



İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı

**BALKANLAR’DA MİLLİYETÇİLİK VE KOSOVA’NIN BAĞIMSIZLIK
SÜRECİ**

Fuat CAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ender AKYOL

İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği’nin
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI İçin Öngördüğü YÜKSEK
LİSANS TEZİ Olarak Hazırlanmıştır.

MALATYA

2013

**BALKANLAR’DA MİLLİYETÇİLİK VE KOSOVA’NIN BAĞIMSIZLIK
SÜRECİ**

Fuat CAN

**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ender AKYOL

**İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği’nin
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI İçin Öngördüğü YÜKSEK
LİSANS TEZİ Olarak Hazırlanmıştır.**

MALATYA

2013

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

İnönü Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Fuat Can'ın hazırladığı “Balkanlar’da Milliyetçilik Ve Kosova’nın Bağımsızlık Süreci” başlıklı tez, aşağıda imzaları bulunan biz jüri üyelerince oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

BAŞKAN.....

ÜYE.....

ÜYE.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 2013

Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum **“Balkanlar’da Milliyetçilik Ve Kosova’nın Bağımsızlık Süreci”** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların metin içi ve kaynakçada yöntemine uygun olarak gösterilenlerden oluştuğunu belirtip, onaylarım.

..... / / 2013

Fuat Can

ÖNSÖZ

Kosova sorunu bulunduğumuz zaman dilimi içerisinde meydana gelmemiştir. Kosova sorununun temelinde yüzyıllar boyunca oluşan etnik, dinsel ve politik sebeplerin yattığını söyleyebiliriz. Kosova sorunu esas olarak bölgeden Osmanlı Devleti'nin çekilmesi ile patlak vermiştir. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesi bölgede otorite boşluğu yaratmış ve bölgesel ve büyük güçlerin bu fırsattan yararlanmak istemesi ile Kosova hep bir paylaşım malzemesi olarak kalmıştır. Bir bakıma Kosova'nın kaderi büyük güçlerin insafına bırakılmıştır. Kosova'da çoğunluktan olan Arnavut halk bu durumdan sıyrılıp kendi kaderini belirlemek için hep bir mücadele içerisinde bulunmuştur. Diğer taraftan Sırlar ise egemenliği altında tuttıkları Kosova'yı kaybetmemek için Kosova'da iskan politikası gibi çeşitli yöntemlerle Kosova'nın demografik yapısını değiştirmeye çalışmışlardır. Sırlar, Kosovalı Arnavutlara uyguladıkları baskı ve şiddet politikalarıyla onları sindirmeye ve göçe zorlamışlardır. Kosovalı Arnavutların Osmanlı idaresi altında Osmanlı'ya bağlılığı ve İslam dinine mensup olmaları Sırp milliyetçilerin hedefi haline gelmelerine de neden olmuştur.

Arnavutlar Kosova'nın Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti içerisinde Sırbistan Cumhuriyeti'ne bağlı özerk bir bölge olarak kalması zaman zaman isyan ve protestolara neden olsa da hallerinden çok şikayetçi olmamışlardır. Ancak soğuk savaşın bitimiyle yeni oluşan dünya düzeninde Yugoslavya'nın parçalanarak içerisindeki cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri Kosovalı Arnavutları da harekete geçirerek bağımsız Kosova'yı yaratmak için mücadelelerini giderek artırmışlardır.

Kosova'nın bağımsızlık yolunda kuşkusuz milliyetçilik çok önemli bir rol oynamıştır. Kitleleri arkasından sürükleyecek, bağımsızlık sürecinde her ferдин mücadeleye katılmasını teşvik edecek güç, milliyetçilik duygusunun harekete geçirilmesi ile gerçekleşecekti. Bunun karşı kutbu olan Sırp milliyetçiliği de körükleneceğinden iki etnik toplum yoğun bir çatışma içerisine girecektir ve bu süreç Kosova'nın bağımsızlığı ile sonuçlanacaktır.

Bu tezimi yazmamda katkısı olan herkese teşekkür ediyorum.

ÖZET

CAN, Fuat. Balkanlar’da Milliyetçilik Ve Kosova’nın Bağımsızlık Süreci, İnönü Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2013.

Sırbistan, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte Bosna ve Kosova’da etnik Boşnaklara ve Arnavutlara baskı yaparak göçe zorladı ve oradaki Sırp etnik nüfusun oranını artırarak yeni düzene olabildiğince karlı girmenin hesapları içersine girmişti. Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nden Slovenya, Hırvatistan, Makedonya bağımsızlıklarını kazanırken Bosna-Hersek de kanlı birşekilde de olsa bağımsızlığını elde etmişti. Geriye kalan Sırbistan ve Karadağ birlikte Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adı altında gevşek bir federal devlet kurmuşlardı. 1974 Anayasası ile Sırbistan’a bağlı olarak özerkliğini elde etmiş olan Kosova, bu statusü ile Yugoslavya içersindeki altı cumhuriyetle aynı haklara sahip olmuş fakat Yugoslavya içersindeki bu cumhuriyetlerinin sahip olduğu ayrılma hakkı Kosova’ya tanınmamıştı. Kosova özerk statüye sahip olmakla yetinmemiş Yugoslavya içersindeki cumhuriyetler ile aynı seviyede cumhuriyet statüne yükseltilmesini talep etmiştir. Bu talepleri dile getirirken zaman zaman Kosova’da şiddet olayları yaşanmıştır. Sırbistan’ın başına Miloşević’in gelmesiyle Kosova’da yaşayan etnik Arnavutlara karşı Sırpların sindirme politikaları başlamıştı. Sırbistan’ın baskısı Arnavut direncine karşı gittikçe artmış, Arnavutların direnci de bunun paralelinde artarak devam etmiştir. Şiddet olayları böylelikle birbirini besleyerek milliyetçi ruhu ortaya çıkartmıştır. Sırplar Arnavutlara karşı ultranasyonelist tavır takınması karşıt kutbu olan Arnavut milliyetçiliğine güç vermiştir. Olayların artmasıyla birlikte 1989 yılında Sırbistan Kosova’nın özerkliğini kaldırmıştır. Bu gelişme Kosova’nın bağımsızlık sürecine olumlu katkıyı yapan en önemli olaylardan biri olmuştur ve artık şiddet hiç dinmeyip, artarak devam etmiştir. Ezilen toplumun üyeleri, Arnavut milliyetçiliğine gönül vererek intikam duygusu ile silahlı direniş hareketi için UÇK (Kosova Kurtuluş Ordusu)’yı kurdular. Bu safhadan sonra artık toplu katliamlar, göçler ve insan hakları ihlalleri tüm bölgeyi tehdit eder hal alınca NATO 1999’da Yugoslavya’ya müdahale etmiştir. Yugoslav ordusu Kosova’dan çekilmiş ve şiddet durdurulmuştur. Kosova’da BM denetiminde geçici yönetim kurulmuş ve sonra

Kosova’da yeniden inşa süreci başlamıştır. Kosova’nın nihai statüsü ile ilgili olarak görüşmelerin sonuç vermemesinden dolayı Kosova 2008 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak mesele tam anlamıyla çözülememiştir. Sırbistan Kosova’yı hala kendisine bağlı olarak görmektedir ve Kosova’nın kuzey bölgelerinde ağırlıklı olarak yaşayan Sırlar ile Arnavutlar arasında çatışmalar ara ara devam etmektedir. Bu bölgede yaşayan Sırlar Kosova hükümetini tanımayıp Sırbistan’ın da desteği ile paralel kendi kurumlarını kurup yönetmeye devam etmektedir.

Anahtar Sözcükler:

Kosova Sorunu, Sırbistan, Kosova’nın Bağımsızlığı, Arnavut Milliyetçiliği, Sırp Milliyetçiliği

ABSTRACT

Having been ceased the cold war, Serbia conceived to either annex Bosnia and Kosovo's territories or maintain status quo by repressing and forcing Bosnian and Kosovar to emigrate from their own ground, and so ethnic Serbian population percentage would have rose in the region. While Slovenia, Croatia, Macedonia, get their own independence from Yugoslavia, Bosnia-Herzegovina also get her independence from Yugoslavia, despite bloody. Remaining Republic from Yugoslavia, Montenegro and Serbia established loose federal state under the name of Federal Republic of Yugoslavia. Kosovo which got right of autonomous administration by linking to Serbia with 1974 constitution had same right as six republic of Yugoslavia, but Kosovo hadn't got the right of taking apart from Yugoslavia Although Republics of Yugoslavia had partition right. Kosovo demanded to be enhanced her status to republic as other republics in Yugoslavia. It was experienced sometimes violence events in Kosovo as putting into action this demand. Once Milošević took office in Serbia, It was started repressing policies against ethnic Albanian living in Kosovo. Albanians resisted to this situation by being not silence. While Serbian's pressure increasingly went up against Albanian resistance in Kosovo, Albanian resistance carried on parallel with Serbian pressure. Violent incidence and conflicts that fed with each other between ethnic Albanian and Serbian came out nationalistic soul. Humanity crime committed against ethnic Albanians by Serbians conducting ultranationalist manner gave power to Albanian nationalism as their own opposite polar. Because of the fact that conflicts increased, Serbia removed Kosovo's autonomous. This development was one of the most important occurrences that made positive contribution to Kosovo's independence process. Violence didn't fade away any longer, but increasingly continued. Oppressed member of the community established UÇK (Kosovo's Liberation Army) for armed resistance action by desiring Albanian nationalism and by feeding revenge sentiment. After that phase, when slaughters, emigration, violation of human rights threaded to spread all around the Balkan region, NATO interfered to Yugoslavia in 1999. Yugoslavian army retracted from Kosovo and massacre was halted. Interim administration was established, and then reconstruction process was commenced in

Kosovo. Because Negotiations with regard to final status of Kosovo resulted in fruitless, Kosovo declared unilaterally independence in 2008. However, Kosovo question wasn't solved completely. Serbia has seen Kosovo as attached to Serbia and clashes between Albanians and Serbians living Northern Kosovo sporadically have continued. Serbians living in this region haven't recognized Kosovo government and they have established and continued to run their own institution with contributions of the Serbian government.

Key Words:

Kosovo Question, Serbia, Independence of Kosovo, Albanian Nationalism, Serbian Nationalism

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ONUR SÖZÜ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZELGESİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	5
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	6
1.3. ARAŞTIRMANIN DENENCELERİ	6
1.4. YÖNTEM	6
2. MİLLİYETÇİLİK	7
2.1. MİLLİYETÇİLİK İDEOLOJİSİ	7
2.1.1. Millet ve Milliyetçilik	7
2.1.2. Etnisite	13
2.1.3. Vatanseverlik, Etniklik ve Irkçılık	14
2.2. MİLLİYETÇİLİĞİN TARİHSEL OLARAK GELİŞİMİ	16
2.2.1. Milliyetçiliğin Doğuşuna Neden Olan Düşünceler	16
2.2.2. Milliyetçiliğin Doğuşu ve Ulus-Devletlerin Oluşumu	18
2.2.3. Kapitalizm ve Milliyetçilik	20
2.2.4. Milliyetçiliğin Çeşitliliği	21
2.3. MİLLİYETÇİLİK KURAMLARI	25
2.3.1. İlkçi, Modernist ve Etno-sembolcü Yaklaşım	25
2.3.2. Liberal Küreselleşme Yaklaşımı ve Ulus-devletlerin Aşınması	26
2.3.3. Marksizm ve Milliyetçilik	29
2.4. BALKANLAR’DA MİLLİYETÇİLİK	30
2.4.1. Arnavut Milliyetçiliği	35
2.4.2. Sırp Milliyetçiliği	41

3. BÖLGE AKTÖRLERİNİN DURUMU VE SORUNA BAKIŞI.....	47
3.1. KOSOVA	48
3.2. SIRBİSTAN	49
3.3. BOSNA-HERSEK	50
3.4. MAKEDONYA	52
3.5. KARADAĞ.....	54
3.6. ARNAVUTLUK.....	55
4. KOSOVA SORUNU.....	57
4.1. KOSOVA SORUNUNUN TARİHSEL OLARAK GELİŞİMİ	57
4.1.1. Kosova Sorununa Osmanlı Mirası	57
4.1.2. Osmanlı’da Millet Sistemi	60
4.1.3. Balkanlar’da Osmanlı Dönemi’nin Sonu ve Yugoslavya Dönemi	62
4.1.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem	66
4.2. BÜYÜK GÜÇLERİN SORUNA KARŞI TUTUMU	67
4.3. 1998-1999 KOSOVA SAVAŞI	69
4.4. NATO MÜDAHALESİNDEN SONRA KOSOVA.....	76
4.4.1. Uluslararası Kurumların Oluşturulması ve Kosova’ya Yerleşimi	77
4.4.2. Kosova’da Kalıcı Yönetimin Kurulma Süreci	79
4.5. KOSOVA’NIN STATÜSÜNÜN BELİRLENMESİ VE BAĞIMSIZLIK İLANI	81
4.6. BAĞIMSIZLIK SONRASI GELİŞMELER VE MEVCUT DURUM.....	85
4.6.1. Bağımsızlık Sonrası Gelişmeler.....	85
4.6.2. Mevcut Durum.....	87
4.7. ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN SORUNUN İRDELENMESİ.....	90
5.GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA.....	99

KISALTMALAR DİZELGESİ

NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
AB	:	Avrupa Birliği
TDK	:	Türk Dil Kurumu
YSFC	:	Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
BM	:	Birleşmiş Milletler
UAD	:	Uluslararası Adalet Divanı
CIA	:	Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
FYROM	:	Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti
SSCB	:	Sovyetler Sosyalistler Cumhuriyetler Birliği
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
UNCHR	:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UÇK	:	Kosova Kurtuluş Ordusu
EULEX	:	Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu
UNMIK	:	Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu
KFOR	:	NATO'nun Kosova'daki Askeri Gücü (Kosova Gücü)
SFOR	:	NATO'nun Bosna-Hersek'teki Askeri Gücü (İstikrar Gücü)
LMT	:	İrtibat ve Gözetleme Takımı
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
LDK	:	Kosova Demokratik İttifakı
PDK	:	Kosova Demokratik Partisi
AAK	:	Kosova'nın Geleceği İçin Müttefiklik Partisi

1. GİRİŞ

Balkanlar, Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan, bu kıtaların birbirine geçişini sağlayan, jeopolitik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Kuzey Afrika, Avrupa, Ortadoğu ve Avrasya bölgelerine yakınlığı kendini cazip hale getirmiştir. Bu bölgeler arasındaki ticaret yollarının geçiş koridorunu oluşturmaktadır. Büyük güçler bu yüzden kendi ticaret yollarını ve mallarını güvence altına almak için bölgeye hassasiyetle yaklaşmışlardır. Günümüzde de enerji nakil hatları Balkanlar üzerinden Avrupa'ya geçmektedir. Avrupa için enerji güvenliği açısından Balkanlar vazgeçilmez bir konuma sahiptir. Tarihin her döneminde dünya üzerindeki egemen güçler iki kıta arasında kalan Balkanları kontrol etmenin önemini anlayarak, Balkanlar üzerindeki güç mücadelesine dahil olmuşlardır. Balkanlar sürekli istilalara ve göç olaylarına maruz kalmıştır. Asya ve Avrupa kıtalarının arasındaki bu önemli toprak parçasına hakim olan medeniyetler bölgeye kendi kültürel değerlerini taşımışlardır. Böylece çok farklı kültür, din ve dilden oluşan etnik gruplar bir arada olmanın zenginliğini ve zorluğunu aynı anda hissetmişlerdir. Kosova ise, haritadan bakıldığında Balkanlar içerisinde çok küçük bir coğrafi alanı kapsamasına karşın, merkezi konumu nedeniyle vazgeçilmez önemdedir.

Tito II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurduğu Yugoslavya Cumhuriyeti'nde birçok farklı milletin bir arada yaşamasını sağlayacak çözümü, Yugoslavlık olgusunu ortaya çıkarmakla çözmeye çalışmıştır. Kosova, Yugoslavya'nın diğer bölgelerinden farklı olarak, ekonomik gelişmişlik düzeyi en kötü durumda olan bölgeydi. İşsizliğin en yüksek olduğu, insanların geçim düzeylerinin diğer bölgelerle kıyaslanamayacak kadar düşük olduğu ve kamu yatırımlarının bariz bir şekilde en düşük bölge olduğu çok açıktı. Bunun altında yatan temel neden ise, Kosova'da yaşayan Müslüman çoğunluğun işsizlik ve geçim sıkıntısı sonucunda göçe zorlanmasıydı. Özellikle çoğunluğu oluşturan ve nüfus artış oranı Sırlara göre çok yüksek olan Müslümanlar Arnavutlar bölgeyi terk etmeye zorlanarak, Müslüman Arnavutlardan boşalan bölgelere Sırları yerleştirmek amaçlanıyordu. Sırlar için Kosova çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Kosova Sırlar için vazgeçilmezdi çünkü öncelikli olarak

Kosova Balkanlar içersinde çok önemli stratejik bir pozisyona sahipti. Kosova Balkanlarda merkezi bir konuma sahipti. Dahası Sırp, tarihlerinde kurdukları en büyük ve güçlü Sırp Krallığı'nın merkezi Kosova olduğuna inanıyorlardı. Bunun yanında Sırp Ortadoks Kilisesi'nin merkezi de Kosova'da kurulmuş olduğunu iddia etmektedirler. Kosova Sırp milliyetçiliğine ve ulusal birliklerini oluşturmada çok önemli bir yer tutmaktadır. Kosovalı Arnavutların müslüman olmasından dolayı Sırp Arnavutları doğal düşman olarak görmüşlerdir. Yaratılan bu düşmanlık Sırp miliyetçiliğinin kaynağı olmuş ve Sırp milliyetçiliğine güç vermiştir. Kosovalı Arnavutlar Osmanlı döneminde Müslüman olmuştur. Arnavutların Müslüman olması üst düzeyde devlet yönetiminde yer almasını sağlamış, pek çok Arnavut paşalık ve sadrazamlık düzeyine kadar yükselmiş ve Osmanlı Devleti'nde Arnavutlar parlak bir dönem geçirmiştir. Ancak 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesi ile Osmanlı yöneticileri ile iyi ilişki kuran, Osmanlı egemenliğini kendi rızaları ile kabülleyen ve en önemlisi de Müslüman olan Boşnak ve Arnavutlar Sırp'ın hedefi haline gelmişti. Zaten Osmanlı'nın bölgeden çekilmesi ile Balkanlar'dan Müslümanlar büyük topluluklar halinde Anadolu'ya göç etmişlerdir. Bu göçlerin arkasında Yugoslavya'nın Müslümanlara uyguladığı baskı ve yıldırma politikaları vardı. Amaç, Balkanlardaki Müslüman toplumun oranını azaltmak ve bölgede Sırp'ın "*Büyük Sırbistan*" devleti kurma hayalini gerçekleştirmeti.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle dünya yeni bir düzene geçmekteydi. Yugoslavya'nın stratejik önemi Soğuk Savaş sonrası azalmıştı. Alınan ekonomik yardımlar ve ekonomik ayrıcalıklar sona erince ülke ekonomik bunalıma doğru sürüklenmişti. Farklı dini ve etnik grupları içinde barındıran Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetler biribiri ardına Yugoslavya'dan ayrılma kararı ile bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Bunun altında yatan en önemli etken hiç kuşkusuz milliyetçilik ideolojisiydi. Milliyetçilik rüzgârı artık Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'da esmekteydi. Albert Einstein'ın dediği gibi Milliyetçilik bir çocukluk hastalığıdır. O insanlığın kızımağıydı. (Viereck, 1929). Milliyetçilik bir bulaştı mı bütün dünyayı etkisi altına alırdı ve böyle de olmuştur. Milliyetçilik bir furyadır; dünyada bazı dönemlerde bu furya kendini göstermiştir. Özellikle kargaşa dönemlerinde, savaş

yıllarında, büyük savaşlardan sonra ve imparatorlukların ve büyük devletlerin yıkılmasından sonra bu furya etkili olmuştur.

Yugoslavya’da özellikle Tito döneminde ortak bir milli birlik meydana getirerek toplumun üyeleri milli bir iradeye kendilerini teslim etmişlerdi. Farklı etnik unsurlar Güney Slav Birliği adı altında birleşerek Yugoslavya’yı oluşturmuşlardı. Arnavutlar, Boşnaklar, Sırlar, Hırvatlar, Makedonlar, Slovenler, Karadağlılar ve diğer etnik topluluklar kendilerini bir Yugoslav millet olarak kabul ederek Yugoslav devletinin iradesi altında yaşamaya devam etmişlerdi. Ancak Soğuk Savaş’ın bitimi ile durum değişmiş ve bu ana etnik gruplar artık kendilerini bir Yugoslav millieti olarak görmeyerek ya da kendi milli devletini kurma amacıyla Yugoslavya’dan ayrılarak kendi bağımsız devletlerini kurmuşlardı. Burada en büyük sorun Yugoslavya’yı oluşturan etnik grupların Balkanlar’da dağınık gruplar halinde yaşaması ve Balkan halklarının kendi milliyetçiliklerine sıkı sıkıya bağlı olmalarıydı. Balkanlar’da her millet birbirinin sınırı içerisinde yaşayan kendi etnik gruplarını de içine alacak şekilde büyük devlet oluşturma hayali kurduklarından dolayı çatışma kaçınılmazdı. Bu dönemde Sırbistan yönetiminin başında Miloşeviç’in olması Balkan tarihinin en büyük talihsizliklerinden birisiydi. Miloşeviç aşırı Sırp milliyetçisiydi ve ılıman Sırları bile kendi tarafına çekmeyi başarmıştı. Sırp milliyetçiliğinin temelini 1389 Kosova Savaşı’na dayandırmıştı. Kosova Ovası’nda Sırp Krallığı’nın Osmanlı Devleti’ne karşı savaşı kaybetmesini milliyetçi Sırlar iyi kullanmıştı. Milliyetçi Sırlar bu savaşla birlikte Müslümanlar tarafından ezildiklerini, Müslümanlar’ın esareti altında yaşadıklarını iddia ederek topluma milliyetçi duygular aşılamış ve yüzbinleri peşine takmışlardır. Sırlar arkalarına aldıkları bu milliyetçi ruhla Bosna’da ve Kosova’da binlerce müslüman halkı katletmiş ve yüzbinlercesi de evlerini terk ederek mülteci durumuna düşmüştür. Milliyetçi Sırlar’a göre, sadece Müslümanlar değil, bütün Güney Slavlar yani Yugoslavya Sırp’tır. Sırp milliyetçileri, tüm Yugoslavya’yı ve tüm Güney Slavlar’ı Sırplaştıran bir tarih anlayışı da geliştirmişlerdir. Daha doğrusu menfaatleri doğrultusunda bunu icat etmişlerdir. Sırlar aısından Kosova’da etnik sorun ile din sorunu çift yönlü bir engel oluşturmaktadır. Çünkü Kosovalı Arnavutlar, hem etnik yönden hem de din yönünden Sırlardan ayrılmaktadır. Fakat Hırvatlar ve Boşnaklar

söz konusu olduğunda sorun sadece din temellidir. Yani milliyetçi Sırlara göre Boşnaklar, Osmanlı İmparatorluğu tarafından müslümanlaştırılmış Sırlardır; Hırvatlar ise, Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu tarafından katolikleştirilmiş Sırlardır.

Sırlar Soğuk Savaş sonrası yeni döneme olabildiğince karlı girmenin hesabını yapıyordu. Bosna'da olabildiğince toprak kopartmak, Kosova'da da yaşayan asi Arnavutları ortadan kaldırarak Kosova topraklarının Sırbistan içersinde kalmasını sağlamaktı. Bu plan dahilinde her türlü saldırganlıktan Sırlar kendini geri çekmemiştir. Hiçbir şekilde diplomatik müzakerelerle çözüme yanaşmamıştır ve kendi planlarından hiçbir şekilde taviz vermemiştir. Bosna'da Dayton Anlaşması ile istediğini elde eden Sırbistan aynı politika ile Kosova'da da başarılı olacağına inanıyordu. Sırlar Rusların desteğini arkasına alarak Bosna'da olduğu gibi Kosova'da da aynı politikayı güdüyordu. Ancak Sırların Bosna'da yaptıklarından dersler çıkartan Batılı ülkeler Sırlar'a güvenmiyordu. Diğer taraftan Sırp milliyetçiliği, zıt kutbu olan Arnavut milliyetçiliğine can vermiş ve UÇK'nın kurulmasında etkili olmuştur. Sırp mezalimine tepki olarak kurulan UÇK Sırlara karşı silahlı direnişe geçmiştir. Bu gelişmeden sonra savaşın kaderi değişmiştir. Uluslararası güvenini de kaybeden Sırbistan UÇK'nın saldırılarına karşı daha şiddetli misilleme yapması NATO'nun zorunlu olarak Yugoslavya Cumhuriyeti'ne müdahale etmesine yol açmıştır. Bu süreçte BM'nin çözümde yetersiz kalması, BM kararı olmadan NATO müdahalesi, müdahale sonrası BM geçici yönetimin kurulması ve Kosova'nın tek taraflı olarak batı destekli bağımsızlığını ilan etmesi uluslararası hukuk açısından birçok tartışmaya yol açmıştır ve araştırmalara konu olmuştur.

Bu araştırma beş bölümde ele alınmıştır. Birinci bölüm, Giriş başlığı altında Araştırmanın Konusu ve Önemi, Araştırmanın Amacı, Araştırmanın Denenceleri ve Yöntem bölümlerinden meydana gelmektedir. İkinci bölüm, Milliyetçilik başlığı altında, Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişimi, Milliyetçilik Kuramları ve Balkanlar'da Milliyetçilik bölümlerinden oluşmuştur. Üçüncü bölümde araştırmanın tam olarak anlaşılması bağlamında Bölge Aktörlerinin Durumu ve Soruna Bakışı incelendi. Dördüncü bölümünde araştırmanın asıl bölümünü oluşturan Kosova Sorunu tarihsel

sürece bağlı kalarak derinlemesine ele alındı ve son bölüm olarak Genel Değerlendirme ve Sonuç kısmı ile araştırma tamamlanmıştır.

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Araştırma, bir toplum içinde farklı etnik grupların farklı istek ve haklarını uzlaşıyla çözmek yerine şiddet yoluna başvurarak ve olaylara aşırı milliyetçilik duygusuyla yaklaşarak kendi fikirlerini dikte etmenin ne gibi sonuçlar doğurabileceğini göstermeye çalışmıştır. Dünyanın bazı ülkelerinde farklı etnik gruplara hâlâ aşırı baskıcı bir şekilde ve milliyetçilik duygusuyla yaklaşılmaktadır. Bir ülke içersindeki farklı etnik gruplara baskın olan etnik grup milliyetçilik ideolojisi ile davrandığında azınlıktaki etnik grubu ötekileştirmektedir. Baskın etnik gruplar demokrasilerde yönetimde dedominant olacağından dolayımilliyetçi ideoloji ile azınlıklara yaklaştıklarından insan hakları ihlallerine neden olacaktır. Karşı taraf da kendi milliyetçiliğini yaratarak bu duruma reaksiyon göstermekte ve olaylar birbirini tetikleyen kısır döngünün içersine sürüklenmektedir. Bu sayede farklı etnik gruplar artık bir daha asla birlikte yaşayamayacak bir noktaya gelebilmektedir. Araştırmada sorunların çözüm kaynağının baskı politikaları olmadığını göstermektir. Bu gibi durumlarda politika üretirken aşırı milliyetçilik duygularından uzak durmanın daha faydalı sonuçlar üreteceği ihtimali vurgulanmıştır. Kosova Savaşı ve Kosova'nın bağımsızlık sürecinde Sırpların uyguladığı politikalardan çıkan sonuçlar benzer sorunlara sahip ülkelerin sorunlarını çözerken uygulayacağı politikalara örnek olabilir ve bundan dersler çıkartılabilir. Milliyetçilik konusu araştırmanın teorik altyapısı olacağından milliyetçiliğin bir siyasal ideoloji olarak 21. yüzyıla etkisi ve gelecekte muhtemel etkileri araştırılmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde ve bölgesinde Kosova örneğine benzer etnik ayrılıkçı grupların varlığı dikkate alındığında bu ve buna benzer araştırmalar önem arz etmektedir. Bazı ülkeler Kosova'nın bağımsızlık süreci kendi etnik gruplarına emsal teşkil edeceğinden Kosova'nın bağımsızlığını tanımakta tereddüt etmekte veya tanımamaktadır. Gerçekten Kosova'nın bağımsızlık süreci dünyada nadir emsallerden birisidir. Bu yüzden önemli bir araştırma konusu olmaktadır. Ayrıca Kosova sorunu teorik olarak milliyetçiliğin günümüzdeki pratik uygulamasına güzel bir örnek oluşturmaktadır.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

1989 yılında Soğuk Savaş'ın sona ermesine müteakip Sovyetler Birliği dağılmış ve Yugoslavya da dağılma sürecine girmiştir. Bu araştırma dönemin Balkan coğrafyasını analiz etmiş ve Arnavut-Sırp çatışması ile Kosova'nın bağımsızlık sürecinde Milošević yönetiminin uyguladığı politikaları ve bu politikaların sonuçlarını irdelemiştir. Milošević yönetiminin izlediği politikaların bölgeye ve dünyaya ne gibi etkileri olduğu araştırılmıştır. Teorik olarak milliyetçilik konusunu işleyen bu araştırma etnik ayrışmada milliyetçilik-bağımsızlık ilişkisini ortaya çıkartmayı amaçlamıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN DENENCELERİ

Araştırmanın konusu, önemi ve amacı ile oluşturulan çerçeveye bağlı kalınarak, araştırma boyunca sınanacak olan denenceler aşağıda belirtildiği gibidir.

Denence-1: Sırbistan siyasal iktidarının uyguladığı sert, milliyetçi ve uzlaş kabul etmeyen politikaları Kosova'nın bağımsızlığını kazanmasında etkili olmuştur. Kosova'nın bağımsızlığı sorunları azaltırken diğer taraftan yeni sorun alanları açmıştır.

Denence-2: Sırbistan ve Kosova'nın iç dinamiklerinin yanı sıra uluslararası sistemin içinde bulunduğu durum Kosova'nın bağımsızlığını kazanmasına katkı sağlamıştır.

1.4. YÖNTEM

Araştırma kaynağını bahsi geçen konu başlıkları hakkında yazılı ve görsel medyada yayımlanmış çeşitli kitaplar, makaleler, tez çalışmaları, internet kaynakları taranmış ve elde edilen bilgiler araştırmacının eklemeleri ile özgün olarak derlenmiştir. Son bölüm olan genel değerlendirme ve sonuç bölümünde de elde edilen bilgiler ışığında, araştırmanın konusunun çözümlenmesi planlanmıştır

2. MİLLİYETÇİLİK

Bu bölümde millet ve milliyetçiliğin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı, milliyetçilik kuramları ve Balkan milliyetçiliği ele alınacaktır. Bu bölümde millet, ulus ile milliyetçilik, ulusçuluk ile birbirinin yerine fark gözetilmeksizin kullanılmıştır. Bunun nedeni, araştırmanın başlığı milliyetçilik olmasına rağmen ulus-devlet gibi kalıplaşmış ulus kullanımından ve birliği sağlama gayesindendir.

2.1. MİLLİYETÇİLİK İDEOLOJİSİ

Bu bölümde, milliyetçiliğin anlaşılabilmesi için millet ve milliyetçiliğin ne olduğu ve milliyetçilik ile yakından ilgili etniste, vatanseverlik, ırkçılık maddelerine açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

2.1.1. Millet ve Milliyetçilik

Milliyetçilik tek bir tanım içerisinde ve tek bir kuramla açıklanamayacak kadar karmaşık, çeşitli ve değişkendir. Neredeyse milliyetçilik konusunda kalem oynatan yazar kadar milliyetçilik tanımı vardır. Bu tanımlardan ortak bir tanım noktasında birleşmesi de pek mümkün görülmemektedir. Hatta Louis L. Snyder (1968: 3-13) bu kavramın tanımlanamayacağını bile iddia etmiştir. Tanım konusundaki farklılığın temel nedeni milliyetçilik kavramının farklı ortamlarda ve şartlarda değişik şekiller almasıdır. Büyük ölçüde tarihten gelen kendine özgü kültür, iç dinamikler ve uluslararası sistemdeki tesadüfi ve bilinçli durumlar milliyetçiliğe etki eder. Millet ve milliyetçilik birbiri ile bağlantılı olmasından dolayı ve düşünürlerin her ikisini de açıklama gereği hissetmesinden dolayı burada yapılan millet ve milliyetçilik tariflerinde öncelik sırası gözetilmemiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi milliyetçilik kuramcılarının büyük bir bölümünün yanıtlamaya çalıştığı ilk temel soru milletin ve milliyetçiliğin nasıl tanımlanması gerektiğidir. Bugüne kadarki çalışmalar, bu konuda fazla bir ilerleme kaydetmediği söylenemez. Tanım konusunu en çok önemseyen yazarlardan biri olan ve tanım sorunu yada kendi deyimiyle “*Terminolojik Kaos*” çözülmedikçe milliyetçiliği anlamamızın mümkün olmadığını iddia eden Walker Connor, bu sorunun millet ve

milliyetçilik kavramlarının başka kavramlarla karıştırılmasına bağlar. Buna örnek olarak millet kavramının devlet kavramıyla karıştırılmasını gösterir. Bu sadece akademik çevrelerde değil siyasi arenada da karıştırılarak devletlerden oluşan bir kurum olan Birleşmiş Milletler'in adında devlet yerine milletin kullanılmasıdır (Özkırımlı, 2008: 72). Aslında bu, Erözden (2008: 5)'in belirttiği gibi farklı disiplinler içerisinde milletin farklı olarak algılanmasından kaynaklanır. Burada uluslararası ilişkiler disiplini ile uğraşan bir bilimci için millet kolaylıkla devlet adı verilen siyasi birim anlamında kullanılabilir. Oysa bir sosyolog için millet, aynı etnik kökene sahip olma bilincini, siyasi sadakat bilinciyle birlikte, grupsal aidiyetin belirleyici unsuru haline dönüştüren insan topluluğu anlamına gelebilir. Buna karşılık bir hukukçu için millet, bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı insanlar topluluğu tanımında somutlaştırılabilir.

Bu noktadaki düşünce farklılıkları, araştırmacıların ortaya attığı tanımlara da yansır. Nesnel ve öznel tanımlar arasındaki çekişme bunun en iyi örneğidir. Kimi yazarlar din, dil, ırk gibi nesnel öğeleri, kimileriye millet olma bilinci, bağlılık gibi öznel öğeleri ön plana çıkarır. Çoğunluk ise nesnel ve öznel öğeleri birlikte kullanıldığı tanımları yeğler. Her üç tanıma da örnekler vermek mümkündür. Ancak bu noktada salt nesnel öğelere dayanan millet tanımları artık pek kullanılmadığını belirtmekte fayda vardır (Özkırımlı, 2008: 73). Artık günümüz dünyasında din ve dil gibi birliğini sağlamış bir toplumdan meydana gelen ulus göstermek neredeyse imkansızdır. Dünyamızda küreselleşmenin etkisiyle salt nesel kriterlere göre meydana gelen bir ulusun oluşumu veya muhafazası pek mümkün görülmemektedir.

Her ne kadar ulusçulukta nesnel öğelerin önemi azalmaya başlasa da din ve dil hâlâ önemli tayin edicilerdendir. Balkanlar'da ve Kafkaslar'da Türkçe konuşmayan unsurlar dinlerinden (Müslümanlık) dolayı Türk olarak kabul edilmişlerdir. Bosna ve Kosova'da olduğu gibi 1990'lı yıllarda olmadık katliam ve işkencelere maruz kalmışlar ve yerlerinden edilmişlerdir. Ortodoks Sırp batının da desteği ile Boşnak ve Arnavut Müslümanlar'ı sadece bu kimlikle görmemişlerdir. Onları Anadolu ile bağ kurmuşlar ve Türk kimliği ile ilgili görmüşlerdir. Ortodoks mezhebi Helenizm ile aynılaştığı için Bulgar, Makedon ve Hristiyan Arnavutlar'ın tahsillileri kendilerini Helen sanmışlardır. Katolik mezhebe mensup Ege Adaları'nda

yaşayan bazı topluluklar Helen olmalarına rağmen, Katolikliğe bağlılıklarından dolayı kendilerini İtalyan kimliği içersinde görmüşlerdir. Buradaki durumda olduğu gibi din bazen etnik kökenin de önüne geçmektedir. Daha önemli bir ayrışma veya birlik olma aracı olarak görülebilmektedir (Erkal, 2001: 12).

Fransız milliyetçiliğin babası olarak görülen Ernest Renan 1882’de Sorbonne’de verdiği “*Millet Nedir?*” başlıklı konferans sivil milliyetçiliğin temel metinlerinden biri olarak kabul edilir. Özkırmılı (2008: 57-58)’nın aktarımıyla Renan: “*Beraber acı çekmiş olmak dedim. Gerçekten de müşterek ıstırap mutluluktan daha önemlidir. Milli keder ve yaslar milli zaferlerden daha anlamlıdır. Çünkü sorumlulukları aşılar ve müşterek bir çabaya dayanır*” söylemi ile millet hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir. Millet, katlanılan ve tekrar katlanılmaya hazır olduğumuz fedakarlıklara ait duygunun yarattığı büyük bir dayanışmadır. Millet bir geçmiş tasavvur eder, kendi kendini yenilemesi ise gerçekleştirilen somut bir eylemle olur. Birlikte yaşamayı sürdürme konusunda açıkça ifade edilen onay ve arzudur. Milleti millet yapan kahramanlıklarla dolu ortak bir geçmiş, büyük liderler ve gerçek zaferlerdir. En az bunlar kadar önemli bir nokta da toplu unutulardır. Milletler birliklerini sağlamak ve koruyabilmek için yalnız geçmişteki başarılarını hatırlamamalı, kimi kötü anıları da unutmalıydılar. Örneğin Fransızlar Protestanların katledildiği San Bartholomeus’u hafızalarından silmeliydiler. Renan’ın bahsettiği olay, Floransa kökenli Valois Kralı IX. Charles ve annesi tarafından Protestanlar’a karşı düzenlenen ünlü 1572 San Bartholomeus Gününde Huguenot katliamıdır. Bu katliam vahşi bir kıyımdı ve açıkça bir etnik temizlikti. Fransa bu tür biraz dini, biraz etnik temizlikler sonucu bugünkü halini almıştır (Calhoun, 2007: 13). Fransa farklı etnik topluluklardan meydana gelen ve ulusal birliğini sağlamış; ulus-devletini kurmuş iyi bir örnektir. Ancak bunu yaparken Calhoun’un belirttiği gibi etnik ayrımcılık yaratabilecek unsurları da bastırmıştır.

Renan milleti ırk, din, dil gibi nesnel öğelerle açıklayan tanımlara karşı çıkmıştır. Nasıl üç dilli ve iki dinli olan, üç yada dört ırktan oluşan İsviçre bir millet sayılırda, çok daha türdeş olan Toscana millet olarak görülmez? Bu noktadan hareketle Renan milletlerin ebedi olmadığını, bir başlangıçları olduğu gibi bir sonlarının da olacağını ileri sürmüştür (Özkırmılı, 2008: 57). Renan’ın

söylediklerinden hareketle milletler sadece nesnel faktörlerle meydana gelmediklerinden dolayı zamanla kendi içinde bölünmelere maruz kalabileceği gibi diğer toplumlarla birleşerek daha büyük bir ulusa dönüşme olasılığını da içinde barındırmaktadır.

Heywood (2007: 152)'a göre ise, millet, kültürel, siyasi ve psikolojik faktörlerin bir toplamı tarafından şekillendirilen kompleks bir olgudur. Kültürel olarak millet ortak bir lisan, din, tarih ve gelenekler tarafından bir arada tutulan insan grubudur. Siyasal olarak, millet kendilerini doğal bir siyasal topluluk olarak gören bir insan grubudur. Psikolojik olarak da, bir millet paylaşılan bir sadakat ve yurtseverlik biçimindeki bir duyguyla ayırt edilen bir insan grubudur.

Smith (2010: 5-11)'e göre milliyetçilik, son yüzyıl bu kadar çeşitli anlam kazanmıştır. Bu kadar çeşitli anlam içersinden en önemlilerini şöyle saymıştır: Milliyetçilik, ulus inşa etme ve geliştirme, üyelerine ulusa aitlik bilinci ve duygusunu kazandırma, ulusun bir simgesi ve bir dili olmanın yanı sıra ulus adına bir siyasi ve sosyal harekettir. Milliyetçilik ulusun bir doktrini ve/veya idelojisiidir. Böylece milliyetçilik ulus fikrinden hareketle popüler bir duygudur. Ulus ise yaşayan bir topluluktur, bir histir, göç kadar bir davranış kategorisidir ve üyelerinden bir çeşit harekete ihtiyaç duyar. Dolayısıyla millet tarihi bir toprağı, ortak mitleri ve tarihi belleğı, kitlesel bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğudur.

Yukarıda Smith'in de belirttiğı gibi milliyetçiliğın belkide çok eski zamanlarda kökleri mevcut olsa bile son yüzyılda sosyal bilimciler tarafından ilgi odağı olmuş ve araştırılmaya başlanmıştır. Milliyetçilik kuramları ve fikirleri içinde yaşadığımız yüzyılın ürünü olmaktadır. Milliyetçilik özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra ivme kazanmış, bazen uykuya dalıp bazen koca bir kıtayı kasıp kavurmuştur. Özellikle İmparatorlukların yıkılmasına zemin hazırlamış ve imparatorlukların dağılması ile milliyetçilik bu coğrafyalarda kendine en iyi karşılığını bulmuş ve hâlâ etkisi bu coğrafyalarda devam etmektedir.

Smith (2002: 125) milliyetçilikte devletin önemini vurgulamıştır. Milletlerin tarih içersinde kendi kaderini tayin ilkesi çerçevesinde talep ettikleri milli devlet

olgusu önem ihtiva etmektedir. Eğer milletin devletle arasındaki bağ söz konusu olmasaydı, milliyetçilik basit bir folklorik ilgi olarak kalırdı.

Calhoun (2007: 13) millet, diğer tüm gruplardan ayıran şey milleti oluşturan bireylerin kendilerini bir siyasal topluluk olarak görmeleri şeklinde tarif etmiştir. Bu da bir milleti bir etnik gruptan ayıran şeydir. Milliyetçilik kelimesi nispeten yeni olsa da millet kelimesi eskiden beri vardı ve hemşehri olarak insanları tanımlamak için kullanılırdı. Gellner (2008: 76) de yine aynı doğrultuda düşünmekteydi fakat devletin önemine vurgu yapmaktadır. Her toplum devlete haiz değildi ve bundan dolayı milliyetçilik sorunun da devletsiz toplumlarda ortaya çıkamazdı. Devlet olmazsa yöneticiler de olmayacağından yöneticilerin yönetilenlerle aynı millettten olup olmadıkları da sorgulanamazdı. Bir milletin üyesi olmak insanın doğuştan sahip olduğu bir özellik değildir. Fakat zamanımızda öyle bir görünüme bürünmüştür.

Gellner (2008: 77) Ulusçuluk, ulusla devletin birbirinin nasibi olduğunu ve biri olmadan diğerinin eksik olacağını ve bunun da bir trajedi olduğunu savunur. Bu doğrultuda Gellner (2008: 78) ulusu şu iki eksen etrafında tanımlar:

1. İki insan, ancak ve ancak aynı kültürü paylaşıyorsa aynı ulustan sayılır. Burada kültür bir düşünceler, işaretler ve çağrışımlar, davranış ve iletişim biçimleri sistemi anlamına gelmektedir.
2. İki insan ancak ve ancak birbirlerini aynı ulusun üyesi olarak kabul ediyorsa aynı ulusun mensupları demektir. Bir başka deyişle ulusları insanlar yaratır. Uluslar insanların kendi inanç, sadakat ve dayanışmalarının ürünüdür.

O halde Gellner'in tanımlamasından yola çıkarak şu yorumları yapılabilir. Ulusu oluşturan insanlar farklı etnik gruplardan meydana gelebilir. Farklı dilleri kullanıyor olabilirler. Farklı dinlere yada farklı mezhep gruplarına ait olabilirler. Farklı mimari, musiki, gelenek ve göreneklere sahip olabilirler. Ancak bu farklı etnik grupların genelde bir ulus-devlet yapısı içerisinde meydana gelen siyasi bir birliktelikte ortak yaşama ve yönetime tabii olma duygusuna ve iradesine sahiplerse o zaman bu topluluk bir ulus sayılır. Çekoslovakya içerisinde iki farklı etnik grup olan Çekler ve Slovaklar Çekoslovakya ulus-devleti içerisinde ortak bir siyasi birliktelik kurmuşlardı ve bir ulus olarak yaşamışlardı. Ancak o iradeyi sürdüremedikleri için siyasi birliklerini kırarak ayrı devletlerini kurmuşlardır.

Hobsbawm (2006: 32-33), ulus inşaa etmeyi genişlemenin kaçınılmaz bir sonucu olarak görür. Sosyal birimin aile ve kabileden ülkeye ve kantona; yerelden bölgeye; sonunda da ulusaldan küresele evrildiğini söylemektedir. Böylece ulusal hareketler, ulusal birleşme veya ulusal genişleme için beklendiği anlamına gelir. Bütün Almanlar ve İtalyanlar bir ülke olmak için bir araya geldiler. Milliyetçilik onlar için birleştirici ve kaynaştırıcı bir rol üstlenmiştir. Yine Hırvatlar ve Sırlar derin tarihsel geçmişe sahip olmasalar bile birliktelik kurdular ve genişleme için Yugoslavya çatısı altında birleştiler. Bu örnekler etnisitenin, ortak bir dil ve tarihe bağlı ulusal tanımlarına uyumlu olmadığının bir göstergesidir. Sadece din, dil gibi nesnel etkenlerin ulus inşa etmede kesin bir kriter olmadığı buradan ortaya çıktığını ifade etmektedir. Hobsbawm, milleti ancak modern bir devletle ilişkilendirildiği kadarıyla bir toplumsal birim olarak görür. Bu ilişkinin gerçekleşmemesi durumunda milleti tartışmanın hiçbir yararı olmadığını belirtmiştir.

Anderson (2006: 9), *“Milliyetçiliğin modern amblemlerinden daha fazla hiçbir şey meçhul asker anıt mezarı veya diğer anıt mezarlar kadar ilgi çekmez”* ifadesiyle milliyetçiliğin hayal ürünü olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre belki bu mezarlar boştu veya kime ait olduğu bile bilinmiyordu. Önemli olan bir ulus ruhu yaratacak tarihi bir geçmiş ve uğrunda ölünecek bir millet yaratmaktı. Böyle bir millet yaratmak içinde milliyetçiliğin yaratılması gerekiyordu. Yani milliyetçilik millet yaratma uğruna yaratılmış hayali bir üründü. Ona göre en küçük milletin bile üyeleri, aynı milletin diğer üyelerini tanımayacak, onlarla tanışamayacaktı. Ancak her birinin zihninde toplamalarının hayali yaşamaya devam edecektir. Anderson’a göre her millette var olan eşitsizlik ve sömürü ilişkisine rağmen millet sürekli olarak derin bir yoldaşlık ve kardeşlik olarak görülür.

Yukarıda bu alandaki önemli düşünürlerin millet ve milliyetçilik hakkında yaptıkları tanım ve açıklamalarından yola çıkarak milliyetçilik şöyle özetlenebilir: Milliyetçilik söylemi gerek ulus-devlet oluşumunda gerek devletlerin parçalanmasında ve böylece bağımsızlık hareketinde karşılık bulur. Milliyetçilik bireylere bir yer ve bir aitlik duygusu sağladığı için insanların duygularına hitap eder. Milliyetçilik, bir ulus-devlet inşa etmede veya var olan bir ulus devleti pekiştirmede ve ona bağlılık kazandırmada önemli bir rol oynayan kardeşlik ve yurttaşlık

duygusudur; kendini yönetme mücadelesidir; haksızlığa uğrayan toplulukların bir tepkisidir. Milliyetçilik iktidarı ele geçirmeye çalışan ve bunu milliyetçi iddialara dayandırarak meşrulaştıran bir siyasal hareket ve ideolojidir. Milliyetçi iddialar kendine özgü bir milletin var olduğu varsayımına dayanır ve bu milletin çıkarları ve değerlerini diğer tüm çıkar ve değerlerden üstün görür.

2.1.2. Etnisite

Etnik grup, tipik olarak ortak bir geçmiş fikriyle bağlantılı olan ortak bir kültürel ve tarihsel kimliği paylaşan bir insan grubudur. Etnisite, etnos kökünden türemiştir. Etnos halk demektir. Ancak siyasi anlam içeren kavramlar sözlük anlamlarından ziyade politik anlamlarıyla öne çıkarlar. Etnisite de böyle bir kelimedir. Kendi içinde barındırdığı kesimin çıkarlarını dile getiren gelecek projesi anlamı taşımaktadır. Öztoprak (2004: 7)'ın Weber'den aktardığına göre, bir etnik grup *“fiziksel tip veya geleneklerin veya her ikisinin benzerlikleri veya kolonileşme ve göç hatıraları sebebiyle ortak bir kökene dair öznel bir inanç taşıyan insan gruplarıdır”*. Etnisite genellikle kimlik kelimesiyle beraber kullanılır. Kimlik hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamıdır. Geleneksel bir toplumda verili bir kimlik anlayışı hakimken, modern toplumlarda kazanılmayla elde edilen kimlik geçerlidir. Hepimiz doğarken belli bir etnik kimlikte doğarız. Hümanist bir kişi bile bazen siyasi mücadeleleri etnik bir çerçeveden okuyabilmektedir. Kişiyile etnik kimlik arasındaki ilişkide kişinin belli bir topluluğa aidiyet duyma isteği yatar. Yani etnik kimlik sadece entelektüel açıdan değerlendirilmemeli, işin içinde duyguların, heyecanların da olduğu bilinmelidir. Sosyologlar etnik grubu seçilebilir, ayırt edilebilir, din, dil, örf ve adetler, müesseseler arasındaki farka göre yaşayan insanlar olarak tarif etmektedirler. Etnik grup kültürel bakımdan meydana gelebilir, dolayısıyla etnik grup kültürel açıklama gerektirir. Irki gruplar ise fiziki genetik açıklamalara ihtiyaç duyarlar (Lahey, 1991: 35). Bu bakımdan etnik grupla irki grup birbirinden ayrılır. Bazı sosyal bilimciler kültürel değerlere ve sosyal mesafeye dayanan bir grup şuuru, mensubiyet şuuru üzerinde durmaktadırlar. Etnik grubun oluşmasında dış göçlerin ve yurtdışına çalışmaya gitmek gibi yapılan dış coğrafi hareketlerin rolü vardır. Çok kültürlülük ve etniklik bir fazilet ve üstünlük işareti veya çağdaşlaşma göstergesi değildir; aksini iddia edebilmek de zordur.

2.1.3. Vatanseverlik, Etniklik ve Irkçılık

Vatanseverlik, etniklik ve ırkçılık gibi kavramlar da ikincil düzeyde de olsa milliyetçilikle ilgilidirler. Vatanseverlik, birtakım çalışmalarda milliyetçiliğin daha yumuşak ve daha eski bir biçimi olarak ifade edilmiştir. Bu kavram genel olarak, ülkesini sevmek, onunla övünmek ve ona sadakat beslemek gibi hislerle doğrudan ilintilidir. Vatanseverlik, milliyetçilik düşüncesine katkı yapan en önemli kavramlardan birisidir, ancak milliyetçilikle aynı değildir. Vatanseverlik, her insanda doğal bir şekilde doğuştan varolan, doğduğu, büyüdüğü, havasını kokladığı, suyunu içtiği ve ekmeğini yediği topraklara karşı duyduğu olumlu hislerin bir tezahürüdür. Neredeyse içgüdüsel bir duygudur. Oysa milliyetçilik çoğu durumlarda bu duygunun siyasal alanda istismar edilmesi olgusuna dayalı olarak gelişmiş bir siyasal ideolojidir (Sullivan, 2005: 194-195).

Etnisite kavramı ise vatanseverlikten daha yoğun bir olguyu ifade eder. Bu kavram akrabalık gibi doğuştan gelen özelliklere referans verir. Bu özellikler genellikle biyolojik ve genetik olgulardan çok kültürel öğelerden oluşmaktadır (Sullivan, 2005: 194).

Irkçılık ise, insanlığın biyolojik olarak ırklara bölündüğü fikrinde siyasal ve sosyal sonuçlar çıkartan tüm inanç ve doktrinleri kapsar. Genetik farklılıklar, insanlığı ırkların bir toplamı olarak muamele görmelerini meşrulaştırmaktır. Nihai olarak ırk türü ima etmektedir. Irkçılık, ırksal kökenlerin temelinde önyargı ve düşmanlık beslemeyi ifade etmekte de kullanılır (Öztoprak, 2004: 8).

Irk ve ırkçılık olgusunun entelektüel kökeni Platon'a kadar uzanmaktadır. Platon kendi felsefesi içerisinde sahip olduğu adil ve estetik bir toplum oluşturma isteği doğrultusunda Aşağı Irklar'ın Yok Edilmesi Teorisi'nin babası olmuş ve bu teoriyi tarihsel ırkçılık düşüncesine hediye etmiştir. Bu kuram daha sonraları ortaya çıkacak hemen hemen tüm ırkçı siyasal uygulamaların felsefî-bilimsel altyapısını oluşturmuştur (Popper, 1989: 63-96). Hegel (1986: 110) de Germen ırkının diğer ırklardan üstün olduğunu ve bu ırkın güçlü bir devlete sahip olması gerektiğini savunur. Bu düşüncesi ile Hegel Alman Nasyonel Sosyalizm'in doğuşuna fikir öncülüğü yapmıştır. Buradan da anlaşılabilceği gibi ırkçılığın milliyetçilik ile bir

irtibat içersinde olduğu anlaşılmaktadır. Milliyetçiliğin sonucunda bazen ırkçılığa geçiş gerçekleşebilir. Yani milliyetçilik genelde aşırı uygulama anlarında ırkçılığa sebebiyet verebilir.

Etnik özellikler, ırki özelliklerden farklıdır. Sosyalleşme süreci, eğitim ve öğretimle sürdürölür ve genç nesillere devredilir. Irki özellikler ise, genetik olarak geçer, sürer ve biyolojik faktöre endekslidir. Etnik azınlık ise, milletler arası anlaşmalarla gündeme gelebilir. Etnik azınlık grup, kültürel veya ırki özellikleri ile hakim kültürden farklı ve sosyal dezavantajları ile belirlenir. Mesela Batı Trakya'daki Türk azınlıklar buna örnek verilebilir. Azınlık grup bazen de hakim grup olabilir. Güney Afrika'da azınlıkta olan beyazlar hakim grup olduğu gibi.

Yukarıda anlatılanların paralelinde Erözden (2008 :16)'ın aktarımına göre Wallerstein, ırkı belirgin bir fiziksel görünüşe denk düşen, genetik bir kategori, ulusu bir devletin gerçek ya da sanal sınırlarına bağılı bulunan sosyo-politik bir kategori, etnik grubu ise nesilden nesile aktarılan bazı kalıcı davranış özellikleri ile tanımlanan ve ulustan farklı olarak, kurumsal açıdan bir devletin sınırlarıyla bağılantılı bulunmayan kültürel bir kategori olarak tanımlar.

Etnisiteyle yakından bağılantılı başka bir kimlik ise akrabalık ve soy söylemleridir. Etnisite milliyetçilik ile akrabalık arasında bir yerdedir. Etnik kimlikler tarihin normal süreci içerisinde farklı grupların birbirleriyle ilişki kurması sonucu önemli hale gelmiştir (Calhoun, 2007: 13). Bu durumda Etnisite, sadece akrabalık ile ilintili değil akrabalık sadakatlerinin, geleneklerin ve diğer kültür aktarım metotlarının daha geniş alanda ve kapsamda uygulandığında kollektif bir kimlik olarak ortaya çıkar.

Erkal (2001: 34)'ın aktarımına göre Sorokin, milliyet gruplarıyla etnik grupları aynı anlamda tanımlamaktadır. Ona göre, aynı kültür değerlerine sahip ve bu değerleri ortak kabul eden fertler milliyeti veya etnik grubu meydana getirirler. Ancak etniklik bir sosyal grubun kimlik yapısıdır. Etniklik çeşitli alt kültür özellikleri ile karıştırılmamalıdır. Etnik grubun mutlak olarak bir milliyetle özdeşletilmesine de ihtiyacı yoktur. Buradan da etnik gruplar bir sosyal grubun kimlik yapısını oluştururken, ulusun siyasi bir kimlik yapısını oluşturduğu sonucuna

varılabilir. Ancak çoğunlukla uluslar tek bir etnik gruplardan meydana gelmezler. Uluslar genellikle çok etniklidir. Çok etnikli bir toplum dört ana özellik gösterebilir. Bunlar: Farklı etnik gruplardan meydana gelen karmaşık bir yapı, bir temel ve ana etnikliliğin bulunduğu ülkelerde buna paralel kısmi bazı etnik grupların bulunması, bir veya daha fazla dış kaynaklı etnikliğe dayanan grup veya grupların yer aldığı yapı, bir veya daha fazla olup etnik azınlık haline gelmiş dezavantajlı etnik bir grubun veya grupların yer aldığı yapıdır. Burada bir ulus-devlet içerisinde farklı etnik gruplardan meydana gelen ulusta herhangi bir etnik grup dezavantajlı ise ve/veya ayrımcılığa tabi tutuluyorsa bu ulus içerisinde çekişme ve çatışma hakim olabilmektedir. Bu durum dezavantajlı gruba milliyetçilik duygusu vermekte ve bunun sonucunda bu duruma bir tepki gösterilmektedir.

Etnik çatışmaların meydana gelmesinin ön şartı farklı etnik gruplarının bulunması değil, etnik olarak hakim grubun diğer veya diğerlerine karşı ayrımcılıkta bulunmasıdır.

2.2. MİLLİYETÇİLİĞİN TARİHSEL OLARAK GELİŞİMİ

Bu bölümde tarihsel süreç içerisinde milliyetçiliğin doğuşuna temel olan düşünceler ile milliyetçiliğin doğuşu ve gelişimi ele alınacaktır.

2.2.1. Milliyetçiliğin Doğuşuna Neden Olan Düşünceler

Alman romantizminin oluşumuna katkıda bulunan düşünürlerin milliyetçi düşünce akımlarına başlangıç noktası oluşturdukları konusunda görüşler beyan edilmektedir. Burada da ilk sırada akla Kant gelmektedir. Bazı düşünürler Kant'ı başlangıç noktası alırlar. Kant'ın düşünceleri siyasi alanda büyük yankılar uyandırmıştır. Kant'a göre ahlakın temeli kişinin iç dünyasındadır ve bu dünya özgür iradeyle yönetilmelidir. Bu düşüncenin siyasi alandaki ifadesi kendi kaderini tayin hakkının en yüce değer, vatandaşların özerk iradesini yansıtan cumhuriyetçiliğin ise en geçerli yönetim biçimi olduğudur. Herder'e göre toplumları doğa yaratmıştır. Milli topluluklar eşi benzeri olmayan kendine özgü oluşumlardır. Milleti oluşturan bireyler kendi kaderini kendileri tayin edebilmelidir ve bir vatandaşlar topluluğu olan millet kendi devletini kurabilmelidir (Özkırımlı, 2008: 30-42).

Erözden (2008: 82-85)'in aktarımıyla Herder, Voltaire'in aydınlanma düşüncesine uygun evrenselcilik düşüncesine karşı çıkarak, her kültürün kendine özgü bir bütünlüğü olduğu düşüncesine dayanan tikelci (partikülarist) bir tez ileri sürmektedir. Herder, kültürlerin birbirine eşit ancak tamamen birbirinden ayrı olarak sınıflandırmaktadır. Herder'e göre kültürlerin birbirine eşit değerde ancak birbirinden farklı olması insanlığın gelişimi açısından olumlu hatta zorunludur. Öte yandan Dumont'a göre her ne kadar Herder'de kültürlerin eşitliği düşüncesi mevcutsa da, onun kültürel türdeşliğe sahip "*Halk*" düşüncesini benimseyen diğer Alman düşünürler ve bunlar arasında özellikle Fichte, kültürler arası hiyerarşi fikrini gerçekleştireceklerdir. Bu hiyerarşi düşüncesine koşut olarak, Fichte, kültürler piramidinin en üstüne Alman kültürünü yerleştirecektir. Fichte, genel felsefesi açısından Herder'in dahil olduğu romantizm akımının karşısında yer almaktadır. Ancak Fichte Herder'in geliştirdiği "*Halk Ruhu*" kavramından etkilenmiştir. Özellikle "*Alman Ulusuna Söylevler*" adlı eserinde evrenselcilikle Alman düşüncesini birbirine sıkı sıkıya birbirne bağlamıştır. Fichte, Alman düşüncesinin evrenselciliğe en yatkın düşünce olduğu noktasından hareketle, Alman ulusunun dünyanın idaresini ele geçirmeye hakkı olduğu noktasına varacaktır.

Bu felsefi yaklaşım, ulus kavramı açısından, ulusal kimlik ile kültürel kimliğin bütünleşmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu düşünce sistemi içerisinde kültürlerin birbiri ile irtibatını tamamen kesildiği için, kültürel kimlik de, ancak doğuştan edinilebilecek bir kimlik haline dönüşmektedir. Bu düşünce ile ulusçuluk alanında, ulusal kimliğin ancak soy bağı ile edinilebildiği etnik ulusçuluk anlayışına ulaşılmaktadır (Erözden 2008: 83).

Alman geleneksel ulusçuluğu, bir taraftan romantik akımın diğer taraftan Purusya reform hareketi tarafından devrim boyunca oluşmuştur. Her iki olay da Fransa'nın Almanya'yı işgali gölgesi altında gerçekleşmiştir. Romantik akım bizzat kendisi ulusçuluk ile ilgili görülmez ancak konsolidasyon düşüncesini ve sonunda ulusçuluk etnokültürel anlayışının repolitizasyonunu sağlamıştır. Devlete vurgu yapmasına rağmen ulusçuluğun romantik anlayışı temelde etnokültürelidir. Prusya reforcuları ise ulusçuluğun farklı radikal konseptine başvurmuştur. 1806 yenilgisinin

ardından devleti yeniden kurmayı ve Purusya devletinin uluslaşmasını amaçlamıştır (Brubaker, 1990: 386).

Diğer taraftan Fransa’da ulusçuluk düşüncesine en önemli katkılar sağlayan düşünürlerden birisi Voltaire’dir. Voltaire, “*Ulusların Töreleri ve Ruhu Üzerine Deneme*” adlı eserinde evrenselci kavrayışını açıkça ortaya koyacaktır. Bu eserde, Voltaire’in tarih incelemeleri yoluyla ulaşmak istediği nokta, tüm insalık için değişmez olan “insan doğası”nın ortaya çıkartılmasıdır. Voltaire’in evrenselciliği tek bir “insanlık ulusu” haricindeki tüm kavramlara kapalı, ödünsüz bir evrenselciliktir. Evrenselcilik karşıtı olarak belirlediği vatanseverlik anlayışına açıkça cephe alacaktır.

Bir diğer önemli düşünür Rousseau “*Genel İrade*” kavramı ile ulusçuluk düşüncesine önemli düzeyde etki etmiş ve Fransız İhtilali’nin önemli aydınlarından biri olarak ulusçuluğa katkı sağlamıştır. Ona göre toplumsal yaşamın doğurabileceği en büyük tehlike, bir grubun diğer bir grubu egemenliği altına almasıdır. Bunu önlemenin en iyi yolu da “*Genel İradeye*” teslim olmaktan geçmektedir. Bu da ancak bireylerin vatandaş olmasıyla sağlanabilir (Özkırmı, 2008: 30-42).

2.2.2. Milliyetçiliğin Doğuşu ve Ulus-Devletlerin Oluşumu

Ortaçağ döneminin sonlarına doğru dinsel cemaat evrenselliğini yitirmeye başlamıştır. Anderson (2006: 28-36)’a göre bunun iki nedeni vardır: İlk olarak coğrafi keşifler insanların ufku genişletmiştir. İkincisi, Latince’nin kutsal dil olma noktasında itibarını kaybetmesidir. Bu süreç kutsal dillerle bütünleştirilen kutsal cemaatlerin parçalanmasına ve çoğullaşmasına neden olmuştur. Yeni gelişmeye başlayan kapitalist yayıncılık pazar arayışı içerisinde Latince’nin karşısında halk dillerinin gelişimini desteklemiştir. Matbaacılığın gelişimi on dokuzuncu yüzyılda kitlesel okur-yazarlığın gelişmesine ve diğer ulusal özelliklerin ülke içinde tek düzeleşmesine ve özellikle ulusal bir dilin doğmasına katkısı eşsiz olmuştur. Hatta kurulan yeni yayınevleri bütün Avrupa’da ağ oluşturmuştur. Bu şekilde, halk arasında kullanılan değişik aksanların tek ulusal bir dilde bütünleşmesine yardımcı olmuştur. Böylece düşünürlerin yapıtları halk tarafından okunup, anlaşılmış ve milliyetçilik duygusunun ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. On sekizinci yüzyıldan

itibaren devletlerin pazarlar, ulaştırma ve güçlenen merkezi yönetim vasıtasıyla iç bütünleşmesini sağlaması belirgin sınırları olan devlet algısını sağlamlaştırmıştır.

Avrupa’da milliyetçilik, feodalitenin çöküşünü hazırlayan toplumsal sınıf olan burjuvazinin, kendi çıkarları doğrultusunda biçimlendirdiği, bir burjuva söylemiydi. Millet fikri ve milliyetçilik hareketi Fransız Devrimi ile birlikte modern Avrupa’da doğdu. Napolyon ordusu ile birlikte, millet fikrini bütün Avrupa’ya yaydı. Milliyetçilik, XIX. yüzyılda Avrupa kıtasında hızla yayıldı ve gelişti. Öncelikle XIV. yüzyıl sonrasında Avrupa’da feodalizmin etkisini yitirmesiyle ortaya çıkan mutlakiyetçi yapılar, 1789’la beraber siyasal meşruiyetlerinde ciddi bir krizle karşılaşmışlardır. Avrupa’da mutlakiyetçi rejimlerin, dolayısıyla sarayın, etkisinin en açık örneği XVII. yüzyıl Fransa’sında görölmektedir. Bu dönemin önemli hükümdarı XIV. Louis’e atfedilen “*l’etat, c’est moi*” (devlet benim) sözü mutlakiyetçi rejimleri açıklayan en çarpıcı slogandır (Poggi, 2002: 88).

Fransa’da ekonomik aktivitenin artmasından dolayı burjuva sınıfı gelişti. Bu gelişme mutlakiyetçi rejimlerin destekçileri olan elitlerin ve aristokratların etkisinin azalmasına neden oldu. Yukarıda da gelişim süreci anlatılan olaylar vasıtasıyla sıradan halk tarafsız kitap ve dergilere ulaşabilmiş ve çocuklarının kültürel gelişimine katkı sağlamaya başlamışlardır. Bu nesiller yetiştikçe halk kitlesel olarak bilinçlenmeye başlamıştır. Devrimci düşünce halk arasında yaygınlaşmaya başlamış; merkezi otorite ülkenin içinde bulunduğu durumu kavrayamamıştır.

Burjuva İngiliz Devrimi’nin etkisiyle İngiliz modeli gibi parlamenter monarşik rejim içerisinde yönetime katılmayı arzulamaktaydı. Bu gelişmelerin sonucunda mutlakiyetçi rejimlerin tipik örneği olan Fransa’da 14 Temmuz 1789’da Bastille Hapishanesi’nin basılmış ve feodalizmden kaynaklanan ayrıcalıkların kaldırılarak önemli bir siyasal belge olan “*İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi*” yayınlanmıştır. Ardından 1792 yılında Tuileres Sarayı’nın ele geçirilmesi ve 1793’de Kral XVI. Louis’nin tahttan indirilip öldürölmesi, o döneme kadar siyaseten etkisi görölmeyen halkın siyasal gücünü göstermesi bakımından çok önemli gelişmelerdir. Dolayısıyla bu olay, 1789 egemenlik kuramı açısından mutlakiyetçiliğin sona erdirip, halk egemenliğinin ortaya çıkmasındaki en önemli siyasal dönemeçtir.

Fransızlar'ın Napolyon komutasında Avrupa'da yayılması sonucuna bir tepki olarak diğer Avrupa uluslarının ve özellikle Alman milliyetçiliğini yaratmasına katkısı oldukça çoktur. Hâlen bir imparatorluk olarak siyasal varlıklarını devam ettirmeye çalışan Rus Çarlığı, Habsburg İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki halklarda ayrılıkçı bir siyasal ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. Bu açıdan milliyetçilik XIX. yüzyıl boyunca siyasal gelişmelerde etkisini hissettirmiş bir siyasal ideolojidir. İmparatorlukların yıkılmasıyla da bir çok ulus-devletler meydana gelmiştir.

Dünyanın diğer kıtasındaki gelişmeyi ise Anderson (2006: 72) şöyle ifade etmiştir: Burjuvazi tarihte sadece sanal bir düzlemde dayanışma kurmayı beceren ilk sınıftır. Bu sanal topluluk bilinciyle anavatan düşüncesinin ilk bileşimi Amerika kıtasındaki kolonilerde kendini gösterir. Dayanışma ve anavatan birleşmeden ortaya çıkan ise ulus-devlet ve ulusçuluktur. Ulusçuluğun, Amerika kolonilerinde ortaya çıkışının ardından Avrupalılar tarafından kopya edilmiştir. Anderson'un bu düşüncesine göre ulusçuluğun tohumları öncelikle Amerika'da atılmıştır.

2.2.3. Kapitalizm ve Milliyetçilik

Walter Bagethot, ulus oluşturma on dokuzuncu yüzyıl evriminin temel bir ögesi olduğunu belirtmiştir. Ulus kurmanın ve milliyetçiliğin üzerine kapitalizm ve ekonomik gelişmelerin etkisini vurgulamıştır. Ulus kurma ile klasik dönemde serbest ticaretin çakışması tesadüfi olarak mı meydana gelmişti? Yani ulus-devlet kapitalizimin gelişmesi için özel bir fonksiyona mı sahipti (Hobsbawm, 2006: 23-25)? Ekonomik sistemin ve kapitalizmin hızla gelişmesi ulusların aralarında rekabeti beraberinde getirmiştir. Rekabet ulus-devlet ve milliyetçilik bilincini doğurmuştur. Sanayileşme, ekonomik gelişim ve rekabet ekonomik milliyetçiliği doğurmuştur.

Erözden (2008: 15)'in aktarımıyla Mann'a göre Avrupa'daki mevcut devlet yapıları arasında giderek gelişen rekabet ve hasımlık bir devlet yapısına bağlı kimliğin gelişimine ve bu devletin çıkarlarını savunan bir ulusçuluğun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak, Balibar ve Wallerstein'in ortaya attığı çatışma modeli küresel ekonomi çevrelerinde kuzey / güney çatışması ya da merkez / çevre çatışması olarak adlandırılabilir. Balibar'ın iddiasına göre, soyut kapitalist üretim ilişkisinin

ulus-devlet örgütlenmesini zorunlu kıldığını ileri sürmek yeterli değildir, çünkü tarihsel verilere bakıldığında kapitalist üretim ilişkilerinin zaten imparatorluklar veya şehir ticaret devletleri gibi değişik siyasal yapılar altında da varlıklarını görebilmek mümkündür. Dolayısıyla ulus-devlet yapısını zorunlu kılan olguyu daha somut koşullarda aramak gerekirdi. Bu koşullar da sınıf savaşlarının aldığı somut biçim ve küresel ekonomi çevrelerinde kuzeyin günayi sömürmesidir. Wallerstein'a göre ise, ırk kategorisi, ulus kategorisi ve etnik grup kategorisi her üçü de küresel kapitalist ekonominin bir ihtiyacını gidermekte, üç değişik sömürü noktasında sistemi meşrulaştırma işlevini yerine getirmektedir.

Balibar ve Wallerstein görüşüne benzer şekilde, İngiliz düşünür Nairn de, milliyetçiliğin kökenleri doğrudan olarak dünya ekonomisinin gelişiminde yatmaz; milliyetçilik doğrudan kentleşme ve sanayileşmenin ürünü değildir. Milliyetçiliği doğuran şey kapitalist ekonominin on sekizinci yüzyıldan bu yana eşit olmayan dengesiz gelişimi olduğunu savunmuştur. Sanayileşmiş merkez ülkelerin geri kalmış çevre ülkeler üzerinde üstünlük kurması eşitsizliği gittikçe derinleştirmektedir. Bu durumda geri kalmış ülkelerin seçkinleri harekete geçerek topluma öncülük etmeliydi ki ekonomik olarak ilerleme rotasına girebilsinler. Bunun yolu militan sınıflar arası farklılıkları aşmış ve baskıyı simgeleyen dış güçlere karşı kendi kimliğinin bilincine varmış bir topluluk yaratmaktan geçiyordu. Nairn'e göre bu da milliyetçiliğin en önemli adımını oluşturuyordu. Elde olan tek şey de halkın kendisiydi. Yani halkın etnik kökeni, dili, derisinin rengi gibi milli duyguları harekete geçirecek etmenlerdi. Kısaca merkez ülkelerin ekonomik olarak gelişmesi karşısında ekonomik olarak geri kalmış çevre ülkelerin vermiş olduğu bir tepkinin sonucu olarak milliyetçiliğin doğduğu ve/veya etkisini artırdığı şeklinde görüşlerini ifade etmiştir (Özkırımlı, 2008: 112-113).

2.2.4. Milliyetçiliğin Çeşitliliği

Milliyetçiliğin diğer ideolojilerden farklı olarak ünlü teorisyenleri, ideologları yoktur. Her milliyetçiliğin kendine ait tarihçileri, edebiyatçıları yani bir entellektüel grubu vardır. Bunlar milliyetçi ideolojiyi kuran yazarlar değil, çeşitli milliyetçiliklere renk veren kalemlerdir (Örs, 2007: 309-310). Bunun içindir ki milliyetçilik diğer

ideolojilerle uyum içersinde işlemekte sıkıntı duymamaktadır. Milliyetçilik içi boş bir ideolojidir. İçi boş olan herşey, koşulların gerektirdiği her şeyle doldurulabilir. Kendi başına var olan sabit evrensel nitelikli milliyetçi ilkedden bahsetmek mümkün değildir. Milliyetçilik her zaman söylem koalisyonu olmuş, liberalizm, muhafazakarlık, faşizm ya da sosyalizm gibi farklı ideolojilerin her birine eklenmekte zorluk çekmemiştir. Dolayısıyla tek bir milliyetçilik yoktur milliyetçilikler vardır. Bu bağlamda aşağıda dünyada meydana gelen milliyetçilik hareketlerine örnekler verilerek farklı yönlerine göre tasnif yapılmıştır.

Batı Avrupa'da milliyetçilik sosyo-ekonomik düzenin sonucunda oluşurken, Doğu Avrupa'da ve diğer bölgelerdeki uluslar birbirlerinin karşılığı olarak milliyetçiliği yaratmışlardır. Bu konuyu biraz daha açmak gerekirse şunları söylemek mümkündür: Batı Avrupa'da milliyetçilik ortaya çıktığında, üstlendiği yükümlülük, feodaliteyi yıkmak ve ortaya çıkan yeni sosyo-ekonomik düzeni pekiştirmektir. Oysa Batı Avrupa'nın dışındaki bölgelerde çok daha farklı işlevler üstlendi. Bu bölgelerde toplumların ihtiyaçları hangi yönde ise milliyetçilik o doğrultuda bir işlev gerçekleştirdi. Bu yüzden de birbirleriyle çelişen ya da en azından birbirlerinden farklı milliyetçilikler ortaya çıktı. Örneğin İtalya ve Almanya'da, millet olgusunun var olduğu ancak ulus-devletin olmadığı bir ortamda milliyetçilik bir birleştirme hareketi olarak hizmet etti. Fransa'da ise farklı topluluklardan başarılı bir ulus-devlet yaratma gayesine hizmet etmiştir. Almanya, Fransa'dan farklı olarak genel itibarıyla tek bir etnik grubun oluşturduğu ulus-devlet olarak örnek gösterilebilir. Milliyetçilik on dokuzuncu yüzyılda Fransa'nın konsolidasyonunu, Almanya'nın da ulus-devletini inşa ettiğine şahit olmuştur (Brubaker, 1990: 384).

Fransa, devrim döneminde ve Napolyonik periyotta okullarda, orduda ve Napolyonik idare altında vatandaşlarına dil birliğinin sağlanması gibi asimilasyon politikaları uygulamıştır. Fransa bu dönemde yabancıları vatandaşa, köylüleri ve göçmeleri saygın birer Fransız'a dönüştürmeyi başarmıştır. Orta Avrupa'da Fransa'nın ulus-inşa örneği çok karmaşık olurken, Almanya'da böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Almanya'da ise durum biraz farklıydı. Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu Alman ulusunun on altıncı yüzyılda Alman ulusal bilincinin tohumlarını atmıştır. Almanya'da ulusçuluğun etnokültürel anlayışı gelişmişti, ancak

Fransa’da etnokültürel anlayış mevcut değildi. Brubaker (1990: 385), Alman ve Fransız milliyetçiliğinin farkını şöyle özetlemişti. “*Bir şey vardır ki bütün ütopya, vatandaşlarını ütopyaca konuşan yapmak ister; bir diğeri de vardır ki ütopya, vatandaşlarının hepsini ütopyalı yapmak ister*”. Bunlardan ilki Fransa, ikincisi de Alman modeli ulusçuluktur. Sonuç olarak Fransızlar, Bask, Breton, Provençal, Viking, Katalan, İngiliz, İrlandalı ve diğer etnik grupların oluşturduğu medeni milliyetçilik içerisinde yurttaşlık bilinci ile bir ulus yaratmıştır. Ancak Almanlar etnik milliyetçilik çerçevesinde ortal dil ve ırk gibi unsurlar bazında etnik bir ulus inşa etmiştir (Noi, 2007: 32-37).

Diğer taraftan, Çekler’in, Polonyalıların, Yunanlıların, Bulgarların v.s. bağımsızlık mücadelelerinde mevcut bir bütünden koparak kendi devletini kurma sürecinde, bir ayrılma hareketi olarak işlev görmüştür. Milliyetçilik, Rusya, Avusturya-Macaristan ve Almanya’da olduğu gibi, mevcut durumu muhafaza etmek adına başvurulmuş bir ideoloji, ABD örneğinde olduğu gibi, kimi bölgelerde iktisadi yayılmanın bir aracı, İngiltere, Fransa ve Portekiz örneklerinde olduğu gibi, sömürgeciliğin bir anahtarı olarak kullanılmıştır. Hatta, milliyetçilik ideolojisi II. Dünya Savaşı sırasında Almanya, İtalya ve Japonya’nın, dünya hakimiyetini hedefleyen saldırganlıklarına arka çıkmış, öte yandan da yirminci yüzyılın ikinci yarısında sergilenen, antiemperyalist bağımsızlık mücadelelerinin ana itici gücü olmuştur (Calhoun, 2007: 32).

I. Dünya Savaşı sırasında Rus Devrimiyle ortaya çıkan ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun parçalanması Milletler Cemiyeti’nin ortaya çıkmasına katkı sağladı ve Amerikan Başkanı Wilson’ın ulusların kaderini kendilerinin tayin etme çağrısı yankı buldu. 1840’ların Genç Avrupa hareketleri Jön Türkler’i de etkiledi. Savaşlarla birlikte Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışına neden oldu. Bu, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde 1923’te Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasına giden başarılı Türk milliyetçiliğinin yolunu açtı. Bu yıllarda olaylar diğer bölgelerde de milliyetçilik ruhunu tetikledi. Aynı dönemde Mısır milliyetçiliği modern bir şekil aldı. Hindistan, Kore ve sömürgeciliğe daha az vurgu ile Çin’de de milliyetçilik açısından önemli yıllardı (Calhoun, 2007: 34).

1989’da komünizmin çöküşü yine bir milliyetçilik akımı dalgasına yol açtı. Doğu Avrupa, Baltık, Transkafkasya ve Kafkasya bölgelerinde bir çok ulus-devletler kuruldu. Bu yeni kurulan devletler arasında çatışma ve savaşlar meydana geldi ve etkileri hâlâ devam etmektedir. Sovyetler Birliği’nin dağılması, Azerbaycan ve Ermenistan arasında Yukarı Karabağ sorunu, Rusya’nın Gürcistan’a askeri müdahalesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bölgenin küçük ulus-devletlere ayrılması bölgede bir çok aktörün varlığına neden olmuş, ihtilaflar meydana geldiğinden iş gittikçe çetrefilli bir hal almıştır. Yine Soğuk Savaş’ın sona ermesi Yugoslavya’nın da dağılmasına neden olmuş, bölgede ulus-devlet kurma ile büyük devlet kurma savaşı içinde bir çok masum insanın katledilmesine tanık olunmuştur. Milliyetçi hareketler ötekilerinin de ortaya çıkışını körüklemiş ve onlara ilham kaynağı olmuştur.

Yukarıda dünyanın farklı zamanda ve farklı bölgelerinde meydana gelen farklı milliyetçilik hareketleri ve sonuçları verilmiştir. Bu farklı milliyetçilik hareketleri Erözden (2008: 80) ulusçuluk akımının çeşitliliği başlığı altında sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre, ilk ayırım etnik ulusçuluk – akılcı ulusçuluktur. Genel olarak savundukları ulus anlayışı bakımından birbirine tamamen zıt karakterler taşıyan iki ulusçuluk akımı bulunduğu düşüncesine bağlı olarak ulusçuluk akımlarını sınıflandıran ayrımları ifade etmektedir. Smith, bu ayrımı farklı bir şekilde adlandırmıştır. Bunlar: Medeni (civic) ulusçuluk, etnik ulusçuluktur. Medeni ulusçuluk, ulusu bir ortak kültrü paylaşan, tek bir yasal düzen içinde yönetilen ve toprak esasına dayalı vatandaşlık bağına sahip bireylerden kurulu bir topluluk olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık etnik ulusçuluk ise, toplumu oluşturan bireyler arasındaki mevcut soy bağları, bu bağlara dayalı tarih mirası ve görenekler ile folklorik yerel kültür unsurlarına dayalı bir ulus anlayışıdır. Smith’in medeni ulusçuluğu, akılcı ulusçuluğa karşılık gelmektedir.

Bir grup yazar, akılcı ulusçuluk – etnik ulusçuluk anlayışını Fransız ulusçuluğu - Alman ulusçuluğu, erken uluslaşma – geç uluslaşma, batı ulusçuluğu – doğu ulusçuluğu gibi ayrımlar kullanmaktadır. Bu esaslarda batı ulusçuluğu – doğu ulusçuluğu, Batı Avrupa ülkelerinin tarihsel açıdan erken dönemlerde uluslaşma sürecini tamamlayarak ulus-devleti oluşturdukları saptamasından hareket etmektedir.

Aslında bu etnik ulusçuluk – akılcı ulusçuluk ayrımının düşünsel boyutundan ziyade siyasi boyutta ele alınmış şeklidir. Erözden (2008: 86)’in aktarımıyla Kohn, bu ayrımı şöyle yapmıştır: Batı ulusçuluğu, vatandaşlığı sosyal ve siyasi bir temele oturturken, doğu ulusçuluğu ve özellikle onun önde gelen temsilcisi olan Alman ulusçuluğu, akılcı unsurlara başvurmaksızın vatandaşlığı doğal sayılan geleneksel kan ve statü bağlarıyla ilişkilendirilmiştir. Plamenatz ise, doğu türü ulusçuluğu hem taklitçi hem de rekabetçi olduğunu ifade etmiştir. Doğu ulusçuluğu, öykündüğü batı toplumunu taklit etmeye çalışmakta, batı toplumunu olumsuz imaj olarak yansıtır, kendini ona karşı tanımlamaktadır. Öte yandan bağımsızlaştırıcı (antiemperyalist, antikolonyalist) bir hareket olarak ortaya çıkmasına rağmen içine dönük yüzünde liberalism karşıtı, yani baskıcı olduğunu belirtmiştir.

2.3. MİLLİYETÇİLİK KURAMLARI

Bu bölümde milliyetçilik ile ilgili düşünürlerin milliyetçilik hakkında farklı yaklaşımları değerlendirilmektedir.

2.3.1. İlkçi, Modernist ve Etno-sembolcü Yaklaşım

Burada milliyetçilik kuramları üç kısma ayrılarak incelenmektedir. Bunlar: Edward Shills ve Clifford Greertz’in savunduğu İlkçi Yaklaşım, Gellner, Hobsbawm, Anderson başta olmak üzere Nairn, Breuilly, Brass, Hroch ve Balibar’ın savunduğu Modernist Yaklaşım ve Anthony Smith, John Armstrong ve John Hutchinson’un savunduğu Etno-sembolcü Yaklaşım’dır. Kısaca İlkçiler, milletleri doğal yapılar olarak görmeleri; modernistler, milliyetçiliği modernleşme süreçlerinin, dolayısıyla yakın tarihin bir armağanı olarak görmeleri; etno-sembolcüler, milletlerin etnik kökenlerine verdiği önem olarak özetlenebilir (Özkırımlı, 2008: 81). İlkçiler insanların farklı etnik gruplara ayrılmasını doğal düzenin bir sonucu olarak görürler. Milletin belli bir kökeni vardır. Milliyetçilik her dönemde insanlığın temel niteliğidir. Yani milliyetçilik yaşadığımız çağın bir ürünü değildir. İnsanlığın ilk dönemlerinden beri var olan bir olgudur. Bugünün milletleri yüzyıllardan beri var olan bir şekliyle günümüze kadar aktarılmasıdır. Milletlere antik çağlarda bile rastlamak mümkündür. Günümüze kadar gelirken evrimsel değişikliklere uğramıştır.

Bu düşünceye hakim yazarlar milletleri ortak dil, tarih ve kültür ile aynı toprak parçasını paylaşan insan topluluğu olarak tanımlarlar. İlkçi yaklaşıma göre milletler milliyetçiliği yaratmıştır. Bugün milliyetçilik çalışmalarında milletlerin doğal, verili, sabit yapılar olduğuna inanan çok az sayıda düşünür vardır. Az sayıda düşünür bugün hâlâ milletleri başlangıcı olmayan, geçmiş zamandan beri var olduğunu ve sonu olmayan bir geleceğe kadar var olacağını öne sürmektedir. Modernistlere göre ise milliyetçilik son birkaç yüzyılın bir ürünüdür. Yani modern çağın bir üreimidir. Milletler ve milliyetçilik özellikle Fransız Devrimi ile birlikte sanayileşme, cumhuriyet, kapitalizm, kentleşme, aydınlanma gibi modern süreçlerin bir ürünü olarak görülür. Etno-sembolcü yaklaşımı savunan düşünürler ise milletlerin gelişim süreçleri geniş bir zaman dilimi içerisinde ele alınması gerektiğini savunurlar. Milletler milliyetçilik çağına aittirler. Milliyetçilikler milletleri yaratmıştır, milletler milliyetçilikleri değil. Milletlerin doğuşu modernistlerin iddia ettiği gibi sadece modern zamanda oluşmamıştır. Milletlerin doğuşunu etnik geçmişlerini dikkate almadan açıklamak mümkün değildir. Bugünün milletleri modern öncesi etnik grupların bir ürünüdür. Geçmişten gelen mitler, semboller, töreler bugünün milliyetçiliğin içeriğini belirler. Etno-sembolcüler milliyetçiliğin modern çağının ürünü olduğunu kabul ederek ilkçilerden ayrılırlar; geçmişten gelen etnik özelliklerini taşıdıklarından dolayı da modernistlerden ayrılırlar (Özkırımlı, 2008: 209-210).

2.3.2. Liberal Küreselleşme Yaklaşımı ve Ulus-devletlerin Aşınması

Günümüzde küreselleşme ile ulus-devlet arasındaki ilişki derin incelemelere neden olmaktadır. Güçlü liberal küreselleşme yaklaşımı, ekonomik küreselleşme ile birlikte ulus-devletin küçüldüğü, zayıfladığı, otorite ve egemenliğini kaybettiği ve hatta ulus-devletin sona erme ile karşı karşıya kaldığını savunmaktadır. Diğer taraftan aksini düşünenler de ulus-devletin küçülmediği, zayıflamadığı, egemenliğini kaybetmediği, sadece hedef ve fonksiyonlarında bir değişiklik meydana geldiğini iddia edilmektedir.

Küreselleşme dönemi içerisinde milliyetçiliğin tekrar hayat bulması açık bir paradoks olarak karşımızda durmaktadır. Bugün neden bazı uluslar ve ulusal

hareketler bağımsızlık, özerklik ve egemenlik peşinde koşarken diğer taraftan öteki bazı uluslar ekonomik, siyasal entegrasyon ve birlik oluşturma çabası içersindedirler? Bir taraftan dünya gittikçe küreselleşirken diğer taraftan milliyetçi düşünce ve duyguların hakim olması gerçekte bir paradokstur. Bu da milliyetçilik duygusunun uluslara göre farklılık arz etmesi şeklinde açıklanabilmektedir (Berberoğlu, 2005: 2). Dünyanın bazı yerlerinde Doğu Avrupa ve Avrasya'da olduğu gibi milliyetçi tutumlar hâlâ aktif olurken diğer bazı yerlerde ise buralara göre milliyetçi tutumlar insanlara cazip gelmemektedir. Bazı bölgelerde küreselleşmenin etkisi altında birlik oluşturma eğilimi gözlenmektedir. Kapitalizmin belli bir işleyişine rağmen toplumlar hayatta kalmak ve günün şartlarına göre yeniden şekillenmek için yaşam ve kültür yeni toplumsal varlıkları oluşturmaktadır (Richard, 1981: 3).

Liberal küreselleşme yaklaşımının tersine Smith (2002: 182), milliyetçiliğin geniş çaplı terör, yıkım yaratma, bölücü ve istikrarsızlaştırıcı etkisini kabul etmekle birlikte milliyetçiliğin günümüzde sosyo-kültürel çerçeveyi oluşturduğunu ve rakipsiz olduğunu söylemektedir. Bunu, milletler ve milliyetçiliğin küresel dünyada aynı anda ve her yerde olma gücüne bağlar. Bu milletlerin etno-tarihsel temelleri ve modern trentler ile süregelen etnik bağlar tarafından yeniden diriltirme ve biçimlendirilme tarzı kavranarak yapılabilir. Yakın zamanda milliyetçiliğin yok olacağı ve milletlerin aşınacağına ihtimal vermemektedir.

Küreselleşmenin ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve ideolojik etkileri her yerde ve her an mevcuttur. Küreselleşme, her bir boyutunun birbiri ile ilişkili olduğu çok boyutlu bir olgudur. Küreselleşme devletin otorite ve bağımsız karar verme yetkisini azaltmıştır. Günümüzün toplumu, geleneksel siyasi yapılar, ulus bilinci ve sosyal ve ekonomik yapılar ciddi bir değişim süreci içersindedir. Devlet müdahalesi artmakta gibi görünmekte ancak bu sözde bir durumdur. Yani küçük şeyler üzerinde devlet kontrolü mevcuttur. Özellikle 1989'dan sonra dünyada daha fazla devlet türemiştir. Ancak çoğunun zayıf ve kendilerini kontrol edemedikleri ortadadır (Kobrin, 1997: 157-159). Strange (1996: 89), küresel dünyada gücün, zayıf devletlerden güçlü devletlere, devletlerden piyasalara, emek piyasasından para

piyasasına kaydığını gözlemlemiştir. Bu görüşlere göre devletin hem ulusal hem de uluslararası konularda kontrol ve yaptırım gücü azalmakta ve bunun sonucu olarak da ulusal egemenlik zayıflamaktadır. Küreselleşme süreci içerisinde devletlerin toprak sınırları erezyona uğramaktadır. AB ülkeleri içerisinde Shengen uygulaması ile artık birlik vatandaşları sınırlardan direk geçebilmektedir. Avrupa topluluğu için fiziksel bir sınırın varlığı hâlâ devam etse de artık bu sınırları geçmek sorun olmamaktadır. Diğer taraftan da Scott (1998: 6) gibi düşünürlerde bu görüşe katılmayıp ulus-devletlerin etkisini yitirmediğini küreselleşme ile bir dönüşüm içerisinde olduklarını ifade etmektedirler.

Devlet bazı alanları eskisi gibi kontrol edemeyebilir, ancak küreselleşme ile gelişen ticari ilişkiler gibi meydana gelen olayları ve mevzuatı düzenlemeye çalışır. Bunun için ulus-devletlerin varlığına hâlâ ihtiyaç vardır. Bu bağlamda ekonomik küreselleşme çağında, işlevsel ve işbirlikçi uluslararası düzen için devlet bağımsızlığını ve varlığını çok önemli bir faktör olarak sürdürmeye devam edecektir.

Jessop (1994: 208), küreselleşme sürecinde ulus-devletlerin gücünde bir gerileme olduğu görüşünü reddeder. Ulusal siyasi rejimlerin uluslararası bir hale gelerek devlet sisteminde millet anlayışının erozyona uğraması yönünde bir seyir gösterdiğini belirtmektedir. Glassman (1999: 673)'a göre, yabancı yatırım ve diğer sermaye akışları ve ekonomik faaliyetler ile uluslararası hale gelen sermaye, eşzamanlı olarak kapitalist sınıf ilişkilerinin uluslararası hale gelmesi anlamına da gelir. Ekonomik olarak güçlü devletlerin büyük yatırımcıları geliştirmekte olan ülkelere yatırımlarını artırarak o ülkelerde ticari birliktelikler kurarlar. Çok uluslu şirketlerin de sayısı gittikçe artmaktadır ve kapitalizm de gittikçe uluslararası bir boyut kazanmaktadır.

Robinson (2002: 210-229), küreselleşmenin ortaya çıkışını ulus-ötesi sermaye ve ulus-ötesi kapitalist sınıfın ortaya çıkmasına bağlamaktadır. Bu değişiklikler, ulus-ötesi sermayenin yükselmesi ve her ülkenin yeni küresel üretim ve finansal sistem içinde entegrasyonunun sağlanması, yeni ulus-ötesi kapitalist sınıfın ortaya çıkması ve ulus-ötesi devlet işlevlerinin ortaya çıkması şeklindedir. Ulus-ötesi kapitalist sınıf, ulus-ötesi sermayeyi temsil eden, ulusal kimlikleri olmayan ve ulusal

sermaye grupları ile çatışma ve rekabet içinde olan bir sosyal sınıftır. Ulus-ötesi devlet, ulus-ötesi sermaye sahiplerinin hegemonyasını koruyan, savunan ve ilerleten kurumlar ve uygulamalardan oluşur. Ulus-devletler bu uluslararası sermaye gruplarının baskısı altındadır. Çağımızın en büyük ekonomik sorunların başında bulunan işsizlikten dolayı devlet yöneticileri uluslararası sermaye gruplarının işletmelerini kapatması ya da başka bölgelere taşıma riskini göze alamamaktadır. Bir bakıma siyasetçiler rakiplerine karşı siyasi avantaj sağlamak için onların yatırımlarına ve desteklerine ihtiyaçları vardır. Bu gelişmeler ışığında millet ve milliyetçilik ideolojisi de bir değişim içersine girecek ve bu kaçınılmaz bir hâl alacaktır. Ancak durum böyle görülse de ulusların ekonomik eşitsizliği yani ulusların gelir dağılımındaki adaletsizlikleri az gelişmiş ülke uluslarının aleyhine işlediğinden aksi tesirde bulunacaktır. Bu toplumlarda milliyetçi duygular karşılık bulacaktır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler vatandaşlarının daha fazla refah içersinde yaşaması için milli ekonomi politikaları üretmeye devam edecektir. Yine de bu şekilde milliyetçilik etkisini sürdürecektir. Her ne kadar ulus-ötesi şirketlerin varlığından ve etkisinde bahsedilse de ulus-ötesi şirketlerin de bir yönetim merkezi vardır ve bu merkezin bulunduğu ulusal devlete kar aktarımı söz konusu olmaktadır. İşte bu noktada ulusal ekonomi politikalarına ve milli duygulara hâlâ yer vardır. Ancak yine de Robinson (2001: 166) ulus-devletlerin, ulusal politikalar oluşturmaktan ziyade, ulus-ötesi kurumlar tarafından oluşturulan politikaları uygulamak için birer araç haline dönüşmüş olduklarını iddia eder.

2.3.3. Marksizm ve Milliyetçilik

Milliyetçiliğe Marksizim açısından yaklaşıldığında Kominist Manifesto'daki şu ünlü cümle akla gelmektedir: Şimdiye kadar var olmuş bütün toplumların tarihi, sınıf mücadelelerin tarihidir (Gellner, 1998: 21). Yine Gellner (1998: 24), Engels'den şu şekilde alıntı yapıyor:

Bir araya gelen insanların milliyetleri... bu birlik altında erimeye zorlanacak ve böylelikle temelini, yani özel mülkiyetin ortadan kalkmasıyla yok olacak sınıflar ve tabakalaşma gibi, milliyetler de kaybolacaktır. Çok açık bir şekilde gelecek sınıfsız ve dinsiz olacağı gibi ulussuz da olacaktır.

İnsanları uluslara ayrılması ve ulusal ayrışmalar düpedüz düzmecedir ve insanın kendini doğru olarak tanımasına ve kendini tamamlamasına engel teşkil eder. Tarih sınıf mücadelesinin tarihidir. Ulusal mücadelelerin ya da yalnızca ulusal mücadelelerin tarihi değildir (Gellner, 1998: 25). Komünizm toplumsal düzenin hiçbir siyasi örgütlenmeye gerek duymadan, açıklanmayan bir şekilde kendi kendine gizemli bir gizli el vasıtasıyla yönlendirileceği varsayımına dayanır. Marx serbest ticareti överken aşağılayıcı ifadeler kullanılmıştır. Serbest ticaret ulusalcılığa son verecek proleterya ile burjuvazi arasındaki düşmanlığı sağlayacaktı. Marx’a göre serbest ticaret toplumsal devrimi hızlandıracaktı. Marx’ın milliyetçilik konusundaki görüşlerini Özkırmılı (2008: 51-52) şöyle aktarmaktadır:

İşçinin milletleri ne Fransız, ne İngiliz, ne de Almandır, milliyeti emek, bedava kölelik, kendi kendini satmaktır. Onu yöneten hükümet ne Fransız, ne İngiliz, ne de Almandır, bu hükümet sermayedir. Doğduğu yerin havası ne Fransız, ne İngiliz, ne de Alman havasıdır, bu hava fabrika havasıdır. Ona ait olan topraksa Fransız, İngiliz, ya da Alman toprağı değil, yerin birkaç karış altıdır.

Benzer görüşler Engels tarafından da ifade edilmiştir. İşçi sınıfı sadece uluslararası düzlemde düşünmeliydi. Enternasyonel ülke tanımazdı. Milliyet çağrısına ve milliyetçi yaklaşımlara karşı çıkardı. Çünkü milliyetçi yaklaşımlar insanları birbirinden ayırıstırırdı. Amaç ayırıstırmak olmamalı birleştirici olmalıdır (Özkırmılı, 2008: 52). Milliyetçilik komünizm için hedeflere ulaşmak için bir engel, yani proleteryaı uluslararası devrim amacından saptıran bir olguydu.

2.4. BALKANLAR’DA MİLLİYETÇİLİK

Balkan kelimesi Türkçe bir kelime olup sarp ve ormanlık sıradağ anlamına gelmektedir. Osmanlı bu coğrafyanın ormanlık dağlarla kaplı olmasından dolayı bu bölgeye Balkan ismini vermiştir (TDK, Sözlük). Balkanlar Balkan Yarımadası anlamına karşılık gelirken, Balkan kelimesi ormanlarla kaplı sıradağ anlamı taşımaktadır. Öteki dağ oluşumları için de kullanılmış olmasına karşın, Bulgaristan’ın bir ucundan öbürüne uzanan sıradağların adı olmuştur (Todorova, 2003: 71). Yabancı kaynaklarda 1809’da Alman coğrafyacı Agust Zeune kitabında ilk defa Balkan Yarımadası (Balkanhalbeiland)’nı kullanmıştır. 1839’da başka bir Alman Coğrafyacı Theobald Fisher Balkan Yarımadası denilmesinin yerine “*Südosteuropa*” Güneydoğu Avrupa denilmesini önermiştir. Ancak yarımadayı diğer

parçalarından ayırmak zordu ve tüm bölgeyi adlandırma ihtiyacından dolayı Balkan Yarımadası ortak bir kullanım kazanmıştır. Coğrafi olmaktan ziyade bölge Balkan Yarımadası olarak siyasi anlamda kullanılmıştır. Osmanlı’da önceleri Rumeli olarak kullanılsa da yirminci yüzyılla birlikte Rumeli ve Balkanlar birbirinin yerine kullanılmıştır (Borcan, 2010: 100-101). Balkanizasyon kelimesi ise Osmanlı İmparatorluğu’na ait toprakların farklı küçük devletlere bölünmesinden türetilmiştir ve hâlâ bu negatif anlamını taşımaktadır (Hobsbawm, 2006: 31). Yani Balkanizasyon (Balkanisation) kelimesi ondokuz yüzyıl ve yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun zayıflaması sonucu içinden parçalanarak bir çok devletin meydana gelmesi ile ingilizceye parçalanma anlamında dahil olmuştur.

Romanya, Balkanlar adını Bulgaristan’daki sıradağlardan aldığına inandığı için kendini bir Balkan ülkesi olarak görmek istememiştir ve Bulgar sıradağlarının ülkeleri ile sınır olduğunu bu yüzden Balkanlarla Romanya’nın ayrıldığını iddia etmiştir. Slovenya ve Hırvatistan ise dinsel ve tarihsel farklılıktan dolayı kendilerini bir Orta Avrupa devleti olarak görmüşlerdir. Balkan kelimesi ya da Balkan ülkeleri Batı Avrupa için negatif bir çağrışımda bulunmaktaydı. Bu nedenle Balkan ülkeleri bu coğrafyada olmalarından dolayı aşağılık kompleksine kapılmışlardır ve Balkanlı olmayı kendilerine yakıştıramamışlardır. Çoğu zaman diğer Balkan ülkelerinden kendilerini farklı gösterme ve görme inancını hissetmişlerdir. Bulgarlar aşağılayıcı bir kelime olan “*Mamaligari*” yi komşuları Romanya için kullanmışlardır. Hırvatlar da kendilerini Balkanlardan ayrı görmüş, kendilerini daha ileri, zengin, çalışkan, hoşgörülü ve demokratik yani tek kelime ile Avrupalı olarak görmüşler. Ancak komşularını ilkel, hoşgörüsüz ve tembel yani Balkanlı olarak görmüşlerdir (Borcan, 2010: 112).

Onaltı ve onyedinci yüzyıllarda özellikle Yunanistan ve Sırbistan’da gelişen ve Neo-Bizans sanatı olarak adlandırılan dönem, Balkan topluluklarında yeni bir ilgi odağı olmuştur. Bu Balkan milliyetçiliğinin ilk nüvelerini ortaya çıkartmıştır. (Yetim, 2011: 287).

Balkan milliyetçiliği de Fransız Devrimi’nin etkisi altına kalmıştır. Tüm Avrupa’yı kasıp kavuran milliyetçiliğin Balakanları etkilememe olasılığı imkansızdı.

Bunun üzerine bir de Avrupa’da meydana gelen güç mücadelesi Balkanlar üzerine ilgiyi artırmış, bu bölgede çıkar politikası gittikçe kendisini hissettirmeye başlamıştı. Özellikle Rusya’nın Slav birliğini kurma gayeleri önceden beri bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun güç kaybetmesi büyük güçlerin Balkan coğrafyasına odaklanmasını sağlamıştır.

Milliyetçilik, on dokuzuncu yüzyılda Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları için parçalanma nedeni olmuştur. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya yeni bir emperyalizm çağına girmiştir. Bu dönemde değişen iki temel unsur meydana gelmiştir. Bunlardan biri, İngiltere’nin Avrupa ve dünyada artık mutlak tek güç olmaktan çıkmış olması; diğeri ise, kapitalizmin tekelci üretim aşamasına ulaşması ve finans-kapital olgusunun gündeme gelmesiydi. Artık gelişen sanayi içinde kapitalist merkez için yeni pazarlar bulunmak zorunda kalınacaktı. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına gelindiğinde Avustralya ve Afrika dahil neredeyse dünya tümüyle sömürgeci devletler tarafından paylaşılmıştı. Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise, paylaşım konusunda sona gelinmiş, yeni sömürge bulma imkânı kalmamıştı. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu’nun, yirminci yüzyıl başlarında hâlâ çok geniş bir alana sahip oluşu, Avrupa’ya yakınlığı ve dünya ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu nedeniyle Büyük Güçler’in çekim alanı içindeydi.

On dokuzuncu yüzyıl ortalarında Rusya, Balkanlar’daki yayılmacı politikaları istikametinde önceleri din eksenli “*panortodoks*” bir siyaset izleyerek buradaki gayrimüslim topluluklar üzerinde gücünü pekiştirmek istemiştir. Daha sonra Rusya politikasını değiştirerek ırk temelli “*Panslavizm*” politikasına dönmüştür. Panslavizm Prag’da doğmuş entelektüel bir hareket olması dolayısıyla bu politikanın Avusturya-Macaristan’a ve Balkanlar’daki tebaalarından dolayı Osmanlılar’a karşı güç mücadelesinde Rusya’ya avantaj kazandıracak bekleniyordu. Bu politikayı uygulamak için seçilen yer de Bulgaristan olmuştur. Önce Bulgar kilisesinin Rum kilisesinden ayrılmasını sağlayan, sonra Bulgarcayı yeniden canlandırma çalışmalarına hız veren Rusya, sonunda ulusal bir hareket başlatmayı başardı. Öyle ki 1870’lerin ortalarına gelindiğinde, merkez güçlerden her birisi artık, bir kıvılcımla

tutuşmaya hazır kendi nüfus bölgesine sahipti. Avusturya-Macaristan için bu bölge Bosna-Hersek, Rusya için de Bulgaristan'dı. Rusya emperyalist amaçları için özellikle Balkan ülkeleri içinde Panslavizm politikası vasıtasıyla büyük Bulgaristan oluşturma yönündeki girişimlere hız verdi. Bunun dolayı Bulgar toplumuna ayaklanmaları için büyük destek vermiştir (Yerasimos, 2000: 60).

Doksan Üç Harbi olarak adlandırılan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı aslında Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmak yerine Rusya'nın Panslav birliğini kurmak için yapılan daha çok bir din savaşıydı. Yerasimos (2000: 62)'a göre, Berlin Antlaşması ile yapılan taksimat ile Karadağ, Adriyatik kıyılarılarını ihtiva etmekte, Sırbistan yukarı Morava vadisini elde etmekteydi. Romanya'ya ise Dobruca'yı vermek uygun görölmekteydi ve nihayet Yunanistan'a da 1881'de Tesalya verildi. Bu paylaşım, 1885'te Bulgaristan'ın Doğu Rumeli'yi ilhak etmesiyle tamamlanmıştır. Böylelikle, Ortodoks, Müslüman ve Katolik olmak üzere üç dinin yan yana yaşaması nedeniyle etnik ve dilsel birliğini kuramayan Arnavutluk dışında Balkanlardaki tüm ulus devletlerin temelleri atılmış oluyordu. Burada bahsedilen gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu'nun dışsal faktörlerle dağılma sürecidir. Bir de milliyetçilik sürecinde Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan nedenler mevcuttur. Bunlardan biri de Osmanlı millet sistemidir. Bu konu, Dördüncü Bölüm'de Osmanlı'da Millet Sistemi başlığı altında anlatılmıştır. Tekrar edilmemesi gerekçesiyle burada bu konu anlatılmamıştır.

1876 yılında Türkler Karadağ'a müdahale etmeye karar verince Rusya Bulgar ayaklanmasına yeşil ışık yaktı. Rusya hiçbir engelle karşılaşmadan Bulgaristan'a müdahale ederken, Sırbistan ve Karadağ Osmanlı'ya karşı savaş açıyor, Avusturya ise Bosna-Hersek'i işgal ediyordu. Bu gelişmelerden sonra 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları ile, İmparatorluğun paylaşılması ve bunun sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki hakimiyeti büyük ölçüde sona ermiştir.

Balkan savaşları Dördüncü Bölüm'de Balkanlar'da Osmanlı Döneminin Sonu ve Yugoslavya Dönemi başlığı altına anlatılmıştır. Burada bu konu tekrar edilmedi. Ancak kısaca Balkan savaşlarının üç mağlubu vardı: Türkler, Avusturyalılar ve

Bulgarlar. Dolayısıyla bu üç mağlup devlet I. Dünya Savaşı'nda ittifak oldular. Bu ittifakın savaşı kaybetmesiyle müttefikler Sırbistan ve Yunanistanı ödüllendirdiler. Daha Balkan Savaşında topraklarını iki katına çıkartan Sırbistan, şimdi de Bosna-Hersek'I, Voyvodina'yı, Salovonya'yı, Dalmaçya Kıyılarını, Zagrep dahil Hırvatistan'i ve Ljubljana dahil Solvenya'yı ele geçirerek topraklarını üç katına çıkardı. Bunların yanında Sırbistan Karadağ'ı ve Makedonya'nın Ustrumca bölgesini de almıştı. Yunanistan ise İstanbul ve İzmir'e göz koymuş, Bulgaristan'dan Batı Trakya'yı alarak bu ülkenin Ege Denizi ile ilişkisini yeniden kesmiş ve Doğu Trakya'yı işgal etmişti. Daha sonra kurulan bu ulus-devletler sosyal sorunların daha da karmaşıktırdığı etnik sorunlarını çözemeyince birer birer diktatörlerin eline düştürler. II. Dünya Savaşı'nda Almanya Balkanları bir silindir gibi ezip geçti ancak savaşın bitimi ile herşey eski haline döndü ve yeni Yugoslavya dönemi başladı (Yerasimos, 2000: 67-80).

II. Dünya Savaşı sonrasında Yarımada ikiye bölünmüş, Türkiye ve Yunanistan NATO üyesi olurken, Yugoslavya haricindekiler ise Varşova Paktı üyesi olmuşlardır.

Yugoslavya döneminde Tito, en kalabalık olan Sırplar'ın Yugoslavya geneline hakim olmasını engellemek için adem-i merkezîyetçi bir yapı oluşturmuştu. Bu uygulama paradoks bir şekilde güçlü temelleri olan milliyetçiliği daha da güçlü hale getirdi. Kosova ve Makedonya'da ekonomik sıkıntılar ve işsizlik milliyetçiliği besleyen temel unsurlardı. Slovenya ve Hırvatistan geri kalmış bölgelerin yükünü çekmemek için ayrılıkçı milliyetçiliği öne çıkartırken, Sırbistan Yugoslavya'yı bir arada tutmak için hegemonyacı Sırp milliyetçiliğine sarılmıştır (Ülger, 2003: 88-90).

Balkanlar'da savaşlar bir fırsat olarak görülmüş, savaşlarla her devlet daha fazla pay kapma telaşı içerisine girmiştir. On dokuzuncu yüzyıl boyunca Balkanlar'da milliyetçilik hareketi, Büyük Yunanistan, Büyük Sırbistan, Büyük Arnavutluk, Büyük Bulgaristan gibi bütün Balkan ulusları için güçlü bir etki yapmıştır. Bunun en büyük nedeni, sınırların etnik unsurlara göre belirlenememesidir. Yani Balkan coğrafyasındaki büyük etnik unsurlar sadece belli bölgelerde değil, bu coğrafyanın nerdeyse tamamına serpilmiş vaziyete varlıklarını

sürdürmektedirler. Balkanlar’da, kendi ülke sınırları içinde komşu ülkenin etnik kökenli topluluklarının da varlığı, bu ülkelerin birbirine milliyetçilik ideoloji ile yaklaşmasına neden olmaktadır. Birbirlerinin toprağında gözünün olmasının nedeni bundan kaynaklanmaktadır. Böylece farklı ülkeler içersinde kalan kendi etnik gruplarını içine alacak şekilde büyük ülke kurma sevdaları gütmektedirler.

Ortakovski (2007: 2), milliyetçiliğin yedi kuralını aşağıdaki gibi sıralamış ve bunların bütün Balkan ulusları milliyetçiliği için kusursuz bir şekilde uygun olacağını belirtmiştir.

1. Eğer bir bölge 500 yıldır bizimse fakat son 50 yıldır size geçtiyse, burası bize ait olmalı ve siz ise sadece işgalcisiniz.
2. Eğer bir bölge 500 yıldır sizinse fakat son 50 yıldır bize geçtiyse, burası bize ait olmalı çünkü sınırlar değişmemelidir.
3. Eğer bir bölge 500 yıl önce bize aitse ve o zamandan beri artık bize ait değilse yine de bu bölge bizim olmalı çünkü burası bizim ulusumuzun beşiğidir.
4. Eğer bizim soydaşlarımızın çoğunluğu grup olarak orada yaşıyorsa, orası bize ait olmalı çünkü onlar kendilerini yönetme haklarına sahip olmalıdırlar.
5. Eğer bizim soydaşlarımız azınlık grup olarak orada yaşıyorsa, orası bize ait olmalı çünkü onlar sizin baskılarınıza karşı korunmalıdır.
6. Yukarıda sayılan bütün kurallar bizim için uygulanmalı, sizin için değil.
7. Bizim büyük ülke olma hayellerimiz tarihsel bir gerçekliktir, sizinki ise faşizmdir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Balkan milliyetçiliği tamda bu tariflere uymaktadır.

Karpat (2012: 15) Balkan milliyetçiliği hakkındaki görüşlerini şöyle özetlemiştir: *“Milliyetçilik siyasi devletlerin kurulmasında temel bir rol oynama ve insanlık tarihinin gidişatını belirleyici bir biçimde etkileme kapasitesine sahip olağanüstü güçlü bir öğretilerdir. Bu savın doğruluğu Balkanlar’dan başka hiç bir yerde daha açık bir biçimde kanıtlanamaz.”*

2.4.1. Arnavut Milliyetçiliği

Arnavutların kökeni Balkan Yarımadası’na gelip yerleşmiş olan Hint-Avrupa kökenli İlliryalılar’a kadar uzanmaktadır. Bugünkü Arnavutluk’un kuzey-batı kıyı şeridinde yer alan Arbanon Bölgesi ve bu bölgede yaşayanlar İllirya kabilesi olan Albanoiler olarak geçmektedir (Bozboru, 1997: 23). İlliryalılar coğrafi yönden oldukça farklı olup Arnavutluk’un kuzey ve güney bölgelerine dağınık biçimde yerleşmişlerdir. Topluluk genelde çoban olarak ve tarımsal faaliyetlerle geçimlerini

sürdürmüşlerdir. İlliryalılar'ın siyasi birliklerini gerçekleştirememiş olmaları nedeniyle yabancı devletlerin işgallerine sık sık maruz kalmışlardır. Özellikle güney bölgeleri eski Helen kültürü etkisi altında kalmıştır. Daha sonra birinci yüzyıl ve altıncı yüzyıllar arasında Roma İmparatorluğu'nun işgaline uğrayan İlliryalılar imparatorluk yönetimi altına girmiş ve kölelik kurumuna dayalı Klasik Roma kültürü etkisinde kalmıştır (Bozbora, 1997: 24). Milattan sonra altıncı yüzyılda “Barbar İstilas” adı verilen Slav göçü bölgeyi etkisi altına almıştır. Slav nüfusu bölgede hızla artarak İllirya nüfusu ile büyük ölçüde karışmıştır. Dokuz ve on ikinci yüzyıllar arasında ise kuzey-batı kıyı şeridi dahil olmak üzere Bizans yönetimi altına girmiştir. Sonuç olarak İllirya toprakları bu dönemlerde yabancı devletlerin etkisi altına girmiştir. İlliryalılar bu yabancı devletlere karşı koyabilecek ne bir birlik oluşturabilmişler ne de devlet kurabilecek kapasitede olabilmüşlerdir. Henüz gelişmemiş kabile topluluğu olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Milliyetçilikten Doğu Avrupa'nın da etkilenilmemesi neredeyse imkansızdı. Her ulusun milli devletini kurma telaşında olması ve insanlarını bu uğurda toplayarak ortak bir güç oluşturma gayreti içerisine girmesi, Arnavutlar'ı da kendi birliklerini kurma gayesi içerisine sokmuştu. Bu arada Osmanlı Devleti'nden kopmalar devam etmekteydi. Arnavutlar'ın Mümlüman olmasına rağmen kendi bağımsızlık mücadelesini verme teşebbüsleri meydana gelmekteydi. Arnavutlar, Hristiyan Ortadokslar, Katolikler ve çoğunluğu Müslüman olan dini gruplardan meydana gelmektedir. Kabilesel farklılıklar, dini çeşitlilik, bağımsız bir kilisenin eksikliği, coğrafi engeller ile birlikte ayrı bir dil, Arnavutların ulusal bir kimlik oluşturma girişimini uzun süre engellemiştir. Diğer Balkan ülkelerinden farklı olarak, hem ulusçuluktan hem de büyük güçlerin korumasından mahrumdu (Psilos, 2006: 26).

Arnavutlar Osmanlı İmparatorluğu'na önemli ölçüde memur ve devlet adamı yetiştirmiştir. Bundan dolayı Arnavutlar'ın ulusal kimliğini oluşturmada gecikme meydana gelmiş olabilir. İlk kez Arnavut milliyetçiliğinin ortaya çıkışı Prizren vilayetinde kurulan Prizren Birliği ile hayat bulmuştur. On dokuzuncu yüzyılda Arnavutluk ve Kosova siyasi tarihinin en önemli olaylarından birisi Prizren Birliği'nin kuruluşudur (Yiğit, 2009: 2465). Prizren bugünkü Kosova sınırları içerisinde ve Kosova'nın başkenti Priştine'den sonra en büyük şehridir. On

dokuzuncu yüzyılda ekonomik ve sosyal şartlardan dolayı altmış bin Arnavut Prizren'den İstanbul'a, Yunanistan'a, Romanya'ya, Mısır'a, Güney Rusya'ya ve Amerika'ya göç etmişlerdir. Arnavut diasporası gittikleri yerlerde Arnavut kültürü ve lisanı üzerinde araştırmalar yaparak milli bir bilinç uyandırmaya çalıştılar. Bu grubun dikkat çekici bir yönü de Katolik ve Ortodoks olmalarıdır. Ortak hareket edebilecekleri temel düşünce din değil etnisiteydi. Osmanlı tebaası Müslüman Arnavutlar'ın çoğu ilk başlarda bu oluşumdan uzak durmayı yeğlediler (Yiğit, 2009: 2465). Arnavut milliyetçiliğinin ilk ortaya çıkışı, yukarıda da belirtildiği gibi 1878 Berlin Kongresi sürecinde kurulan Prizren Birliği ile olmuştur. Bu açıdan Arnavut milliyetçiliğinin doğuşu ve gelişimi diğer Balkan milliyetçiliklerine oranla daha geç olarak gelişmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri büyük çoğunluğu Müslüman olan Arnavutlar'ın, Devlet-i Aliye'nin asli unsurları olarak Osmanlı Devleti ile sıkı geleneksel ve dinsel bağlılık geliştirmiş olmalarıdır. Ancak diğer Balkan ulusları arasında gelişen milliyetçi hareketler karşısında kendi varlığını tehdit altında görmeye başlamışlardır. Rusya panslavist bir politika izlemesi sonucu Arnavutlar'a ait meskun yerleri Balkan ülkeleri arasında paylaştırmayı planlıyordu. Elbette bu plan Arnavutlar tarafından kabul edilemezdi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı başladığında Arnavutlar, ya Hristiyanlar'ın ya da Osmanlılar'ın himayesinde yaşamak gibi bir ikilemin içerisindeydiler. Tercihlerini tebaası oldukları Osmanlı Devleti lehinde kullandılar. Rusya bu savaşta Osmanlı Devleti'ni yenince Arnavutlar korumasız kalarak gelecekleri büyük güçlerin eline bırakıldı. Savaş sonrası imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Arnavutların yoğun olarak bulunduğu Kosova, İşkodra, Manastır ve Yanya Vilayetleri Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ arasında pay edildi. Bu gelişmeler meydana gelirken Arnavut aydınlar İstanbul'da bir araya gelerek "*Arnavut Haklarını Savunma Komitesi*"ni kurmuşlardır. Aynı zamanda Prizren, İpek, Yakova, Gusinye, Debre, Ohrid ve Manastır'da yaşayan Arnavutlar durumu kabul etmediklerine dair protesto telgraflarını Avrupalı devletlerin elçilerine göndererek herhangi bir devletin müdahalede bulunması halinde silahla karşılık vereceklerini belirttiler. Yaşanan siyasi olaylar Arnavut dayanışmasını iyice pekiştirmiştir.

Arnavut aydınlar Kuzey Arnavutluk'un merkezi Prizren'de ulusal bir kongre toplanmasına karar vermişlerdir. Arnavut dil ve kültür hareketinin öncülerinden olan Abdül Frasheri, Osmanlı-Rus Savaşı'nın öncesinde 1877'de diğer Arnavut aydın ve yurtseverlerle yanyana gelerek yaptıkları toplantı neticesinde Babıali'ye sunulmak üzere bir muhtıra hazırlamışlardır. Bu muhtıraya göre Osmanlı Devleti'nin Arnavut topraklarını koruyamaması durumunda özerk bir Arnavut idaresinin kurularak bu bölgelerin bizzat Arnavutlar tarafından korunacağını belirtmişlerdir (Bozbora, 1997: 190). Çeşitli Arnavut vilayetlerinin tek bir vilayet çatısı altına alınması, vilayet yönetiminin sadece Arnavutlar'a bırakılması ve eğitim ve yargı alanında Arnavutça'nın geçerli olması gibi talepleri olmuştur. Buradan hareketle 1878 ve 1913 yılları arası dönem Arnavut milliyetçiliğin uyanışı olduğu söylenebilir.

Yanyalı bir bey ailesinden gelen ve Yanya'da maliye müdürlüğü yaparken ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan'a Yanya mensubu olarak seçilen Abdül Frasheri'nin girişimi ile Prizren'de toplanan kongreye Arnavutluk'un bütün bölgelerinden temsilciler davet edilmiştir. Üç yüz delegenin katılımı ile kongre, Berlin Kongresi'nden üç gün önce 10 Haziran 1878'de açılmıştır (Bozbora, 1997: 191). Birlik programını hazırlayanlar Güney Arnavutluk'ta oturanlar idi. Bunlar Arnavutluk'un tam özerkliğini istiyorlardı. Buna karşılık kuzey bölgelerden gelenler de vergilerden ve ordu hizmetlerinden muafiyet talep ediyorlardı. Prizren Birliği Arnavut ulusal hareketinin hem örgütsel hem de siyasal bir güç olarak gelişiminde şüphesiz ki önemli bir dönüm noktası olmuştur. Arnavutluk'un topraksal bütünlüğü ve yönetim olarak özerkliği asıl amaçları olmuştur. Osmanlı bu durum karşısında önceleri herhangi bir tepki vermese de sonra Prizren Birliği hareketinin 1881 yılında bastırılmasının ardından II. Abdülhamit, Arnavutlar'ın şikayetini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bazı bölgeler vergiden muaf hale gelirken askerlik hizmeti de isteğe bağlı kılınmıştır. Alınan bu tedbirler karşısında Arnavut asiler gizli örgütlenmeye gitmiş veya yabancı ülkelerde faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Toplantının ikinci oturumunda cemiyetin teşkilatı ve vazifesi ile askeri yapısı hakkında bir de tüzük hazırlanmıştır. Bunlardan en önemlileri: Prizren tüm Arnavutluk'ta il ve ilçe merkez idare kurullarının bağlanacağı makam olacaktır. Merkez İdare Kurulu'nun Arnavutluk'un her yanında şubeleri bulunacak, şube

üyeleri bu bölgenin ahalisi tarafından seçilecektir. Prizren’de kalacak olan Merkez İdare Kurulu üyeleri dışındaki diğer üyeler derhal kendi bölgelerine dönecekler ve bir an önce bölgelerinde birlik şubelerinin kurulması için gayret sarfedeceklerdir. Bu şubelerde on veya on beş gün içinde, askeri birlikler tesis edilecek ve merkezden haber bekleyeceklerdir. Kurulacak askeri birliklerin komutan ve subayları halk tarafından seçilecektir. Eli silah tutan bütün Arnavutlar, derhal vatan hizmetine koşacaklar davaya ihanet edenler ise cezalandırılacaktır (Yiğit, 2009: 2469). Bundan böyle Arnavutlar silahlı direnişe geçeceklerinin altını çizmektedirler. Prizren Birliği’nden önce de yerel direniş hareketleri meydana gelmişti. Özellikle San Stefanos Anlaşması ile Arnavut topraklarının Karadağ’a bırakılmasına tepki olarak Gusinialı Ali Paşa liderliğinde bir direniş hareketi meydana gelmişti. Ancak Berlin Konferansı ile Prizren Birliği’nin kurulması neticesinde Arnavutlar ilk kez ortak bir hareket oluşturmuşlar ve çok daha sert bir şekilde tepki meydana getirmişlerdi. Bu tepki ve hareket ile Arnavutlar, Arnavut topraklarının diğer uluslara pay yapılmasına karşı savaş açmak ve tüm Arnavutla’rı bir yönetim çatısı altında birleştirmeyi amaçlıyordu. Ancak Arnavutlar arasında tam bir birliktelikten söz etmek mümkün değildi. Bu farklılığın en önemli nedeni Arnavutlar’ın kültürel, dinsel ve bölgesel farklılıklarından kaynaklanıyordu. Osmanlı yönetimi Arnavutlar’ın tek bir yönetim altında birleşerek örgütlenmesini olağan karşılıyordu. En azından böyle bir girişime müdahale etmiyordu (Bozbora, 2000: 47).

Berlin Kongresi gereği Gusino ve Plava Karadağ’a bırakılacaktı ancak bu gerçekleşmedi. Mehmet Ali Paşa bu kararı uygulamak için görevlendirildi. Sonra Paşa asi Arnavutlar tarafından katledilmiştir (Bozbora, 2000: 147). Söz konusu bölgelerin Karadağ’a bırakılmaması için Arnavutlar silahlı birliklerini kurup direniş gösterecek Osmanlı İmparatorluğu da bu durum karşısında sessizliğini sürdürecekti. Anlaşmaya imza koyan devletler Osmanlı’ya baskı kursa da Osmanlı İmparatorluğu el altından Arnavut direnişine destek vermekteydi. İzzet Paşa telgraf mesajında Arnavut topraklarının Karadağ’a bırakılmasının ancak oradaki Arnavutların zorla bölgeyi boşaltması ile sağlanabileceğini ve Arnavutlar’ın kendi kaderlerine bırakılmaması gerektiğini bildirmişti. Diğer taraftan Güney Arnavutluk da Berlin Kongresi ile Yunanistan sınırları içersinde bırakılmış ve Arnavutlar bu bölgelerde de

şiddetli bir reaksiyon içersine girmişlerdi. Yunanlılar tüm Toskha bölgesini ve Arnavutluk'u isterken Arnavutlar da Arnavut nüfusunun yoğun olduğu Preveze, Narda ve Loannider'i istemekteydi. Bu anlaşmazlık sonucunda Balkanlar'da büyük bir savaşın ihtimali doğuyordu. Diğer taraftan Jön Türkler II. Abdülhamit'i devirmesiyle 1876 Anayasasını tekrar yürürlüğe koydular. Bu gelişmeyi kendilerini Osmanlı olarak gören Müslüman Arnavutlar ayrıcalıklı hallerine bir tehdit olarak gördüler ve kendilerini Abdülhamit'e bağlı hissettiler. Bunun neticesinde Abdülhamit yanlıları İpek ve Yakova'da yeni rejime karşı ayaklanmışlardır (Psilos, 2006: 30). Osmanlı İmparatorluğu'nun içersindeki siyasi kargaşa, Osmanlı'ya bağlı Arnavutlar'ı dahi sadakat duygudan uzaklaştırmakta ve Arnavut milliyetçiliğine çanak tutmaktaydı.

Kasım 1908'de Arnavut Kongresi Manastır'da örgütlendi ve bütün Arnavutlar için dinine ve etnik farklılığına bakılmaksızın ortak iki alfabe kabul edildi. Artık Arnavut eğitim kurumlarında bu alfabeler kullanılacaktır. Böylece Arnavutlar milli eğitim politikalarını da oluşturmaya başlamışlardır (Psilos, 2006: 33).

Osmanlı'nın İtalya ile savaşa girmesi ve Balkanlar'da yaşanabilecek savaş ihtimalinden dolayı Osmanlı, Arnavut ayaklanmalarına karşı özerklik taleplerini karşılamak zorunda kalmıştır. 1912 yazında dört vilayeti (İşkodra, Yanya, Kosova ve Manastır) kapsayan bir özerk yönetim kurdular. I. Balkan Savaşı'nda Arnavutlar kendilerini askeri operasyonun içersinde buldular. Güneyden Yunanistan, kuzeyden Karadağ ve Sırbistan Arnavutluk'u işgal ettiler. Önceleri Arnavutluk'a destek vermeyen Avrupalı büyük güçler daha sonra Rusya'dan çekindikleri için ve Rusya'nın bölgede çok etkili bir güç olma olasılığına karşı Arnavutlar'ı fark etmeye başladılar. Çünkü Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'ın Balkanlar'dan büyük pay alması Rusya'nın Slav birliği emellerine yarayacaktı. Bu gelişmelerin neticesinde büyük güçlerin desteğiyle Arnavutluk 28 Ekim 1912' de bağımsızlığını ilan etmiştir. Arnavutluk bağımsızlığını elde etmişti ancak Kosova ve Makedonya'daki Arnavutlar ve Arnavut toprakları Yugoslavya içersinde kalacaktı.

Daha sonra Yugoslavya döneminde Kosova'da Müslümlar'a yapılan baskı ve zulümler devam etmiş ve Türkiye'ye göçler bu dönemde de sürmüştür. Bu durum 1950'lerin ortalarına kadar devam etmiştir. Özellikle Tito'nun Sırp lider Aleksander Randoviç'i devirmesine kadar devam etmiş ve Tito döneminde bir rahatlama sağlanmıştır. 1960-1980 yılları arasında Kosova'da milliyetçiliğin yükselmeye başladığı görülmektedir. Arnavutlar Sırp'lar'a karşı zaman zaman ayaklanmışlardır. Bu dönemlerde Arnavutlar Kosova'nın özerkliğini ve sonrasında da cumhuriyet statüsünü elde etme gayretleri içerisinde olmuşlardır. Yine aynı dönemde gösterilere Kosova'da hiçbir üniversite bulunmaması ve halkın yüzde doksanının Arnavutlar'dan oluşmasına rağmen okullarda Sırpça eğitim verilmesi neden olmuştur (Taşkiran, 2009: 274).

2.4.2. Sırp Milliyetçiliği

On üçüncü yüzyılın başlarında otonom Sırp Ortodoks Kilisesi ortaçağ Sırp devletinde önemli bir rol oynamıştır. Daha sonra bağımsızlığını kaybederek Bizans-Rum Ortodoks Kilisesi çatısı altına girmiştir. İpek'te (Arnavutça'da Peja, Sırpça'da Pec) patrikhanenin kuruluşu ile yeniden Sırp kilisesinin on altıncı yüzyılda özerkliğini kazanması on dokuzuncu yüzyılda Sırp devletinin kurulması için çok büyük bir öneme sahip olmuştur (Ortakovski, 2007: 8). İpek'teki patriklik Sırp ulusal kimliğini canlı tutmaya devam etmiştir. Kendi de Sırbistan doğumlu olan Kanuni Sultan Süleyman döneminin ünlü sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa patrikliğe özerklik tanımış ve kardeşini de patrik yapmıştır (Emiroğlu, 2006: 66).

On dördüncü yüzyılın ortalarında Sırp Çarı Stefan Duşan Büyük Sırbistan'ı kurmayı başarmıştı. Stefan Duşan'ın ölümü ile birlikte İmparatorluk zayıflamaya başlamış Osmanlı da Kosova Savaşı ile Büyük Sırp İmparatorluğu'na bir daha hiç kurulamayacak şekilde son vermişti. Avusturya, Macaristan'ı ele geçirmesi ile Sırp toplumuna komşu olmuş, bu komşuluk ise Sırp'ların Avrupa gerçeğini, fikirlerini, politikalarını yakından öğrenmesine vesile olmuştur. Bu gelişmelerin sonucunda Sırp toplumunda Ortadoks Sırp devleti kurma ümitleri filizlenmeye başlamıştır. Kültürel eserler de Sırp kimliğini oluşturmaya yardımcı olmuştur. Dimitrije Obradovic,

modern Sırp dili gramer kitapları ve sözlükleri yazmıştır. Vuk Karadzic de milli bilinci uyandırmak için destansı şiirler toplamıştır (Akman, 2006: 59).

Sırp milliyetçiliği, hatta bugün bile, gücünü 1389'da yaşanan I. Kosova Savaşı'nda I. Murat komutasındaki Osmanlı ordusuna mağlup olan Sırp İmparatorluğu'nun derin acısından almaktadır (Etty, 2006: 40). Karpas (2012: 44)'a göre bazı tarihçiler, Sırp milliyetçiliğini, bir yandan Sırbistan'ın mezarı olarak, diğer yandan da modern millet olma sürecinin başlangıcı olarak görülen Kosova Savaşı'na kadar götürürler. Kosova Savaşı Sırp'lar'a derin bir iz bırakmış ve Sırp'lar uzun süre bu savaşın acısı ve tesirde kalmıştır. Kosova Savaşı'nın mağlubiyetini hâlâ hafızalarından silmemişlerdir. Bu acı Sırp milliyetçiliğın can damarı olmuştur. Kosova Savaşı'nı kazanan Osmanlı o zamana kadar karşılaştığı en büyük müttefik kuvvetydi. Bu savaş sonucunda Tuna Nehri'nin güneyindeki Balkan bölgesinde Osmanlılar'a karşı direnecek hiçbir kuvvet kalmamıştı. Sırbistan açısından ise Sırp'ların Balkanlar'da merkezi bir devlet kurma hedefi tamamen ortadan kalkmış oluyordu. Savaş, Balkanlar'da merkezi Sırp devleti kurma amacını yok ettiğinden Sırp kimliğinin oluşmasında son derece önemli bir rol oynamıştır. Emiroğlu (2006: 35), Rebecca West'in Kosova Savaşı ile ilgili anlatılarına şu şekilde yer vermektedir: *“Şimdiye kadar Sırp'lar büyük bir mutsuzluk içindedirler. Onlar gelenekleriyle yaşamamış ve bunu beş yüz yıl boyunca başaramamış bir halktır Sırp geleneği öldürölmemiştir. Sırp'lar Kosova meydanını unutmamışlardır.”* Osmanlı'nın bölgeyi tam hakimiyeti ile bir kısım Sırp Tuna'yı geçerek Macar topraklarında yaşam sürmüşlerdir. Özellikle II. Viyana Kuşatması sonrasında Avusturya'ya sürekli destek vermişlerdir. Avusturya da Sırp'ları Osmanlı'ya karşı kıskırtmıştır. Beş yüz yıllık bir Osmanlı idaresi içinde kalmış olmaları Sırp'ları bir çeşit Sırp milliyetçiliği içerisine sokmuştur. Ancak Sırp milliyetçiliği sadece Osmanlı idaresinde kalmakla şekillenmemiş ayrıca diğer Hristiyan topluluklardan farklılığı ile şekillenmiştir.

Sırp kimliği ekonomik, sosyal, dinsel ve kültürel olarak farklılıklarla ortaya çıkmıştır. Sırp milliyetçiliğinde Sırp Ortodoks Kilisesi çok önemli bir yere sahiptir ve Ortodoks inancı, bir slavonik inanç, bir dil, bir yönetim sistemi ve bir başpiskoposluk yaratmıştır. Panslavizm Sırp milliyetçiliğine güç vermiştir. Kırım Savaşı'ndan sonra Rusya Balkan Slavlarına para ve iyi niyet dileklerini göndermiş ve

başkenti İstanbul olan bir Ortodoks İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmanın hayalini kurmuştur. O dönemlerde Slav kardeşliği Sırp milliyetçiliğine ilham vermeye devam etmiştir. 1876'da Bosna-Hersek'teki ayaklanmayı bahane eden Sırlar Osmanlı'ya karşı milliyetçi söylemlerine daha fazla taraftar toplamak için savaş açmış ancak savaştan yenilgiyle ayrılmıştır. Bu savaşta Rusya yine desteğini Sırlar için esirgememiştir. Fakat Sırlar, büyük güçlerin dikkatini bölgeye çekmeyi başarmıştır (Etty, 2006: 40).

İlk bağımsızlık hareketi 1804'te Sırlar arasında başgösterdi. Avusturya'ya bağlı Voyvodina bölgesindeki Sırlar'ın kışkırtması ve Ruslar'ın desteği ile başladı. Özellikle Avusturya ile uzun savaşların etkisi neticesinde yeniçerilerin uzun süre Sırp topraklarında kalması sonucu halkın sırtında fazladan bir külfete neden olduğundan Kara Yorgi liderliğinde Sırlar İsyan çıkartmış fakat Osmanlı orduları Hurşit Paşa önderliğinde ilerleyerek isyanı bastırmıştır. Daha sonra Sırp liderler 1815'te Miloş'un önderliğinde yeniden ayaklandılar. Rusya'nın da desteği ile Sırlar başarılı oldular ve Osmanlı Sırlar'a 1817'de özerklik vermek zorunda kalmıştır (Yerasimos, 2000: 55). Tüm yeniçeriler bölgeden çıkartılmış, genel af ilan edilmiş, silahlar korunmuş, vergi toplama hakkı Sırlara verilmiş ve bir Sırp yönetimi oluşturulup başa Miloş getirilmiştir. 1830'da Osmanlı sultanı Sırbistan'ın özerkliğini kabulü ile özerk Sırp Kilisesi'ni kurdurmuştur (Karpas, 2012: 45). Daha sonra bu kilise Sırp milliyetçiliğin oluşumunda ve bağımsızlık mücadelesinde çok etkin bir rol oynamıştır.

Sırlar 1817'de kazandıkları özerklikten sonra Doksan Üç Harbi'nde Osmanlı'nın Rusya'ya kaybetmesi sonucu Berlin Anlaşması ile Sırlar tam bağımsızlığını kazandılar. Sırlar, Bosna-Hersek ve Adriyatik kıyılarının kendilerine verileceğini umuyordu ancak Berlin Anlaşması ile büyük güçler bu bölgeyi Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna verdi ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun askeri işgalini meşru saymıştı. Ancak paşalık Osmanlı'da devam edecekti. Sırbistan küçük bir devletti ancak Sırbistan'ın büyük bir devlet kurarak Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ ve bunların yanı sıra Avusturya içersindeki Sırp, Hırvat ve Slovenler'inde Sırbistan hâkimiyetine girmesini planlıyordu. Avusturya için Balkanlarda özellikle Bosna çok stratejik bir öneme sahipti. Balkanlar

Avusturya için hem pazar hem de Ortadoğu'ya açılma yoluydu. Osmanlı İmparatorluğu meşrutiyetle uğraşırken Avusturya Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini duyurdu. Osmanlı bu duruma tepki gösterse de direnecek gücü yoktu. Sırp lar da durumdan hiç hoşnut kalmamış Bosna-Hersek'deki emellerinden de vazgeçmemiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu eğer Habsburg içersindeki Sırp ve Slavları ajite etmedikleri sürece Sırp lar'ın güneye doğru ilerlemelerine ses çıkarmayacaklarını bildirdiler. Rumeli'deki Bulgarlar'ın birleşme çabalarını fark eden Sırp lar, Bulgarlara karşı savaş açmıştı. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i işgali ve Balkan coğrafyasında etkinliğinden dolayı Sırp lar içersinden Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı hasmane duygular besleyen milliyetçi gruplar oluşmuştu. Sırp lar'ın amacı Büyük Sırbistan'ı yaratmaktı. Bu amaca ulaşmak için gizli örgütler kurmuştu. Bu hareketin en önemlilerinden birisi Yüzbaşı Dragutin Dririyeviç'in başında bulunduğu "Kara El" örgütüydü. Bu gruplar casusluk eğitiminden geçiyordu ve Avusturya karşıtı propaganda malzemeleri dağıtıyordu. Dünya savaşına neden olan suikastçı Gavrilo Princip bu teşkilatın bir ajanıydı (Akman, 2006: 92). Sırp milliyetçiliği sadece Balkan Savaşlarına neden olmamış Avusturya ile girdiği güç mücadelesinin sonucu I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine de sebep olmuştur.

8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle I. Balkan Savaşı meydana gelmiştir. Bu ilanla birlikte Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan'ın Osmanlı'ya karşı savaş ilanları birbirini izledi. Sırbistan Arnavutluk'a girip Durazza Limanı'nı alarak Adriyatik'e çıktı. Sırbistan'ın Durazza'ya girmesi Avusturya-Macaristan tarafından protesto edilip derhal burada çıkması istenmiştir. Avusturya-Macaristan ile Sırpistan arasındaki gerilim iyice artmış, Almanya da Avusturya-Macaristan'ı destekleyince Balkanlar'da büyük bir savaşın çıkacağını düşünen Fransa, İngiltere ve Rusya Sırbistan'a bu bölgeden çıkması yönünde baskı yapmıştır ve Sırbistan bu bölgeden çıkmak zorunda kalmıştır. I. Balkan Savaşı sonunda Osmanlı tamamen dağılmış, Osmanlı'ya karşı savaşan tüm Balkan ülkeleri topraklarını genişletmişlerdir. Ancak hiçbirisi de halinden memnun kalmamıştır ve arzu ettikleri hedeflere ulaşamamışlardır. Özellikle Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan Makedonya konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Makedonya'nın büyük bir kısmının Bulgaristan'da kalması Sırp lar ve Yunanlar'ın itirazlarına neden

olmuştur. Sırbistan ve Yunanistan 1 Haziran 1913'te bir ittifak anlaşması imzalayarak Bulgaristan'a karşı savaş açtılar ve II. Balkan Savaşları meydana gelmiştir. I ve II. Balkan Savaşı sonunda Sırp lar ülke büyüklüğünü yüzde seksen iki kadar artırmış ve ülkesine bir buçuk milyon yeni Slav nüfusu katmıştır (Etty, 2006: 43).

Sırp milliyetçiliğinin merkez eksenini bugün Bosna-Hersek ve özellikle de Kosova etrafında dönmektedir. Bugün Arnavut ve Sırp milliyetçilerin çatışma alanı Kosova üzerinde gerçekleşmektedir. Kosova'nın bağımsızlık ilanını Sırbistan kabul etmemektedir. Sırp şair ve yazar Matija Bećković Kosova ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir (Bieber, 2002: 95):

Kosova Savaşı'nın 600. Yıl dönümünde, Kosova Sırp'ın olduğunu ve bu gerçek ne Arnavut'un doğuşuna ne de Sırp'ın yok oluşuna bağlı olmadığını ilan etmek zorundayız. Kosova'da o kadar çok Sırp kanı ve kutsal Sırp kalıntıları vardır ki hatta orada tek bir Sırp kalmasa da Kosova Sırp toprakları olarak kalacaktır.

Sırp lar için oradaki nüfusun oranı, dağılımı ve Kosova Savaşı'ndan sonraki tarihsel gelişmelerin de önemi yoktur. Kosova Ortaçağ Sırp Krallığı efsanesi için çok önemlidir ve bu yüzden burası Sırp topraklarına ait olduğunu iddia etmektedirler. Sırp kaynaklarındaki efsaneye göre, Kosova Savaşı'ndan önce Sırp Kralı Laza'a melekler tarafından ya dünyevi bir krallık ya da kutsal cennetin krallığını kurması arasında bir tercih yapacağı bir seçenek sunulur. Kral Lazar da cennetin krallığını tercih eder ve böylece savaştan hayatını da kaybederek mağlup olurlar. Ancak Lazar Sırp lar'ın ebedi olarak cennettini güvence altına alır. Buradaki efsaneye göre Sırp lar kendilerini seçilmiş bir millet olarak görürler ve bu savaşın milli olarak önemi oldukça fazladır. 1998-1999 Kosova Savaşı'nda Sırp ordusu ve polisi tarafından Arnavutlar'ın etnik temizliğe maruz kalması, Sırp miliyetçilerine göre 1389 Kosova Savaşı'nın karşılığıdır.

Sırp Ortodoks Kilisesi, Sırp ulusunun desteği için 1990'lar boyunca rejimden bile daha çok Kosova efsanesini çok iyi kullanmıştır. Özellikle milliyetçi din adamları görünüşte şiddet karşıtı olmasına rağmen Bosna Savaşı'nda çok önemli bir rol oynamıştır. Ancak Kosova konusunda 1990'ların ilk yarısında kilise bir ikilem ile karşı karşıyaydı. Bir taraftan Milošević'in Hırvatistan ve Bosna'daki başarısı ve

Kosova’da sözde Sırp topraklarını güvence altına alma gayretleri devam ederken, diğer taraftan şiddet olayları neticesinde Kosova’daki Sırp bölgeden g   etmekteydiler. Dolayısıyla, Kosova’da demografik yapı Arnavutlar’ın lehine i liyordu. Sırbistan Kosovalı Arnavutlar’ın protestolarını bastırırken Sırp medyası ilk defa Kosovalı Sırp’ın bölgeyi terk ettiğinden bahseder olmuştu. Sırp Ortodoks Kilisesi harekete geçerek Kosova’nın Sırp kimliğini koruması için eyleme koyulmuştur. Sırp’ın 1389’dan beri soykırıma u radı ını ve Kosovalı Sırp’ın ezildi i duygularını i lemi lerdir. Bunlar Sırp ulusal milliyet ili ini ortaya çıkartmak için kullanılan araçlardı. 1980 öncesinde Danko Popovi  ve Vuk Draskovi  gibi bir çok Sırp yazar da Kosova mitini yazılarında i leyerek Sırp milliyet ili ine yeniden can vermeye  alı mı lardır.

Bieber (2002: 108)’in aktarımına göre Radovan Samardzic, Kosova’yı tarihsel bir fikrin ürünü gereği Sırp’lar için çok önemli olmakla kalmayıp aynı zamanda Kosova’yı bir Sırp’ı Sırp yapan karakteristik özelliklerin bir ürünü olarak gördüğünü ifade etmiştir.

3. BÖLGE AKTÖRLERİNİN DURUMU VE SORUNA BAKIŞI

Balkan coğrafyası Avrupa ve Asya arasında geçiş hattı olduğundan dolayı tarih boyunca bu bölge cazip hale gelmiş ve sürekli göçler ve istilalar nedeni ile etnik kompozisyonu karmaşık bir hal almıştır. Daha önce belirtildiği gibi milliyetçilik duygusu ile yaklaşarak her ülke kendi büyük devletini kurma ümidi içerisinde girmiştir. Bunun için kendi etnik nüfusunu farklı bölgelere yerleştirerek hak iddia etme düşüncesi ile coğrafyanın etnik yapısı birbiri içine girerek belirgin bir sınır oluşmasını engellemiştir. Özellikle 18 yüzyıldan itibaren büyük güçlerin çekim alanına girmiş ve Balkanlarda kendi siyasi gücünü oluşturma gayretleri içerisinde olmuşlardır. Rusya, Slav birliği ile Balkanlar'da bir güç haline gelmek istemiş, Avusturya-Macaristan ise bölgeye stratejik bakarak, bölgeyi elinde tutmak istemiştir. Fransa ve İngiltere bu coğrafyadaki ülkelerin Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanmaları için destek vermiştir. Son zamanlarda da Almanya ekonomik çıkarları doğrultusunda bölgede varlığını hissettirmiş ve bölgede etkin olarak faaliyet göstermektedir.

Bu bölümde Balkan coğrafyası daha doğrusu Eski Yugoslavya Cumhuriyeti'nden parçalanarak bağımsızlığını ilan eden ülkelere Kosova, Sırbistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ ve bunların dışında Arnavutluk ele alınacaktır, çünkü Kosova sorununu sadece Kosova ve Sırbistan açısından değerlendirmek yanlış olacaktır. Bu ülkelerin dini ve etnik yapısı gibi demografik özellikleri, ekonomisi ve tarihsel gelişimi çatışmalara etki etmiştir. Sadece Kosova ve Sırbistan çatışmalardan etkilenmemiş, yukarıda saydığımız ülkelerin hepsi bu duruma ya etki etmiş ya da ciddi kaygılar olmuş ve kaos ortamına girmiştir. Sorunun bu ülkelere yayılma olasılığı çok yüksek düzeyde seyretmiştir. Olayın bir de komşuluk açısından insani boyutta değerlendirildiğinde mülteci sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır. Bir ülkenin içindeki azınlık etnik grup, komşu devletlerin etnik unsurlardan olması sorunu çok boyutlu bir hale getirmiş ve tüm bölgeyi ilgilendirir hâl kazandırmıştır.

3.1. KOSOVA

Kosova, Sırların bölgeye yerleşmesinden önce Roma ve Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde yer almış, Ortaçağ'da Sırp Krallığın bir parçası olmuş ve bu dönem birçok Sırp Ortodoks Kilisesi ve Manastırları inşa edilmiştir. 1389 Kosova Savaşı ile beş asır boyunca Kosova Osmanlı himayesi altında kalmış ve o zamandan beri Türk ve Arnavut göçü bölgeye başlamıştı. I. Balkan Savaşı'nın ardından Kosova 1912'de Sırbistan'ın bir parçası olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti içerisinde Sırbistan'a bağlı bir özerk bölge olmuştur. 1989 yılında Sırbistan tarafından Kosova'nın özerk bölge statüsü kaldırılması çatışmaları beraberinde getirmiş ve NATO Kosova'da müdahalesi ile birlikte BM kontrollü bir yönetim kurulmuştur. 2005 yılında Kosova'nın nihai statüsünü belirlemek için görüşmeler başlatılmış, 2006 ve 2007 yıllarında Belgrad ve Priştine müzakerelere devam etmiş ancak bir sonuca ulaşamayınca 17 Şubat 2008'de Kosova Meclisi Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmiştir. O zamandan beri 85 ülke Kosova'nın bağımsızlığını tanımaktadır. Bunun üzerine Sırbistan Ekim 2008'de Uluslararası Ağlet Divan (UAD)'ına danışma niteliğinde Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka uygun olup olmadığını belirlenmesi için başvuruda bulunmuştur. UAD Kosova'nın bağımsızlığı ve BM'nin 1244 sayılı kararı uluslararası hukuku zedelediği doğrultusunda karar vermiştir.

Kosova, başkenti Priştine olan toplam 10.908 kilometre karelik yüzölçümü ile tahmini iki milyonun biraz üzerinde nüfusa sahip bir Balkan ülkesidir. Güneyde Arnavutluk, kuzeyde Sırbistan, batıda Karadağ ve doğuda Makedonya ile sınır komşusudur. Nüfusun yüzde doksan ikisi Arnavut, yüzde beşi Sırp, yüzde üçü diğer etnik unsurlardan (Boşnak, Türk, Mısırlı, Roman, Aşkali ve Goralı) meydana gelmektedir. Arnavutça ve Sırpça resmi olarak, bunlara ilaveten Türkçe, Boşnakça ve Romanca dilleri de konuşulmaktadır. Halkın, yüzde doksanı Müslüman, yüzde onluk kısmı ise Ortodoks ve Katolik Hristiyanlık dinine mensuptur (CIA, 2013).

On iki milyar dolarlık GSMH ile dünya sıralamsında yüz kırk beşinci Sırada, altı bin beş yüz dolarlık kişi başına düşen GSMH ile dünya sıralamsında yüz otuz altıncı sırada yer almaktadır. Ekonomisi oldukça zayıf olan Kosova'nın halkı ağır

ekonomik şartlar altında ezilmektedir. Yüzde kırk beşlik işsizlik oranı ile geçim imkanları oldukça sınırlıdır. Avrupa'nın farklı ülkelerinde çalışan Arnavut diasporası veya geçici işçiler halkın geçimine önemli etki etmektedir. Bölgenin dağlık olması nedeniyle tarım imkanları kısıtlı olmasına rağmen buğday ve mısır yetiştiriciliği ile hayvancılık önemli geçim kaynağıdır (CIA, 2013).

Kosova'nın tarihi, coğrafi ve etnik yapısı Kosova'yı Sırbistan'ın doğal bir parçası olmaktan sürekli olarak uzak tutmuştur.

3.2. SİRBİSTAN

1918 yılında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kuruldu. Krallığın ismi 1929 yılında Yugoslavya olarak değiştirilmiştir. Paramiliter gruplar Nazi Almanyası'nın işgaline ve Yugoslavya'nın 1941'e kadar dağılmasına engel oldular. Tito yönetimindeki askeri ve siyasal hareket, Alman ve ayrılıkçı Hırvatlar'ın 1945'te mağlup edilmesiyle Yugoslavya'da tam hakimiyet sağladı. 1989'da Slobodan Milošević Sırp Cumhuriyeti'nin başkanı olması ile birlikte Sırp üstünlüğüne dayalı aşırı milliyetçi davranış ve tutumları Yugoslavya'yı etnik çatışma ortamına sürükledi. 1991'de Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya bağımsızlıklarını ilan ettiler. 1992'de de Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan etmiştir. Yugoslavya'dan geriye kalan Sırbistan ve Karadağ Cumhuriyetleri Nisan 1992'de birlikte Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni kurdular. Milošević'in "Büyük Sırbistan" kurma gayretleriyle komşu ülkelere saldırılarda bulundu. 1995'te Dayton Anlaşması ile bu hareketten de Sırbistan başarısızlığa uğramış oldu. 1998'de etnik Arnavutlar Sırbistan'a karşı ayaklanmaları neticesinde dünya Sırbistan'ın Kosova'da etnik temizlik ve katliamlarına şahit olmuştur. 1999'da bu gidişatı önlemek için NATO Sırbistan'a karşı saldırıya geçerek müdahalede bulundu ve Kosova BM kontrolüne devredilmiş oldu. 2000 yılında Milošević seçimleri kaybedince yerine 2003'de demokratik hükümet geldi. 2003'te Yugoslavya Federal Cumhuriyeti isim değişikliğine giderek, yeni ismi Sırbistan-Karadağ oldu. Sırbistan ve Karadağ gevşek bir federe cumhuriyet kurdular. 2006'da Karadağ federasyondan ayrılarak kendini bağımsız ülke ilan etti. 2008'de BM yönetimindeki Kosova ve Sırbistan arasında süren müzakerelerin bir sonuca varılamamasından dolayı Kosova bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırbistan, 2010'da AB

taslağını, BM Genel Kurul kararlarını ve Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'nın önerilerini kabul ederek Kosova ile görüşmelere tekrar başladığını ifade etmiştir. AB Kasım 2012'de Priştine ve Belgrad arasında tekrar diyalog turlarına başlamıştır.

Sırbistan'ın toplam nüfusunun yarıdan biraz fazlasını oluşturan Voyvodina Özerk Bölgesi'nde ikinci büyük etnik unsur, beşte birlik oran ile Macarlardır. Eskiden bir başka önemli azınlığı oluşturan Almanlar II. Dünya Savaşı'nın sonunda hepsi sürülmüştür (AnaBritannica, 2004:369).

77.474 kilometre karelik yüzölçümü ve yedi milyonu aşkın nüfusa sahip olan Sırbistan yüzde seksen ikisi Sırp, yüzde dördü Macar, yüzde ikisi Boşnak, yüzde ikisi Roman, yüzde biri Karadağlı ve yüzde dokuzu diğer etnik toplumlardan meydana gelmektedir. Yüzde doksana yakın Sırpça olmak üzere Macarca ve Boşnakça da konuşulan diller arasındadır. Halkın yüzde seksen beşi Sırp Ortodok, yüzde beşi Katolik, yüzde üçü Müslüman ve yüzde biri de Protestan dinine mensuptur.

Miloseviç döneminde uluslararası uygulanan yaptırımların ve NATO bombardımanının ardından tahrip olan alt yapıları ile Sırbistan ekonomisi 1999'da 1990'ların başına göre yarı yarıya gerilemiştir. Yüksek işsizlik ve durgun hanehalkı geliriyle Sırbistan'ın siyasi ve ekonomik problemleri devam etmektedir. Yaşlanmakta olan nüfus, yolsuzluk ve rüşvet ekonomik ve sosyal çöküntüyü hızlandırmaktadır. Stratejik bir noktada olması Sırbistan'ın en önemli avantajı olarak görülmektedir. Yetmiş sekiz milyar dolarlık GSMH ile dünya sıralamasında sekseninci Sırada, on bin dört yüz dolarlık kişi başına düşen gelirle dünyada yüz sekizinci Sırada. Yüzde yirmi üçlük işsizlik oranı ile dünya sıralamasında yüz yetmiş üçüncü sırada bulunmaktadır (CIA, 2013).

3.3. BOSNA-HERSEK

Bosna-Hersek'in Ekim 1991'de egemenlik deklarasyonu ile etnik Sırpların boykot ettiği referandumun ardından 3 Mart 1992'de Boşnaklar bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bunun ardından Bosnalı Sırplar, Karadağ ve Sırbistan'ın desteği ile etnik sınırlara göre bölünmeyi ve Büyük Sırbistan'ı kurma amacıyla silahlı eylemleri başlattı. Bosna'da Boşnaklar, Sırplar ve Hırvatlar arasında çatışmalar yaşandı. Savaş

öncesinde hemem hemen tamamı Müslüman olan ve BM temsilcilerinin gözleri önünde tarihin gördüğü en acımasız etnik katliamın yapıldığı Srebrenica'da binlerce Boşnak Sırplar tarafından öldürülmüştür. 21 Kasım 1995'te Dayton, Ohio'da gruplar başlangıç olarak barış anlaşması imzalayarak üç yıllık etnik gruplar arası çatışmaya son vermişlerdir. Dayton Anlaşması Bosna-Hersek'in uluslararası sınırlarını belirlemiştir. Bosna-Hersek birbirine eşit iki varlıktan oluşmaktaydı. Bunlar: Bosna-Hırvat Federasyonu ve Bosnalı Sırplar'ın kurduğu Bosna Sırp Cumhuriyeti'dir. Dayton Anlaşması ile Bosna-Hersek Federal bir devlet haline gelmiştir. Ülkede üç milletin temsilcisi olarak cumhurbaşkanlığı üç konseyden meydana gelmiştir. Üç başbakan, on altı parlamento, üç yüzü aşkın bakan görev yapmaktadır. Bosna-Hersek Federasyonu kantondan meydana gelmiştir (Tekin, 2011: 110).

Davutoğlu (2001: 304) Dayton Anlaşması hakkındaki düşüncelerin şöyle izah etmiştir:

Savaş öncesi çoğunluğunun Boşnak Müslümanlardan oluşan Srebrenica ve civarındaki bölgelerinde hala tek bir Boşnak'ın bulunmaması Dayton Anlaşmasının meşrutiyetini tartışmaya açmaktadır. Savaş süresince yoğun etnik kıyımın yaşandığı Vişegrad, Srebrenica, Zvornik ve Foça gibi Doğu Bosna şehirlerinin ve Drina boyundaki Müslüman hâkimiyetindeki bölgenin otonom Sırp Cumhuriyeti toprakları olarak tescil edilmesi, Dayton anlaşmasındaki etik-reelpolitik dengesizliğin tipik bir göstergesidir. ... Sırplar'ın Bosna'dan sonra Kosova'da da yeni bir etnik kıyım politikası uygulama konusunda cesaretlendiren temel saik Dayton Anlaşması'ndaki bu etik-reelpolitik dengesizliktir.

Dayton Anlaşması, Boşnakların aleyhine, Sırpların ise menfaatine hizmet etmiştir. Sırplar, Dayton Anlaşması ile Bosnalı Sırplar olarak meşrulaştırılmış, sonra da Bosna Sırp Cumhuriyeti adıyla devletin kurucu unsuru olarak resmiyet kazanmışlardır. Bir taraftan Sırp tarafı Sırp Cumhuriyeti ile yerini sağlamlaştırırken, diğer taraftan Müslümanlar Boşnak-Hırvat Federasyonu ile Hırvatlar tarafından kontrol altına alınmaktadır. Bosna'daki Sırplar'a cumhuriyet statüsü tanınırken, Sancak ve Kosova'daki Müslümanlar Sırbistan'ın yönetimine ve insafına bırakılmasının acı sonuçları Dayton Anlaşması'ndan üç sene sonra Kosova'da kendini göstermiştir (Davutoğlu, 2001: 303).

Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ ve Sırbistan ile komşudur. 51.197 kilometre karelik yüzölçümlü toprakların yüzde elli biri Boşnak-Hırvat Federasyonu'na, yüzde kırkdokuzu ise Sırp Cumhuriyeti'ne aittir. Yaklaşık dört milyona yakın nüfusa sahiptir. Bunların yüzde kırk sekizi Boşnak, yüzde otuz sekizi Sırp, yüzde on dördü Hıvattır. Halkın yüzde kırkı Müslüman, yüzde otuz biri Ortodoks, yüzde on beşi Katolik, yüzde on dördü de farklı inanç grubu üyeleridir (CIA, 2013).

Ekonomisi genelde metal ihracatına ve dış yardımlara dayanmaktadır. Aşırı yerinden yönetim (Desentrilizasyon) nedeni ile ekonomi politikalarının koordinasyonunda sıkıntılar yaşanmaktadır. 1992-1995 yılları arasında etnik savaş ekonomiyi yüzde seksen oranında geriletmiş, yüzde kırk üçlük işsizlik oranı ile fakirlik büyük bir sorun olmaktadır.

Bosna-Hersek'in Sırp Cumhuriyeti ve Boşnak-Hırvat Federasyonu'ndan kurulu olması ülkenin birlikte ortak bir politika oluşturmaya engel olmaktadır. Kosova sorununda ülkedeki Sırpların Sırbistan'ı destekledikleri, Boşnak ve Hırvatlar'ın ise Arnavutları desteklediklerini söylemek yanlış olmaz. Savaştan yeni çıkmış olmaları ve zıt iki kutuplu yönetimin mevcudiyeti savaşa karşı ortak bir tutum sergiledikleri söylenemez.

3.4. MAKEDONYA

Bölge üzerinde hak iddia eden Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan I. Balkan Savaşı sonunda bölgede Osmanlı varlığına son vererek Makedonya'yı üçe böldüler. II. Dünya Savaşı sonunda Makedonya'nın Sırbistan'a ait bölümü Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyetten biri oldu. Slovenya ile birlikte Makedonya 1992 yılında bağımsızlığını diğer Yugoslavya Cumhuriyetleri'nin zıttına barışçıl bir şekilde elde etmiştir. Yunanistan yeni kurulan bu devletin Helenik isim ve sembolleri kullamasından dolayı Makedonya'yı tanımayı reddetmiş ve uluslararası alanda da tanınmasına geciktirici bir etki etmiştir. Yunanistan'ın çekincesi ile uluslararası düzlemde bazı ülke ve kuruluşlar Makedonya'yı "*Former Yugoslav Republic of Macedonia*" (FYROM) olarak tanımaktadırlar. Yunanistan ile Makedonya

arasındaki isim sorunu çözümlenmemiş, ancak müzkereler hâlâ devam etmektedir. Bu ülkeyi 2004'ten beri Amerika ve yüz otuz üç ülke Makedonya Cumhuriyeti olarak tanımaktadır.

Şimdiki Makedonya Vardar Makedonyası olarak anılır ve Makedon topraklarının bir bölümünü oluşturur. Yunanistan'daki Ege Makedonyası ile Bulgaristan içerisinde kalan Pirin Makedonyası bu tarihsel coğrafyanın diğer bölümleridir.

Sırbistan'da olduğu gibi Makedonya'da da milliyetçilik Arnavut karşıtlığı üzerine yükseliyordu. Makedonya'daki Arnavutlar Kosova Demokratik Birliği'nin uzantısı olarak suçlanıyordu. Diğer taraftan Makedon milliyetçiliğinin tüm Makedonları bir çatı altında toplamak için Pirin ve Ege makedonyası'nda hak iddia etmesine karşılık Bulgar ve Yunan milliyetçiliği Büyük Bulgaristan ve Büyük Yunanistan projeleri için Makedonya topraklarından hak iddia ediyorlardı. Sırp milliyetçileri ise Makedonya'yı Güney Sırbistan olarak kabul etmesi sorunu çok karmaşık hale getiriyordu (Ülger, 2003: 128-130).

2001'de Makedonya'daki Arnavut gruplar ülkedeki haksızlık ve eşitsizliği gidermek için ayaklandılar. Uluslararası Ohrid Çerçeve Anlaşmasıyla çatışmalar son bulmuş ve azınlık haklarının iyileşmesi ve yeni bir hukuksal düzenleme ile kargaşa giderilmeye çalışılmıştır. Arnavutça ikinci resmi dil olmuş ve yerel yönetimler güçlendirilmiştir (AnaBritannica, 2004: 207-209).

1999'da üç yüz bin Kosovalı Arnavut'un mülteci olarak Makedonya'ya sığınması ülkeyi ekonomik olarak zorlamıştır. Makedonya'da düşük enflasyon, ılımlı büyüyen ekonomide sıkı para politikaları gibi istikrarlı bir makroekonomik göstergelere sahip olunmasına rağmen işsizlik oranındaki yükseklik ile halk ekonomik olarak zorluk çekmektedir.

Makedonya'nın nüfusu yaklaşık iki milyondur. Bunların yüzde altmış dördü Makedon, yüzde yirmi beşi Arnavut, yüzde dördü Türk, yüzde ikisi Sırp ve yüzde ikisi de diğer etnik gruplardan meydana gelmektedir. Halkın yüzde altmış beşi Ortodoks, yüzde otuz beşi Müslümandır (CIA, 2013).

Kosova Savaşı esnasında en korkulu anlar yaşayan ülkelerin başında Makedonya gelir çünkü içlerinde yoğun olarak yaşayan Arnavut ve Müslüman azınlıkların Kosova benzeri ayrılıksüreceğine girebilme riskinin yanı sıra, savaş boyunca Kosova'dan mülteci olarak gelen Arnavutların geri dönmemesi sonucu Makedonya'da Arnavutlar'ın nüfusun çoğunluğu ele geçireceği gibi kaygılarla insani yardım arasında sıkışmıştır.

3.5. KARADAĞ

On beşinci yüzyılda Crnojević Hanedanı Sırp Zeta Prenslığı'ni yönetmeye başlaması ile bu bölge için Karadağ ismi kullanılmaya başlanmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı'nın idaresi altında kalmış, sonra ismi 1929'da Yugoslav Krallığı olmuştur. II. Dünya Savaşı ile Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC)'ni oluşturan altı cumhuriyetten biri olmuştur. YFSC'nin 1992'de dağılmıştı. Slovenya ve Hırvatistan'ın ardından Makedonya ve Bosna-Hersek'in de bağımsızlık ilan etmeleriyle birlikte Yugoslavya'dan geriye Sırbistan ve Karadağ kalmıştı. Bu iki cumhuriyet arasında 27 Nisan 1992'de kabul edilen yeni bir anayasa ile federasyon kuruldu. Bu birlikte kurulan devletin ilk adı Yugoslavya Fedral Cumhuriyeti idi. Mayıs 2006'da Karadağ, anayasal bir hak olarak bağımsızlık için referanduma gitti ve yüzde elli beşlik ayrılma kararı ile Karadağ bağımsız bir devlet olmuştur.

Ekonomisi ağırlıklı olarak turizm ve metal işletmeleri ve ihracatına dayalıdır. İşsizlik ve bölgesel gelir dağılımındaki adaletsizlik ekonomik olarak kaygılara yol açmaktadır. Yedi milyar dolar GSMH ve on bir bin beş yüz dolar kişi başına düşen gelire sahip ve dünya sıralamasında yüz üçüncü sıradadır. Yüzde on birlik bir işsizlik oranına sahiptir (CIA, 2013).

Yaklaşık altı yüz elli bin nüfusa sahiptir. Bunun yüzde kırk üçü Karadağlı, yüzde otuz ikisi Sırp, yüzde sekizi Boşnak, yüzde beşi Arnavut, yüzde on ikisi de diğer etnik gruplardan (Müslüman, Hırvat, Roman) meydana gelmektedir. Bunların yüzde yetmiş dördü Ortodoks, yüzde on sekizi Müslüman, yüzde üç buçuğu

Katoliktir (CIA, 2013). Tarihden gelen kopukluklara rağmen Karadağlılar'ın büyük bir bölümü kendilerini Sırp olarak görürler (AnaBritannica, 2004: 584).

Savaş esnasında Sırbistan ile birlikte federal yapıda kurdukları Yugoslavya'nın diğer parçasını oluşturuyorlardı. Bu yüzden savaşın doğal bir parçasıydılar ve bunun sonucunda da NATO saldırılarına hedef olmuştur.

3.6. ARNAVUTLUK

Arnavutlar, Slavlar tarafından Demir Çağı'nın başlarında Orta Avrupa'dan sürülen İlyrialılar'ın soyundan gelmektedir. Arnavutlar kuzeyde Gegler ve güneyde Tosklar olmak üzere iki gruba ayrılır. Her birinin kendine has lehçesi, giyimi ve kabile örgütlenmesi mevcuttur. Toplam olarak yedi milyonu bulan Arnavutlar ancak yarıya yakını Arnavutluk sınırları içerisinde yaşarlar. Arnavutlar, Arnavutluk'un haricinde çoğunluğu Kosova, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'da olmak üzere İtalya, Yunanistan, Türkiye, Bulgaristan ve Romanya'da da yaşamaktadırlar (AnaBritannica, 2004: 369). Arnavutluk 1912'de bağımsızlığını Osmanlı Devleti'nden kazanarak ilan etmiştir. Fakat 1939'da İtalya tarafından işgal edilmiş, 1944'de komünist partizanlar tarafından tekrar ülke İtalyanlar'dan kurtarılmıştır. Arnavutluk 1960'a kadar SSCB ile 1978'e kadar ise Çin ile müttefiklik kurmuştur. Arnavutluk kırk altı yıllık yabancı düşmanlığına dayalı komünist yönetimi sonlandırıp çok partili demokrasiye geçmiştir. Ancak devamındaki hükümet yüksek işsizlik, rüşvet ve yolsuzluk, organize suç örgütleri, yetersiz alt yapı, saldırgan siyasi muhalefet ile baş etmek zorunda kalmıştır. Arnavutluk 2009'da NATO üyesi olmuş ve polansiyel bir AB üyesi konumundadır. Arnavutluk'un ekonomisi gelişmeye devam etse de Avrupa'nın en zayıf ekonomilerinden biridir ve ekonomisi kayıt dışılık, yetersiz enerji ve taşımacılık ile sekteye uğramaktadır. Ekonomisi daha çok tarıma dayanmaktadır ve Arnavut diasporasının ve çalışmak için geçici olarak yurt dışına giden Arnavut işçilerin gönderdikleri para ile dış gelir elde etmektedir. Yirmi beş milyar dolar GSMH ile dünyada yüz on beşinci sıradadır. Kişi başına düşen yedi bin sekiz yüz dolar ile dünya sıralamasında yüz yirmi yedinci sıradadır. Yüzde on üçlük işsizlik oranına sahiptir. En çok dış ticaret hacmini İtalya ve Yunanistan ile yapmaktadır (CIA, 2013).

Nüfusu üç milyon civarındadır. Yüzde doksan beş Arnavut, yüzde üç Rum ve yüzde iki diğer etnik gruplardan meydana gelmektedir. Nüfusunun yüzde yetmiş beşi Müslüman, yüzde yirmisi Ortodoks ve yüzde onu da Katolik'tir (CIA, 2013).

Arnavutluk savaşta Kosova'nın en büyük destekçisi olmuştur. Kosovalı Arnavutlar ile aynı etnisiteyi paylaştıklarından dolayı her türlü desteği Kosovalı Arnavutlar'a sunmuşlardır. Arnavutluk'un sınırlarını Kosovalı Arnavutlar'a açık tutması mülteciler ve UÇK gerillalarına can damarı olmuştur.

Arnavutluk bugün etnik yönden en az Yunanistan kadar türdeş bir ülke olarak görülüyor olsa da, din farklılıklarının yakın bir gelecekte çok farklı ve çelişkili gelişmelere yol açması beklenmelidir. Üstelik Arnavutlar, bölgede, yarısına yakını ulusal sınırlarının dışarısında yaşamakta olan tek halktır (Yerasimos, 200: 43).

4. KOSOVA SORUNU

Bu bölümde Kosova sorununun tarihsel olarak nasıl geliştiği, Kosova Savaşı, savaşın NATO müdahalesi ile sonlandırılması ve Kosova'nın bağımsızlığı işlenmiştir.

4.1. KOSOVA SORUNUNUN TARİHSEL OLARAK GELİŞİMİ

Bu kısımda Kosova sorununun tarihsel kökeninden, Kosova Savaşı'nın patlak vermesine kadar gerçekleşen süreç ele alınmıştır.

4.1.1. Kosova Sorununa Osmanlı Mirası

1389 yılında meydana gelen Kosova Savaşı, Sırp için çok önemli bir yere sahip olduğu Sırp milliyetçiliği bölümünde bahsedilmiştir. Sırp milliyetçiliğin ve Sırp kimliğinin oluşumunda Kosova Savaşı adeta bir mihenk taşı konumundadır. Kosova Savaşı ile Büyük Sırp Krallığı son bulmuş bu nedenle bu savaşın tesiri hâlâ Sırp topluluklarında hissedilmektedir. Kosova Savaşı'nın travması etnik saldırganlığı haklı çıkartmakta kullanılmaktadır. Kosova, savaştan önce Sırp İmparatorluğu'nun devlet merkeziydi ve kilise otoritesinin de merkezi konumundaydı. Kosova'nın İpek şehri Sırp Ortodoks Patriği merkeziydi (Balcer, 2006: 48).

Kosova Savaşı'nın ve Sırp kahramanlarının imgeleri altı yüz yıl boyunca canlı tutuldukça hikaye, birçok anıtsal ifadede önemli ve sık sık görülen bir konu olmuştur. Sırp bu savaşı canlı tutmak için Kosova Savaşı'nın yapıldığı günü 28 Haziran tarihini özellikle Kosova'da Miloş Anıtı'nın bulunduğu alanda Aziz Vitus Günü olarak hâlâ anmaktadırlar. Aziz Vitus Günü (Vidovdan) Sırp'ı ortak bir kader için biraraya toplama kararlılığının bir ürünüdür. Aziz Vitus Günü'nde 1389 Kosova Savaşı anılır. Milli bilinci ve etnik Sırp kimliğini ortaya çıkartmak için kullanılır. Aziz Vitus Günü Sırp ulusal bayramları arasında çok önemli bir yer tutar. Günümüzde de modern Sırp milliyetçiliğinin dokusunda örülmüştür. İlk kez Kosova Savaşı'nın beş yüzüncü yıldönümünde (1889) kutlanan Vidovdan, o zamandan beri büyük kutlamalarla devam etmektedir. 1892 yılında Sırp Ortodoks Klisesi Kosova

Savaşı'nın yapıldığı tarihi ilk kez resmi olarak dini bayram olarak kabul etmiştir (Bieber, 2002: 99).

Aziz Vitus Günü'nde bilerek veya tesadüfi olarak Sırp için çok önemli olaylar meydana gelmiştir. Bunlardan en önemlileri: 1876'da Osmanlı'ya karşı isyan başlatıldı, 1881'de Avusturya-Macaristan ile gizli bir anlaşma yapıldı, 1914'te Saraybosna'da suikast yapılarak I. Dünya Savaşı'na sebebiyet verildi ve 1921'de Yugoslavya Anayasası ilan edildi (Dorich, 2012: 18).

Kosova Savaşı'nı anmak için savaşın yapıldığı ovada, yaklaşık Sultan Murat Türbesi'ne bir kilometre mesafede Sultan Murat'ı şehit eden Sırp Miloş Obiliç adına 1953 yılında Sırp tarafınan bir anıt dikilmiştir. Bu anıt, Miloş Anıtı olarak anılmaktadır. Her yıl 28 Haziran'da Sırp Miloş Anıtı'nda toplanarak Kosova Savaşı'nı hatırlamakta ve savaş meydanında ölen Kral Lazar'ı ve Miloş'u anmaktadırlar. Savaşın altı yüzüncü yıl dönümünü anmak için 28 Haziran 1989 yılında Miloşeviç önderliğinde bir milyon Sırp hatta Atlantik ötesi Sırp diasporasının da katılımıyla Miloş Anıtı'nın etrafında toplanmış ve aynı yerde milliyetçi sloganlar atmışlardır. Orada Slobodan Miloşeviç Sırp'lar'a hitap etmiş ve şu çarpıcı sözleri sarf etmiştir: *“Altı yüz yıl sonra Sırp halkı bir daha silahlı savaşın eşiğindedir”* (Özfatura, 1998: 22). Bu sözleriyle Kosova Savaşı'na gönderme yaparak bu savaş başta Müslümanlar olmak üzere diğer Yugoslavya halklarına karşı vereceklerinin sinyalini önceden göndermekteydi. 1999'da BM kararıyla Sırp devlet güçleri bölgeyi terk edince Arnavutlar Sırp saldırganlığının sembolü olarak gördükleri Miloş Anıtı'nı yıkmak istemişlerdir. Anıt, Kosovo Gücü (KFOR) tarafından korunmuş ve şimdi hâlâ koruması Kosova polisi tarafından yapılmaktadır.

Kosova Savaşı'nın altı yüzüncü yıldönümü Sırp liderlerinin çağdaş ihtiyaçları için Kosova efsanesini günümüze uyarlanması için eşsiz bir fırsattı. Kosova efsanesi Sırp milliyetçiliği bölümünde anlatılmıştı ancak kısaca bu bölümü ilgilendirdiği kadarıyla burada bahsedilmiştir. Kosova, Sırp için hem bir kahramanlık hikayesi (Miloş Obiliç'in kendini feda ederek Sultan Murat'ı öldürmesiyle) hem de bir vatan hainliği (savaştan önce Vuk Branković'in yaptığı

hainlik) hikayesidir (Bieber, 2002: 97). Miloş Anıtı'nın önündeki mitingte Miloşeviç konuşmasında şöyle söylemişti:

Çok yaşa Kosova'daki ebedi kahramanlığın anısı!

Çok yaşa Sırbistan!

Çok yaşa Yugoslavya!

Çok yaşa insanlar arasındaki barış ve kardeşlik!

Bieber (2002: 101) Miloşeviç'in bu söylemindeki hiyerarşiye dikkat çekmiştir.

Miloşeviç anayasa değişikliği ile Belgrad'ın Kosova ve Voyvodina'da kontrolünü genişletmedeki başarısını gösterip kendini altı yüz yıl önce Sırp ulusuna kurban eden Miloş Obliç'e benzeterek son adaleti sağladığını ifade etmiştir. Aynı zamanda Miloşeviç ulusal bir lider olarak değeri toplumda gittikçe artıyordu ve Kral Lazar'ın halefi olarak görülüyor; atılan sloganlar bunu kanıtlamaya çalışıyor gibiydi. Miloşeviç 1389 Kosova Savaşı'nın farklı şekilde değerlendirilebileceğini de belirtmişti. Kosova Savaşı hem Türk boyunduruğunda Sırp esaretliğine neden olmuştur hem de uzun dönemde Türk esaretinden kurtulmak için kendi kendini özgürleştirme ve hayatta kalma mücadelesinden dolayı zaferin bir başlangıcına neden olmuştur. Sırp lider Miloşeviç yeni Kral Lazar olarak görülürken, Karadağ ve Voyvodinalı liderler ve diğer bütün iç karşıtları günümüzün Vuk Brankoviçler'i olarak görünmekteydi. Arnavutlar ise Kosova'da Sırp'ların varlığını tehdit eden Türkler olarak görülüyordu (Bieber, 2002: 103).

Osmanlı'nın bölgeden çekilmesi ile Osmanlı mirası yapılar, özellikle camiler Sırp milliyetçilerin hedefi olmuş, aynı şekilde NATO müdahalesi ile Sırp'ların Kosova'yı terki ile Sırp yapıtları Arnavutlar'ın hedefi haline gelmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi Kosova Savaşı'nın izleri bugüne kadar gelmiş ve Sırp'ların çatışmacı kimliğinde bir etkiye sahip olmuştur.

Kosova Savaşı ile Kosova Osmanlı yönetimine dahil olduktan sonara da bölgedeki toplum Osmanlı hoş görüşü içerisinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu hoşgörü çerçevesinde Hristiyan toplum kendi dinlerinin gereklerini dilediği gibi yerine getirmiştir. Ancak bazı toplumlar da İslamlaşmıştır. Zorla din değiştirme

örnekleri de olmakla birlikte, İslamı kabul edenlerin büyük çoğunluğu, bunu zorlama sonucu yapmamıştır. Genellikle Hüsn-i tabir yoluyla gönüllü olarak adlandırılan bu din değiştirmeler idari baskıların değil, dolaylı ekonomik ve toplumsal baskıların sonucuydu. Bunlar esas olarak hakim milletle bütünleşme arzusundan kaynaklanıyordu (Todorova, 2003: 77). Hristiyan Sırlar bu duruma içerlemiş olmalı ki Osmanlı, Balkan coğrafyasından çekildikten sonra Müslüman halka olmadık eziyetler yapmışlardır. Kosova’da yaşayan Müslüman toplum Büyük Sırbistan kurma hayaline bir engel olarak görülmüş, bunun içinde Sırlar tarafından Osmanlı’nın terkiyle birlikte zaman zaman etnik temizlik yapma gereği hissedilmiştir. Bu etnik temizlik politikaları soncunda 1913-1916 yılları arası Balkan savaşları sırasında Kosova’dan Türkiye’ye ilk göç dalgası yaşanmıştır. İkinci göç dalgası 1916-1918 yılları arasında yapılmış ve Sırp hükümeti göç eden Müslümanlar’ın yerlerine on sekiz bin Sırp ailesini Kosova’ya yerleştirmiştir (Balla, 2008:3).

Balkan Savaşlarının ardından Balkan coğrafyasından Kosova’da dahil olmak üzere dalga dalga Türkiye’ye göçler başlamıştır. Bu da Balkan coğrafyasının etnik haritasında değişimlere yol açmıştır. Belgrad hükümeti, Arnavutlar’a ait büyük arazileri parçalamış, daha sonra bölgede Sırp yerleşim yerleri oluşturmuştur. Fakat bölgenin tarım ve sağlık şartlarının kötü olması nedeniyle bazı Sırlar bölgede kalmayıp tekrar dönüş yapmışlardır. Sırlar, sadece etnik Sırları bölgeye getirmekle kalmayıp Arnavutlar’a yönelik baskı politikalarına başlamıştır (Emiroğlu, 2006: 82).

4.1.2. Osmanlı’da Millet Sistemi

Osmanlı hükümeti esasen hanedan etrafında yapılandırılmış bürokratik bir sistemdir ve iç içe geçmiş sosyo-ekonomik ve dini-etnik yapılanmadan oluşmuştur. Osmanlı Devleti’ndeki Müslümanlar hâkim bir grup olmaktan çok aynen diğer etnik ve dini gruplar gibi millet olarak yaşamıştır (Karpat, 2006: 120).

Osmanlı’da millet, dini-etnik, sosyo-ekonomik ve kültürel olarak ayrılmışlardı. Milletlerin hem merkezi ve hem de yerel başları kendi seçmenleri (Metropolitleri içeren Kutsal Ruhani Meclis tarafından patrik seçilmesi gibi)

tarafından seçilirlerdi ve bu durumu Padişah onaylaması gerekirdi. Resmi hiyerarşi içerisinde bunlara bir rütbe verilirdi. Millet sistemi yerel düzeyde liderleri veya piskoposları tarafından temsil edilen toplum ile tamamlanmış oldu. Yerel cemaatler dini yetkililere karşı değil genellikle subaşı olan hükümet temsilcisine karşı sorumluydular. Çorbacı, kocabaş, knez, voyvoda merkezi hükümet nezdinde kendi köylerini ve hatta şehirlerini temsil ederlerdi ve hükümet bu yerel yöneticilere belli görevler verirdi. Köy düzeyinde çorbacı ve kocabaşı kendi cemaatleri tarafından seçilirken kenz atama yolu ile iş başına gelirdi. Papaz din işleri ile ilgilenirken çorbacı cemaatin lideri konumundaydı. Müslümanlar'da da benzer örgütlenme mevcuttu. Kocabaşının eşiti ayandı. Patrikhane Mahkemesi'ne dini anlam taşıyan evlenme, boşanma, vasiyetname ve miras gibi davalara bakma hakkı verilmişti. Bu durum Ortodoks önderlerine önemli bir sosyal güç veriyordu. Ruhban sınıfı da vergiden muaf tutuluyordu. Topluluğun piskoposları merkezi hükümet ile ilişkilerde kendi topluluğun yöneticileri ve temsilcileri gibi davranmışlardır. Ekonomik ve sosyal konular, yasa, düzen ve cezaların çoğu milletlerin yetkileri dışında bırakılmıştı. Hahambaşı ve başrabbi başkanlığında Yahudiler de üçüncü bir millet olarak ortaya çıkmıştır. İlk kez II. Mehmet tarafından oluşturulan millet sistemi bütün imparatorlukta yaygınlaştı. Bu kapsamda kabul edilen her dini cemaat ve her grup büyüklükleri ne olursa olsun diğerleri ile eşit koşullarda bir arada yaşama hakkına sahipti. Osmanlı millet sistemi on dokuzuncu yüzyılda hükümetin Müslüman çoğunlukla ve daha sonra da Türk etnik grupla özdeşleştirilmesinden ve diğer bazı etnik grupların sadakatini kaybetmesinden dolayı krize girmiştir. Osmanlı Devleti'nde milletlerin, milliyetçiliğin ve bunun sonucu olarak bağımsız ulus-devletlerin oluşumu devletin değişimine özgü bir sürecin parçasıdır. Ticaret şekillerinde değişiklik, yeni aydınlar ve ekonomik sınıfın ortaya çıkışı, dini-etnik kimliklerin yerini milli kimliklere bırakması bunlardan bazılarıdır (Karpas, 2006: 80-130).

Osmanlı millet sisteminde, milletler Müslüman ve gayri-müslimler olmak üzere dini ve etnik gruplara ayrılır ve bu gruplar yerinden yönetim ilkesi doğrultusunda kendi yönetimlerini gerçekleştirirdi. Böylece, çok etnikli ve dinli Osmanlı devletinde uzun yıllar huzur ve düzen hakim olmuştur.

Todorova (2003: 74-78)'ya göre, Osmanlı İmparatorluğu, gayrimüslimlerin tartışmasız biçimde geri planda kaldığı, katı bir dinsel hiyerarşiye sahip bir İslam devletiydi. Din değiştirmeler bir yana, katı dinsel bölümlenmeler Osmanlı nüfusunun bütünleşmesini önlüyordu. Osmanlı Devleti on dokuzuncu yüzyıla kadar temelde uluslar üstü ya da daha iyisi ulus dışı bir imparatorluktu. Todorova, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünleşmiş bir toplum yaratmadığı tartışma götürmez olduğunu ifade ederek, bu imparatorluğun zaten böyle bir bütünleşmeyi hedeflememiş olduğunu vurgulamıştır. On dokuzuncu yüzyılın ortasından sonra bir Osmanlılık bilincini oluşturma yönündeki gecikmiş girişim ütöpik olmaya mahkûmdu. Müslüman bir imparatorluk içerisinde Hristiyanlığın özgül konumuna dayanması açısından neredeyse tümüyle yabancı tahakkümü ya da Osmanlı boyunduruğu olarak algılanmaktaydı. On dokuzuncu yüzyılda Avrupa'yı etkisi altına alan milliyetçilik akımı Osmanlı'ya çarptığında yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı Osmanlı'yı çok kırılğan ve çaresiz bırakmıştı.

4.1.3. Balkanlar'da Osmanlı Dönemi'nin Sonu ve Yugoslavya Dönemi

Bu bölümde Balkan savaşları ile bölgenin tamamen Osmanlı'nın kontrolden çıkmasıyla oluşan yeni düzenden itibaren Soğuk Savaş'ın sonuna kadarki Yugoslavya Dönemi incelenecektir. Balkan Savaşları sırasında Kosova 1912'de Sırlar'a göre kurtarılmış, Arnavutlar'a göre de işgal edilmiştir. Birinci Balkan Savaşı 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra Anlaşması ile son bulmuştur. Birinci Balkan Savaşı esnasında, Arnavutlar İsmail Kemal Bey (Vlora) tarafından Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesine karşın, büyük güçler tarafından tanınmamıştır. Uluslararası bir idarenin altına konulmuş ve Londra Anlaşması ile Kosova Vilayeti Sırbistan'a bırakılmıştır. Ancak Kosova vilayetine bağlı Üsküp, Prizren, İpek ve Priştine gibi büyük yerleşim yerlerinde çoğunlukla Arnavut halk yaşıyordu. Arnavutlar on beşinci yüzyılın başlarından itibaren 1912 yılına kadar dönem dönem bölgeye göç etmişler ve bölgede hakim etnik unsur haline gelmişlerdi (Emiroğlu, 2006: 77). Sırbistan 1912 yılından sonra hem Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı döneminde hem de Yugoslavya Sosyalist Federal Yugoslavya (YSFC) döneminde bölgenin demografik yapısını değiştirmeye çalışmıştır. Bölgeden bir göç dalgası da 1918-1923

yılları arasında meydana gelmiştir. 1920 Sırbistan ekonomik kriziyle birlikte Kosova'dan Türkiye'ye yetmiş beş bin kişi göç etmiştir. Bu dönemde Kosova'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısı yaklaşık iki-üç yüz bin kişiyi bulmuştur (Balla, 2008: 3).

Birinci Balkan Savaşı'nın bitiminde imzalanan Londra Anlaşması Bulgar, Karadağ, Sırp ve Yunan ittifakının parçalanmasına yol açtığı gibi Bulgarlar'ın Sırp ve Yunanlılar'a saldırmasıyla Haziran 1913'te İkinci Balkan Savaşı başlamıştır. İkinci Balkan Savaşı da 30 Temmuz 1913'de Bükreş Anlaşması'yla son bulmuştur. Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ arasında en çok Makedonya topraklarının paylaşımı gündemi kaplamıştır. Sırbistan, Kosova'dan başka diğer Arnavut topraklarını da işgal etmiştir. Sırbistan'ın Adriyatik Denizi'ne kadar olan Arnavut topraklarını işgal etmesi Avusturya'yı oldukça rahatsız etmiş ve Avusturya Sırbistan'a işgal ettikleri Arnavutluk topraklarından çıkması için bir hafta süre vermesi üzerine Sırbistan bu topraklardan çekilmek zorunda kalmıştır. Avusturya kendi menfaatleri çerçevesinde Adriyatik Bölgesi'nde geniş bir alana yayılmış bir Sırbistan istememekteydi. Balkanlar Avusturya için Ortadoğu'ya açılan bir kapı konumundaydı ve Ortadoğu ile ticaretinde Sırp engeli ile karşılaşmak istemiyordu ayrıca Akdeniz üzerinde ticaret filoları için de Adriyatik kıyıları çok stratejik bir konuma sahipti. İtalya'nın da Arnavutluk topraklarında gözü vardı. Şimdilik orada zayıf bir Arnavutluk'un varlığı İtalya için en makul plandı. İtalya Adriyatik kıyılarında kendi hakimiyeti için zayıf bir Arnavutluk İtalya için idealdi. Avusturya'nın Balkanlar'da bu kadar etkin rol oynaması ve Bosna'nın Avusturya tarafından işgal edilmesi Sırp menfaatleri ile çatışıyordu. Sırp'ın bölgede üstünlük kurma gayretlerine Avusturya-Macaristan büyük bir engel olarak görülüyordu.

Osmanlı'nın bölgeden çekilmesi ile ilk önce Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulmuştur. Daha sonra 1918 yılında Karadağ da birliğe katılmıştır. 1922'de Paris Konferansı vasıtasıyla uluslararası alanda krallık tanınmıştır. Krallığın ismi I. Dünya Savaşı sonrasında Yugoslavya olarak anılmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı öncesi İtalyanlar bölgede kontrolü ele geçirmiş ve Kosova'yı Arnavutluk ile birleştirerek kontrolü altına almıştır. Bu gelişme ile Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsız bir varlık olma vasfı teyid edilmiştir. İtalya'nın çekilmesinden sonra 1944'de yeniden kurulan

Yugoslavya Kosova'yı da bünyesine katmıştır (Yalçinkaya, 2009: 261). Yugoslavya Krallığı yıkıldıktan sonra 1943 yılında Demokratik Federal Yugoslavya kurulmuştur. İsmi, 1946 yılında Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti, 1963 yılında da Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak değişmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan 1980'e kadar ülke Josip Bronz Tito idaresi altında kaldı. Ülkenin siyasal yaşamında "İkinci Yugoslavya" olarak adlandırılan bu dönem değişim dönemi idi. Yönetimin ulus sorununa bakışı değişmiş, Sırp, Hırvat ve Slovenler'in dışında kalanlara da haklar tanınmıştı.

Doğu Avrupa II. Dünya Savaşı'ndan sonra 9-11 Şubat 1945 tarihinde düzenlenen Yalta Konferansı ile Sovyetler Birliği denetimine bırakılıyordu. Sovyetler'in denetimine bırakılan Doğu Avrupa ve Balkanlar'ın büyük bir kısmına Sovyetler'in sıkı bir denetim ve kontrol altında tutma gayretlerine ilk tepki Tito liderliğindeki Yugoslavya'dan geldi. Tito hem sosyalist ülkeler arasındaki dayanışmanın olmasını savunuyor, hem de SSCB'nin uydusu olmak istemiyordu. SSCB'ye karşı tutumu dolayısıyla 1948 yılında Yugoslavya Kominform'dan ihraç edildi. Yugoslavya modeli sosyalizmin kendine özgü uygulamaları ortaya çıkmaya başladı. Tito'nun uluslara eşit mesafeli yaklaşım benimsemesi ve azınlıkların haklarını koruyacak önlemler alması ülkede etnik gerilimin ortadan kalkmasını sağlıyordu (Ülgen, 2003: 54).

1945'ten önce Sırbistan, sınırları içersindeki Arnavut azınlığı tanımayı reddetti. Kosova'nın özerkliği II. Dünya Savaşı'nın ardından Sırp'ların itirazlarına rağmen Yugoslavya tarafından Sırp'lar'a empoze ettirilmiştir (Balcer, 2006: 49). Kosova'nın özerkliği 1968-1974 yıllarında arasında genişletildi. Tito tarafından kabul edilen 1974 Anayasası ile Kosova'nın Sırbistan içersinde özerk bölge statüsü güçlendirildi ve tam anlamıyla özerk bir bölge haline gelmiştir. Arnavutlar da diğer Yugoslav halklarla eşit ve aynı hakları kazandılar. Ancak diğer Yugoslavya cumhuriyetlerinden farklı olarak Kosova ve Voyvodina'ya Yugoslavya'dan ayrılma hakkı verilmemiştir (Jansen, 2006: 73). O zaman YSFC Sırbistan, Solvenya, Hırvatistan, Karadağ, Bosna-Hersek ve Makedonya cumhuriyetlerinden kurulu Federal bir devlettir. Ancak Kosova ve Voyvodina ise Sırbistan'a bağlı özerk bölgelerdi. Kosova'nın özerkliğini elde etmesi Kosova için çok önemliydi ancak

Arnavutlar için bu yeterli değildi. Diğer Yugoslavya federal cumhuriyetlerinin olduğu gibi Kosova'yı da federe bir cumhuriyete dönüştürmek istiyorlardı. Sırp lar ise Kosova'nın bırakın bir federe cumhuriyete dönüşmesini 1974 Anayasası ile özerkliğini elde etmiş olması Sırbistan'dan ayrılmanın ilk adımı olarak görüyorlardı. Slobodan Miloşeviç, 1974 Anayasası'nın ülkeyi tahrip ettiğini ileri sürmüş ve dönüşümlü başkanlık sisteminin ülke yönetimini sulandırdığını ifade etmiştir. Miloşeviç'in Sırp Komünist Parti'nin başkanlığına gelmesi Slovenler, Hırvatlar ve Kosovalı Arnavutlar tarafından bir tehdit olarak görülmüştür (Ker-Lindsay, 2009: 141-156).

Kosova'nın özerk olması, cumhuriyet statüsünü elde edememiş olması ve Yugoslavya'dan diğer cumhuriyetler gibi ayrılma hakkının verilmemesi Kosovalı Arnavutlar'ı rahatsız etmekteydi. Bu hakları alamadıkları gerekçesi ile Kosova Meclisi 1990'da tam bağımsız Kosova Cumhuriyeti'ni ilan etti. Bu bağımsızlık ilanı sadece Arnavutluk tarafından kabul edilmiş ancak uluslararası camia, Yugoslav Anayasası'na göre bu bildiriye uygun bulmayarak kabul etmemişti. Fakat daha sonra Yugoslavya içerisindeki cumhuriyetlerin 1991 ve 1992 yıllarındaki bağımsızlık ilanı uluslararası camialarca kabul edilmiş ve resmi olarak tanınmıştı (Jansen, 2006: 73).

Yugoslavya'da ilk ciddi krizin Tito'nun ölmesiyle başladığı söylenebilir. Tito'nun ölümü Yugoslavya için bir felaketin ilk habercisiydi çünkü Tito etnik temele dayalı olmayan bir Yugoslavya yaratmıştı ve bizzat kendisi Yugoslav halklarını bir arada tutan bir çimento vazifesi görüyordu. 1981 yılında Kosovalı Arnavutlar düzenlemiş oldukları bir gösteride Kosova'nın cumhuriyet statüsüne yükseltilmesini istemişlerdir. Sırbistan protesto gösterilerinin artması üzerine olağanüstü hal ilan etmiş çıkan olaylarda çok sayıda ölen ve yaralanan olmuştur. Yine Mart 1982'de Arnavutların kitlesel gösterileri nedeniyle çok sayıda Arnavut suçlanmış ve hapse girmiştir (Ülger, 2003: 72-73). Tito dönemi (1953-1980) adem-i merkezîyetçi dönem, Tito'nun ölümünden sonra (1981-1990 yılları arası) ise siyasi olarak tekrar merkezileşme dönemi olarak adlandırılabilir.

4.1.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

1 Şubat 1989'da Yugoslav Komünist Cemiyeti Merkez Komitesi, Kosova'nın Komünist Cemiyet Temsilcisi'nin de içinde bulunduğu bazı kişileri görevden almış ve bunun sonucunda Kosovalı Arnavutlar grev ve eylemlere başlamışlardır. Olayların tırmanışa geçmesinden dolayı Sırbistan Mart 1989'da özerk eyalet statüsünde bulunan Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerini kaldırmıştır. Bu olay krizi hızlandırmış, Yugoslavya'nın dağılma sürecine hızlandırıcı bir etki yapmıştır. Kosova Meclisi'ni temsilen 114 Kosovalı Arnavut temsilciler grubu 2 Temmuz 1992'de bildiri yayınlamışlardı. Kosova Sırbistan'a bağlı özerk eyalet statüsünden çıkıp Yugoslavya'nın bir federe cumhuriyetine yükseltildiğini bildirmişlerdi. Bildiriye göre Kosova bağımsızlık ilan etmiyordu. Sadece Yugoslavya'nın diğer kurucu devletleriyle aynı pozisyona yükseliyordu (Abazi, 2008: 1). Sırlar da Kosova Meclisi'ni kapatarak bildiriye tepkisini göstermiştir. Yüz seksen kişilik Kosova Meclisi yüz on dört kişi ile Arnavut temsilcilerin çoğunluğunda olmasına rağmen 26 Haziran 1990'da Sırp yetkililerce meclis kapatılmış Kosova Meclisi'nin tüm yetkileri Sırbistan Meclisi tarafından devralınmıştır. Buna ek olarak Yugoslav Komünist Cemiyeti'nin Kosova Bölümü, Kosovalı Arnavut temsilcileri tarafından Kosova'nın cumhuriyet statüsüne yükseltildiği bildirisini reddetmiştir. Bu ret sonucuyla da Kosova eski statüsünde kalmakla birlikte Sırlar'ın meclisi fesetmesi de olayın cabası olmuştur. Yugoslavya'ya göre sadece Güney Slavlar cumhuriyet statüsünde olabilirdi (Ker-Lindsay, 2009: 141-156). Arnavutlar Slav etnik kökene sahip olmadığından dolayı Kosova'nın cumhuriyet statüsünü elde etmesi mümkün değildi.

Bu gelişmelerin ardından Kosova'da sular hiç durulmamıştır. 24 Mayıs 1992 tarihinde düzenlenen seçimlerde, Sırp yetkililer bu seçimin yasal olmadığını ilan etseler de Kosova Demokratik İttifakı (KDİ) yüz otuz üyeli mecliste çoğunluğu elde ederek büyük bir başarı elde etmiştir. İlan ettikleri Kosova Cumhuriyeti'nin Başkanlığı'na İbrahim Rugova'yı getirmişlerdi. Sırp yönetimi bu olaylar karşısında Kosova Meclisi'ni kuşatıp bazı vekilleri tutuklamışlardır. Sırlar Arnavutlar'a karşı çok yönlü baskı politikalarını uygulamaya koyuyorlardı. Bazen Priştine'da sokağa

çıkma yasağı uyguluyorlar, bazen de Kosovalı Arnavutlar'ın Arnavutça eğitim almasını engelliyorlardı. Üniversitelerde Arnavut öğrencilerin tutuklanmasından, polis şiddetine kadar asimile ve şiddet politikası ile Arnavut halkı sindirmeye çalışıyorlardı. Diğer taraftan da Kosova'da Sırp nüfusunu artırmak için Kosova dışından Sırp'ları Kosova'ya yerleştirme planları uyguluyorlardı. Ancak ironik olarak Kosova'da yaşayan Sırp'lar tırmanan şiddet olaylarından dolayı Kosova'yı terk etmeye başlamışlardı. Bırakın Sırp nüfusunu artırmayı mevcut Sırp'ların oranı gittikçe azalmaktaydı.

Yugoslavya Federasyonu dağılırken uluslararası camia tarafından birkaç konferans yapıldı. Örneğin, 1992 yılında Hega Konferansı, 1993 yılında Washington Anlaşması, 1995 yılında Cenevre Konferansı ve yine 1995 yılında da Dayton Anlaşması yapıldı. Ancak bu toplantı ve konferansların hiç birinde Sırbistan'ın lobisi vasıtasıyla Kosova sorunu gündeme alınmadı (Balla, 2008: 6). Büyük güçler Yugoslavya dağılırken Kosova gerçeğini ihmal etmesi olayları dindirmemiş hatta şiddet tırmanarak devam etmiş ve binlerce masum insanın canına mâl olmuştur ve Kosova'nın da gündeme gelmesinde sadece geciktirici bir rol üstlenmiştir.

4.2. BÜYÜK GÜÇLERİN SORUNA KARŞI TUTUMU

Soğuk Savaş'ın bitimi ile Balkanlar'ın kaynaması, Yugoslavya içindeki cumhuriyetlerin ardı ardına bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve ani gelişen olaylara hazırlıklı olunamaması özellikle AB'nin çabuk tepki verememesine neden olmuştu. İlk bağımsızlığını ilan eden Slovenya'nın bağımsızlığı hemen kabul görürken Hırvat, Boşnak ve Sırp'ların birbiri ile savaşmasına ve özellikle Sırp'ların Boşnaklara yaptığı etnik temizliğe sessiz kalınmıştır. Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması tezi ile Batılı devletler Balkanlar'ı yeni bir medeniyetler çatışma alanı olarak görmüşler. Sırp'ların işlediği katliamlara çoğu zaman sessiz kalarak çifte standartlarını sergilemişlerdir. Bosna felaketinde Boşnaklar'a karşı etnik kıyım yapan Sırp'lar'a karşı İngiliz-Fransız bloku Sırp'ların lehinde olarak yanlı davranmıştır. Aynı blok Kosova sürecinde de öne çıkmış ve NATO müdahalesi öncesinde yapılan görüşmeler esnasında NATO kararlılığına karşı olumsuz bir tavır takınmışlardır (Davutoğlu, 2001: 297).

Kosova sorununda AB, Kosovalı Arnavutlar'ın aleyhine bir tutum seğılemişlerdir. Kosovalı Arnavutlar'ın Arnavutluk ile birleşeceği ve bu da Balkanlar'ın daha geniş kapsamlı bir çatışma sürecine doğru sürükleneyeceğı kaygısı da yatmaktaydı. AB Kosova'nın birkaç kez denediğı bağımsızlık ilanına sessiz kalmıştı.

Dayton Anlaşması ile Sırlar büyük bir başarı kazanmıştı. Bosna Savaşı'ndan önce çoğunlukla Boşnaklar'ın yaşadıkları bazı bölgeler bu anlaşma ile Sırp bölgesi olarak tescil edilmesi ve nüfuslarına oranla daha çok toprak elde etmesi bu başarılarından bazılarıydı. Sırların Bosna'dan sonra Kosova'da da yeni bir etnik temizlik politikasını gerçekleştirmesinde cesaretlendiren Dayton Anlaşması ve dolayısıyla bu anlaşmanın mimarı olan büyük güçler olmuştur.

Bosna ve Kosova Savaşı'nı tırmandıran sistemik çelişkileri Davutoğlu (2001: 293) üç başlık altında ele almaktadır. Bunlar: ABD ve Avrupa arasında çıkar çatışması, Avrupa içersinde Almanya, Fransa/İngiltere ve Rusya arasında kıta ölçekli çatışmalar ve güç eksenli bu çelişkilerin uluslararası hukuk ve örgütler düzeyinde yol açtığı çelişkilerdir.

Rusya, Sırbistan ile tarihsel bağından dolayı Sırların en büyük destekçisiydi. Rusya'nın eskilerden beri Balkanlar'da Slav birliğini kurma emelleri olduğu bilinmektedir. Balkanlar'da büyük ve güçlü bir Sırbistan Rusya'nın menfaatlerine uygundu. Çin de Rusya ile birlikte Sırbistan tarafını desteklemekteydi. Kendi içerisindeki özerk bölgelere emsal teşkil etmemesi için Kosova'nın mücadelesine karşı tavır almıştı ve Rusya ile birlikte Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Sırbistan aleyhine alınan kararlara ve NATO harekâtına karşı çıkıyordu.

ABD önceleri Kosovalı Arnavutlar'ın bağımsızlık mücadelesine karşı çıkıyordu. UÇK'yı da terör örgütü olarak görüyordu. Ancak bu politikalarla Balkanlar'daki sorunun çözülemeyeceğini, savaşın devam etmesi Balkanlar'ı ve Avrupa'yı istikrarsızlaştıracığını bunun da uzun dönemde ABD'nin ulusal çıkarlarını zedeleyeceğini düşünmüştür. Bununla birlikte Rusya'nın Balkanlarda etkin bir güç olması da ABD'nin çıkarlarına uygun değildi. Miloşević yönetimindeki Sırbistan'ın da bir türlü müzakerelerde olumlu tutum göstermemesi ve gittikçe artan insan hakları

ihlalleri ABD'nin politika değişikliğine yol açmıştır. ABD'nin bu politika değişikliği AB'nin de politikasını ABD çizgisine çekmesine neden olmuştur.

4.3. 1998-1999 KOSOVA SAVAŞI

Sorunlar önceki bölümlerde de belirtildiği gibi derin tarihsel temellere dayanmasına rağmen yakın Kosova Savaşı'nın kıvılcımını Sırbistan'daki Miloşević rejimi'nin 1989'daki Kosova'nın özerkliğini kaldırmasıyla başlamaktadır. Rejim sonraki on yıl boyunca yoğun bir şekilde insan hakları ihlalleri yapmıştır. Bazı Arnavutlar'ın özellikle Batı Avrupa'daki Arnavut diasporasının Rugova'nın pasif direniş politikası ile haklarını alacaklarına inancı kalmamıştı. İlk başlarda Arnavutlar şiddet içerikli olmayan direnişe geçmiş fakat çözüm bulamayınca 1998'de etnik Arnavut gerillalar kendilerini Kosova'nın Kurtuluş Örgütü (UÇK) olarak tanıtarak, Sırp polisi ve güvenlik kuvvetlerine karşı saldırıya geçmişlerdir (Kim; Woehrel, 2008: 3).

Mart 1998'de UÇK'nın üst düzey gerillası Adem Jashari'yi yakalamayı başaramadıktan sonra Sırp askeri eylemleri kadın, çocuk ve yaşlılar dahil 54 sivilin ölmesine neden oldu ve Sırp birlikleri Drenica Vadisi'nde diğer bir çok köyü yaktı. Bu gelişmelerden itibaren olaylar artık ivme kazanmış ve hiç durulmamıştır (Jansen, 2006: 75). Silahlı direnişte Kosovalılar'ın tek bir amacı vardı: Bu da tam bağımsızlıktı. Silahlı gruplara her geçen gün daha fazla insan katılıyor ve daha planlı, daha etkin mücadele için milis oluşumunda ordu örgütlenmesine geçiliyordu. Planlı bir şekilde harekete ediliyordu. Merkez, Genelkurmay Başkanlığı'nı kurdu ve lojistik destek örgütlenmesini de gerçekleştirmişti. UÇK masum halkı koruma görevini de üstlenmişti. Artık Kosovalılar bağımsızlıkları için tek çare olarak savaşmayı görüyordu. Bu savaş sayesinde Kosova uluslararası kamoyuna ismini duyurmuştu ve dünyanın gündemine oturmuştu (Balla, 2008: 7).

Bosna'da etnik temizliğe maruz kalan Boşnaklar, Sırp'ların doğudan, Hırvatlar'ın batıdan baskıları karşısında Orta Bosna'da neredeyse bir gettoya sıkışmışken, Kosova'daki Arnavutlar gerek Makedonya gerekse Arnavutluk'taki Arnavut unsurlarla hiçbir zaman teması kaybetmeyerek sürekli bir lojistik destek ve

sığınma imkanı bulmuşlardır. Bu yüzden Kosovalı Arnavutlar'ın Sırp'lar'a karşı direnci süreklilik arz etmiştir. Ayrıca Arnavutlar'ın direniş kapasitesini artıran bu durum, Kosova sorununun Bosna'nın aksine tüm Balkanlar'a yayılma riskini artırmıştır (Davutoğlu, 2001: 310).

UÇK'nın saldırılarına karşılık Sırp yönetimi hedef ayırdetmeksizin Sırp zırhlı kuvvetlerini de kullanarak şiddeti artırmıştır. Bu şiddet olayları sonucu dört yüz binden daha fazla insan evlerini terk ederek mülteci konumuna düşmüş ve iki bin beş yüzden fazla insan öldürülmüştür (Kim; Woehrel, 2008: 3). Sırbistan'ın şiddet kullanması gittikçe kendilerini kısır döngü sarmalının içerisine sokmuş, Kosova'nın haklılığını dünya kamoyuna kendi elleriyle sunmuşlardır. Bu şiddet olaylarına Arnavutların da karşılık vermesi sonucu şiddeti artırmak zorunda kalan Sırp yönetimi bir bakıma kurşunu kendi ayağına sıkmıştır. Avrupa'nın ve diğer bazı ülkelerin yaptırımları ile Miloşević'in şiddeti sonlandırması ve Kosova'nın tekrar özerkliğinin sağlanması talep edilmiştir. Ancak 1989'da Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile dünya yeni bir düzene geçiyordu. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya parçalanıyordu. Sırp'lar da bu yeni düzenin şekillenmesinde kârlı çıkmanın planlarını yapmaktaydı. Sırp baskısının ve çatışma ruhu altında yatan en önemli etken ve Sırp devlet adamlarının desteklediği düşünce 14. yüzyılda Stefan Dušan'ın kurduğu Sırp İmparatorluğu'nu güncel haliyle yeniden yaratmaktı. Güney Slav birliğinin yaratılmasında Kosova'nın kutsal rolü vurgulamaktaydı. Hedefleri daha büyük bir Sırbistan yaratmaktı. Arnavutlar'ın da Sırp'lara karşılık vermesi ve direnmesinin nedeni sadece etnik temele dayandığını da söylemek bir bakıma eksik kalacaktır çünkü YSFC içindeki cumhuriyetler ve özerk bölgeler arasında en fakir bölge Kosova Bölgesi idi. İşsizliğin çok yüksek seviyelerde olması ve halkın geçim imkanlarının yetersizliği Arnavut direnişine güç vermekteydi. Buna ilaveten 1989 yılında çıkarılan yeni kanunlarla Arnavutlar için yetkililerin müsadese olmaksızın mülk almayı ve satmayı suç haline getirmişti. Bunun dışında devlet işletmelerinde çalışan on binlerce Arnavut işlerinden çıkartılmış, Arnavut öğrencilerin üniversiteye girişleri engellenmiş, eğitim müfredatları tamamen Sırp dili ve Sırp tarihine göre yorumlanmıştır (Emiroğlu, 2006: 93-106). Dahası Arnavutlara yönelik keyfi tutuklamalar ve polis şiddeti rutin hale gelmişti. UÇK'nın kurulmasıyla birlikte

direniş ve misilleme duygusu ve hareketi durumu topyekün bir hale sokmuştur. Artık Sırp lar ile Arnavutlar'ın bir arada yaşama imkan ve ihtimali ortadan kalkmıştır.

Artan şiddet olayları neticesinde 30 Mart 1998'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Sırbistan'a silah amborgosu uyguladı. Süren şiddete karşı Avrupa ülkeleri güçlü bir son uyarı yaptı ancak bunlar Sırp kuvvetlerince dikkate alınmadı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1199 sayılı kararı ile acil bir ateşkes kararı aldı fakat yine Sırbistan buna uymayarak insan katliamlarına devam etti (Jansen, 2006: 76).

9 Ocak 1999'da şiddetin tırmanması sonucu Uluslararası Kontak Grubu (ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya) Kosova için bir barış taslağı hazırladı. Kontak Grubu her iki tarafı da Paris yakınlarındaki Rambouillet'te bir araya getirerek barış görüşmelerini başlattılar. Rambouillet'te ilk kez UÇK, LDK partisi temsilcileri ile siyasi bir güç olarak bu görüşmeye katılması için davet edilmiştir. Sırp tarafının görüşmeleri reddetmemesi için ve barışa ikna olması için 30 Ocak'ta NATO Konseyi, NATO Genel Sekreteri Javier Solana'ya Sırp hedeflerini vurma yetkisi verdi (Kim; Woehrel, 2008: 4).

Rambouillet'teki taslak plana göre üç yıllık geçici bir anlaşma imzalanacak ve Yugoslavya içerisinde Kosova'ya geniş bir özerklik tanınacaktı. NATO askeri gücünün Kosova'ya konuşlanması, barışı teminat altına almak için anlaşmaya eklenmiştir. 18 Mart 1999'da Arnavut delegesi anlaşmayı imzalarken Yugoslavya delegesi anlaşmayı reddetmiştir (Warbrick; McGoldrick, 2008: 677).

ABD'nin önemli diplomatlarından Richard Holbrook, Rambouillet Barış Anlaşması'nı kabulü için Miloşeviç'in ikna etmek üzere son bir diplomatik girişim olarak 22 Mart'ta ABD Başkanı Bill Clinton tarafından görevlendirilmiş ve Belgrad'a gönderilmişti. Clinton bir taraftan da NATO planları için hazırlık yapıyordu ve NATO üyesi on dokuz üyenin de saldırı için tam desteğini almıştı. Clinton'ın bu yaklaşımı hatıratında belirttiği gibi “...Kosova yeni bir Bosna olmayacak” sözleriyle kararlılığını ortaya koymaktaydı (Emiroğlu, 2006: 198).

Bosna savaşından alınan acı ders Kosova'ya NATO müdahalesinde kararlılık sağlamıştı. Gerçekten uluslararası camiada Bosna Savaşı sırasında Sırp tarafından işlenen katliamlar büyük tepki yaratmış ve Sırp'ın inanırlılığını kaybettirmişti. Bundan dolayı da uluslararası toplumda, Kosova'da benzer Sırp saldırganlığı ve benzer etnik temizlik hareketini önleme iradesi ortaya çıkmıştı.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan Rusya ve Çin yapılacak olan herhangi bir müdahaleye karşı çıkarak, BM'ye üye bir ulus-devletin iç işlerine müdahale edilemeyeceği iddasında bulunuyorlardı. Rusya ve Çin gibi devletleri de arkasına alan Miloşević tırmandırdığı etnik temizlik hareketinde kademeli bir strateji benimsemiştir. Bu stratejinin ilk safhasında her türlü uluslararası tepkiyi iç işlerine müdahale olarak görüp, Paris görüşmeleri esnasında İngiliz-Fransız blokunun müzakere sürecini uzatan taktikleri kullanarak sorunu zamana yayma politikasını takip etmiştir (Davutoğlu, 2001: 311).

Clinton ise kongreden aldığı destek ile Amerikan halkına ne yaptıklarını ve niçin yaptıklarını açıklayan bir konuşma yapmıştır. Clinton konuşmasında NATO hareketinin nedenlerini şöyle açıklamıştı: *"...Miloşević, Kosovalılar'ın özerkliğini elinden almış, anayasal olarak garanti altına alınan, kendi dillerini konuşmak, kendi okullarını açmak, kendi kendilerini yönetme haklarını tanımamıştır. Sırp saldırganlığı Arnavutlar'ı öldürmekte, köyleri yakmakta ve son beş haftada altmış bin kişi olmak üzere ve çeyrek milyon kişi evlerinden sürülmektedir."* Clinton Miloşević'in Hırvatistan'da ve Bosna'da yaptıklarını anlatmış ve Miloşević'in yaptıkları ile Avrupa'nın geleceği üzerine yıkıcı bir etki yarattığını söylemişti (Emiroğlu, 2006: 200). Bunların üzerine son kez Holbrook'un da netice alamaması sonucunda 23 Mart 1999 tarihi itibarıyla NATO Genel Sekreteri Javier Solana'nın NATO Müttefik Kuvvetler Komutanı General Wesley Clark'a hava hareketini başlatma emriyle Yugoslavya Federal Cumhuriyetine NATO hava saldırısı başlattı. Ancak NATO bazı öngörülerinde yanlışlık yapmıştı. Şöyle ki NATO'ya göre Miloşević'in bombardımandan birkaç gün sonra teslim olarak anlaşmaya yanaşacağı tahmin ediliyordu. Fakat hava saldırısı tam yetmiş sekiz gün sürmüştü.

NATO'nun hava saldırısı Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından sert bir şekilde kınanmıştır. Yeltsin, Birleşmiş Milletler Anlaşması'na dayanmayan ve egemen bir BM üyesine karşı girişilen bu saldırının tamamen yasal dayanaktan yoksun olduğunu iddia etmiştir. Birgün önce NATO saldırısını engellemek için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne Rusya açık oturum talep etmiş, ancak BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından olumlu karşılanmamıştır. Annan, Kuvvet kullanımında, barışı sağlamak amacıyla başvurulacak zamanların var olduğunu ifade etmiştir. Fakat Yugoslavya'ya karşı yürütülen askeri harekatta BM'nin devre dışı bırakılmasını da eleştirmiştir.

Bombardmanın acilen durdurulması için BM Güvelik Konseyi Rusya'nın çağrısı üzerine toplanmış ve üçe karşı on iki oyla reddedilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın askeri müdahalede bulunulması uluslararası hukuk camiyasınca uzun tartışmalara neden olmuştur. ABD ve batılı ülkelerin tepkiye verdiği karşılık ise şu olmuştur: *"Böyle bir müdahale yasal değildir ancak meşrudur. Meşrulaştırıcı neden de trajik insan ihlalidir."* Daha sonra Yunanistan da NATO saldırılarının durdurulması için bir açıklama yapmıştır (Emiroğlu, 2006: 281). İlk defa dünya uluslararası hukukunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı olmadan ABD ve batılı ülkeler dolayısıyla NATO böyle bir müdahaleye girişmiştir. Gerçekten de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bir çok çatışma alanında oluşturacağı barış gücüne hangi ülkeler ne tür destek vereceğinden müdahale planlarına kadar açıkça BM'de karara bağlanırdı. Ancak burada böyle bir karar çıkmamıştı. Fakat Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daha önce verdiği bazı kararlar buna gerekçe gösterilebilir. 1998'de BM'nin 1199 sayılı kararında Sırp Güvenlik Kuvvetleri ve Yugoslav ordusu tarafından kuvvet kullanılmasına ilişkin endişeler belirtilmiş ve ateşkes çağrısında bulunulmuştur. Bu karar yerine getirilmediği takdirde daha ileri önlemler alınacağını bildirmişti (Yalçınkaya, 2009: 270).

Harekatın başlarında Sırplar NATO harekatına direnebileceğini düşünmekteydi. Analistler, Miloşević'in etrafındaki sertlik yanlısı generallerin onu etkileyerek kısa sürede UÇK'yı tamamen ortadan kaldıracabileceklerini ve NATO'nun sınırlı hava saldırısına direnebileceklerini ve sonradan diplomatik girişimlerle

masaya daha güçlü oturabilecekleri yönündeki görüşleriyle Miloşević'in ikna edildiğini iddia etmektedirler (Emiroğlu, 2006: 288).

NATO harekatı esnasında Yugoslav kuvvetleri Kosova'da Arnavutları evlerinden sürdüler. Boşaltılan evlerin çoğu yağmalandı ve yakıldı. Aralık 1999'da Amerika Bileşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı raporuna göre mültecilerin ve evini terk edenlerin sayısı bir buçuk milyonun üzerindeydi. Rakam Kosova'daki Arnavutlar'ın yüzde doksanına denk düşmekteydi. Rapora göre Yugoslav kuvvetleri yaklaşık on bin Arnavut'u öldürmüş, bazılarını da işkence, tecavüz ve kötü muamele gibi insanlık dışı eylemlere maruz bırakmıştı (Kim; Woehrel, 2008: 4). Yetmiş sekiz gün devam eden NATO hava harekatı Yugoslavya'nın alt yapısını ve askeri gücünü yok etmişti. NATO harekatından Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin ortağı Karadağ da nasibini almış, Karadağ da bombalanmıştı. Karadağ'da Miloşević yanlıları ile karşıtlarının bir iç savaşa neden olması da endişe kaynağı olmuştur. Karadağ Hükümet Başkanı Milo Djukanović açıkça Miloşević yönetimine muhalefet ederken, NATO Karadağ'daki hedeflere yönelik saldırılara devam etmiştir. Karadağ Cumhuriyeti 28 Nisan 1999'a kadar devam eden hava saldırılarında büyük zorluklar yaşamıştır. Bu saldırılarla Sırbistan ile Karadağ arasında görüş ayrılıkları gittikçe derinleşmiştir (Warbrick; McGoldrick, 2008: 677).

Bu saldırıda ilginç bir gelişme meydana gelmişti. NATO savaş uçakları (Amerikan Hava Kuvvetlerine bağlı jetler) 7 Mayıs akşamında yanlışlıkla Belgrad'daki Çin Büyükelçiliği'ne saldırması sonucunda dört Çin vatandaşı ölmüş ve yirmi kişi yaralanmıştır. Amerika, bunun CIA'in güncellenmemiş haritasından kaynaklandığını, burasının askeri amaçlarla kullanılan Sırp hükümet binası sanıldığını söylemiştir. Aslının ise Çin'in Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde ABD, İngiltere ve Fransa'ya karşı bir tutum sergilemesinden dolayı olduğu aşıkardır çünkü Çin'in içindeki siyasal durum Yugoslavya'ya benzerlik göstermektedir. Çin kendi içersindeki ayrılıkçı hareketlere Kosova'nın emsal teşkil etmesinden çekinmiştir ve Kosova'ya müdahaleyi uygun görmemiştir. Alman Şansölyesi Schröder'in Çin Başbakanı'na şartsız özür sunmasıyla Çin'in durumunda yumuşama gözlenmiştir (Emiroğlu, 2006: 252-256).

NATO saldırılarına direnebileceğini sanan Miloşeviç gittikçe köşeye sıkıştıyordu. Yugoslavya'nın saldırılar sonunda tüm alt yapı ve üst yapısı çökmüştü. Ülke ekonomik olarak ağır bedeller ödemeye başlayınca kaosa sürükleniyordu. Sonunda Miloşeviç yönetimi kuvvetlerini Kosova'dan çekmeyi kabul etmek zorunda kaldı. Kosova'da NATO birliklerinin konuşlanmasına da razı olmak mecburiyetinde kalmıştı. Miloşeviç, sekiz devletin oluşturduğu G-8 (Amerika, İngiltere, Kanada, İtalya, Rusya, Fransa, Almanya ve Japonya) teşkilatının şu üç önerisini kabul etmek zorunda kaldı:

1. Yugoslavya kuvvetleri Kosova'dan çekilecek
2. NATO kuvvetleri Kosova'ya konuşlanacak
3. Geçici kurumlar kurulana kadar Kosova uluslararası bir yönetime devredilecek ve Yugoslavya içersinde geniş kapsamlı bir özerkliğe sahip olacak. Kosova'nın nihai statüsüyle ilgili daha sonradan görüşmeler yapılacaktır.

Uluslararası hukuk bakımından Kosova'da işler biraz tersten işlemekteydi. NATO, önce Kosova'ya müdahale etti ve sonradan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı çıkartılmıştı. Daha sonra Kosova'yı BM'nin ve Kosova Geçici Hükümeti'nin ortak yönetimine devretti. 1244 sayılı karar gereği Kosova hâlâ Sırbistan'a bağlı özerk bir yönetime sahip bir devlettir. Yine bu karar gereği Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetimi (UNMİK) Kosova'da nihai siyasi yetkili olarak kaldı ve NATO'nun barışı sağlama kuvveti olan Kosova Kuvveti (KFOR)'nin görevi sonradan güvenli bir çevre sağlamakla değiştirildi (Kim; Woehrel, 2008: 5).

BM kararı olmaksızın ABD'nin NATO ile giriştiği bu müdahalesiyle, ABD Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası hukuk tarafından kabul edilmeyen “*İnsani Müdahale*” kavramının alanını genişletmiştir (Akgün, 2012: 262).

9 Haziran 1999'da Yugoslav askeri yetkililer ile NATO arasında Askeri Teknik Anlaşması (Kumanova Anlaşması) imzalandı. Buna göre Yugoslav kuvvetleri Kosova'dan çekilecekti ve 11 Haziran 1999'da NATO kuvvetleri Kosova'ya girdiler. 20 Haziran'da Yugoslav kuvvetleri tamamen çekilecekti. 20

Haziran 1999'da UÇK ile NATO, UÇK'nın tasfiyesi ile ilgili olarak bir anlaşma imzaladılar (Kim; Woehrel, 2008: 5).

KFOR birlikleri kendi görev alanlarına yerleşmek üzere harekete geçmiş ve ilerlemeleri sırasında Kosovalı Arnavutlar tarafından büyük bir sevinçle karşılanmışlardır. Bu arada ilginç bir gelişme meydana gelmiştir. Bosna'da bulunan İstikrar Kuvveti (SFOR) kuruluşu içerisindeki Rus birlikleri, araçlarındaki SFOR harflerini silmişler ve değişik amblemler de kullanarak yerine KFOR yazarak, normalde İngiliz birliklerinin sorumluluğundaki Priştine Havaalanı'na İngilizler'den önce gelerek konuşlanmışlardır. Sonra bu haberin alınması üzerine yüz kadar İngiliz askeri helikopter ile Priştine Havaalanı'na inerek konuşlanmış ve istenmeyen olayların çıkmaması için iki ülke birlikleri aralarında belli bir mesafeyi korumuştur. Sonra bu kriz imzalanan bir anlaşmayla çözülmüş ve buna istinaden üç bin altı yüz Rus askerinin KFOR'a katılmasına izin verilmiştir (Emiroğlu, 2006: 300-303). Bu olay Kosovalı Arnavutlar'ın tepkisine yol açmıştı. Bu durum biraz da ülkelerin olaya prestij açısından yaklaştıkları anlamına gelmektedir. Çünkü Rusya bariz bir şekilde Sırbistan yanlısı olarak tavır koymuştu ve başından beri Kosova'ya NATO'nun müdahalesine karşı tavır almıştı.

Kosova'ya KFOR birliklerinin konuşlanmasıyla birlikte artık sorun başka bir evreye geçmiştir. Savaştan kaçan mültecilerin Kosova'ya yeniden dönüşü sağlanacaktı ancak Sırlar'ın Kosova'da kalması kendileri için büyük bir risk taşımaktaydı çünkü Arnavutlar'ın intikam alma duygusu onların can güvenliğini tehdit etmekteydi. Zaten bu doğrultuda düşünen yetmiş bin Kosovalı Sırp Yugoslav ordusunun bölgeyi terk etmesiyle birlikte Haziran sonu itibariyle Kosova'dan kaçtığı rapor edilmiştir (Emiroğlu, 2006: 304). Uluslararası aktörlerin Sırların bölgeyi terk etmemeleri yönündeki isteklerine rağmen Kosova'yı terk etmekteydiler. Ancak mülteci durumuna düşen bir çok Arnavut geri dönmeye başlamıştı.

4.4. NATO MÜDAHALESİNDEN SONRA KOSOVA

Bu bölümde Kosova Savaşı'nın bitimiyle birlikte, NATO müdahalesinden sonra gelişen olaylar ele alınmıştır.

4.4.1. Uluslararası Kurumların Oluşturulması ve Kosova'ya Yerleşimi

II. Dünya savaşı sonunda galip devletler, mağlup devletlerin tekrar dünya barışına tehdit olarak ortaya çıkmaması ve tahrip olan ülke düzenlerini yeniden inşa edilerek istikrar sağlanması için yeni tedbirler uygulamıştır. ABD'de geliştirilen bu düşünce "*Ulus İnşası*"dır. Bu düşünce zamanla bir bölgede çatışma sonrası neler yapılabileceği hususuna kaymış "*Yeniden Yapılandırma Kavramı*" ile ilk defa Dünya Bankası vasıtasıyla gündeme getirilmiştir. Dünya Bankası'nın tanımına göre, yeniden yapılandırma, hem toplumun sosyo-ekonomik çerçevesini yeniden yapılandırma ihtiyacına hem de yönetim, kanun ve istikrar dahil olmak üzere etkili bir barış dönemi koşullarının yeniden oluşturulmasına dayandırılmıştır (Akgün, 2012: 263). Çatışma sonrası yeniden yapılandırma, özellikle iç savaştan yeni çıkmış, zayıf ve yıkılmak üzere olan bir devletin yeniden inşası için ihtiyaç duyulan her türlü etmenleri ifade etmektedir. Çatışma sonrası yeniden yapılandırma çok geniş bir alanı kapsamına almaktadır. Barış ve adaletin yerleşmesi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanması için sivil toplum örgütleri, özel sektör, uluslararası kuruluşlar, kalkınma bankaları ve geçici yerel ve genel yönetimin koordinasyon içerisinde çalışması gerekmektedir. Yeniden yapılandırma sürecinin en temel ve vazgeçilmez özelliği geçici yönetimleri kurarak üstün yetkilerle donatmak olmuştur. Buna göre çatışma yaşanan bölgelerde çatışma sonrası geçici yönetimler oluşturulmuştur ve Kosova'da da durum bundan farksız değildi.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararı uluslararası sivil ve güvenlik kuvvetleri varlığını Kosova'da BM'nin himayesi altında konuşlanmasına izin veriyordu. O zamandan beri UNMİK, BM geçici yönetimi, AB ve onun bir organı olan AGİT ve AB tarafından oluşturulan EULEX Kosova'da görev yapmaktadır ve amacı Kosova'yı Sırbistan'dan ayırmaya yardım etmek ve Kosova'nın kendi kurum ve kuruluşlarını kurmasını sağlamaktır.

1244 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı gereğince UNMİK, genel sekreterin özel bir temsilcisi tarafından yönetilecek ve ona sivil bir yönetim gücü verilecektir. Özel temsilci 1244 sayılı karar gereği Kosova'da faaliyet gösteren AGİT gibi uluslararası sivil kurumlarla koordinasyonu sağlayacaktı. AGİT

Kosova’da kurum ve kuruluşları inşa etmede UNMİK’in temel direklerinden biri olarak faaliyet gösterecektir.

EULEX de 1244 sayılı karar doğrultusunda Kosova’da yetkilendirilmiş ve hukukun üstünlüğü ilkesi ile hukuksal, adli kurumların ve polis teşkilatının tesisinde görevlendirilmiştir. EULEX Kosova’da yasal düzenin sağlanması ve yürütülmesi ile doğrudan görevli tutulmamış, tavsiyeci ve gözlemci nitelikleri ile sınırlı olarak gümrük, yargı ve polis hizmetleri alanlarında faaliyet yürütmektedir. EULEX 14 Haziran 2014’e kadar yetkilendirilmiş, şu anda yaklaşık iki bin iki yüz elli uluslararası ve yerel personeli ile Kosova’da faaliyette bulunmaktadır. EULEX Kosova’da hukukun üstünlüğünü tesis ederek Avrupa ile entegrasyonunu sağlama vazifesini üstlenmiştir. EULEX’in yeteneği ve uzmanlığı vize işlemleri, eğitim fizibilitesi ve Priştine - Belgrad arasında diyalogu kurma gayretlerine yardım etmektedir. EULEX yasadışılık ile mücadeleye odaklanmış, önceliğini Kosova’nın kuzeyinde hukukun üstünlüğüne ve düzenin tesisine vermektedir. EULEX misyonu, “Yürütme Bölümü” ve “Destekleme Bölümü” olarak yapı bakımından iki kısma ayrılmıştır. “Yürütme Bölümü” hassas konularda incelemelerde bulunur, davalar açar ve yargılama faaliyetlerinde görev alırken, “Destekleme Bölümü” ise gözlem yapar, polis, adliye ve gümrük alanlarında yerel meslektaşlarına yol gösterir ve öneride bulunur (EULEX, 2013). UNMİK, Kosova’nın bağımsızlığının ilan edildiği Şubat 2008 sonrası 9 Aralık 2008’den sonra yetki ve çalışmalarını EULEX’e devretmişti.

UNMİK tamamen lağv edilmemiş sınırlı olarak varlığını Kosova’da muhafaza etmektedir ve Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararı çerçevesinde tarafsız olarak yetkisini kullanmaya devam etmektedir (UNMİK, 2012).

UNMİK’e geniş bir düzenleyici güç devri yapılmıştı. Bu gücü kullanan UNMİK demokratik hükümet bağlamında sekiz standartta bağlı kalacak ve bunların Kosova’ya yerleşmesini sağlayacaktı. Bunlar: Hukukun üstünlüğü, hareket özgürlüğü, etnik grupların hakları, mal edinme ve koruma hakkı, istikrarlı bir ekonomi, kültürel değerler ve mirasın korunması ve geçici yönetimlerden gittikçe artan bir şekilde yetkinin kalıcı kurumlara devredilmesi idi. Bu standartların

sağlanamaması durumunda Kosova'nın nihai statüsünün de değerlendirilemeyeceği hususu karara bağlanmıştı (D'aspremont, 2007: 650).

AGİT de Kosova'da istikrarlı bir yapının kurulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için sürece dahil olmuştur. 1 Haziran 1999'da AGİT'in Daimi Konseyi iki yüz otuz yedinci genel toplantısını yapmıştır. Bu toplantıda, insan haklarını koruma, yükseltme, bütün etnik gruplar arasında barışı ve karşılıklı saygıyı meydana getirebilmek için yol gösterme ve her bir vatandaşın eşit haklara sahip olduğu çok etnikli bir toplum yaratmaya yardımcı olma yönünde sorumluluğunu kabul etmiştir (Jansen, 2006: 80).

KFOR, NATO hava hareketinin ardından kara gücü olarak BM'nin 1244 sayılı karar gereğince Kosova'da konuşlandı. Piriştine'daki merkezine ek olarak dört farklı bölgeye konuşlanarak faaliyetini sürdürmektedir. KFOR, çıkabilecek olası çatışmaları önlemek bakımından barışı sağlamada caydırıcı varlık olarak mevcudiyetini korumaktadır. 1999'dan itibaren kuvvetlerini azaltarak evre evre bazı bölgelerden çekilmektedir. Ancak Bosna-Hersek'teki gibi İrtibat-Gözlem Timleri (LMT) vasıtasıyla halkın nabzını tutarak istihbari raporlarını KFOR merkezine göndermektedirler (NATO, 2012). KFOR sadece NATO üyesi ülkelerin ordularından meydana gelmiyordu. Çoğu Avrupa ülkesi olmak üzere diğer bazı ülkelerin de katılımıyla geniş bir uluslararası desteğe sahiptir.

4.4.2. Kosova'da Kalıcı Yönetimin Kurulma Süreci

Kosova, özellikle Milošević yönetimi altında iken özerkliğinin de kaldırılmış olması münasebetiyle yönetim tecrübesinden eksikti. Kosova'nın en büyük siyasi partisi uzun süreden beri Kosova Demokratik İttifakı (LDK) idi. Savaş öncesinde parti lideri İbrahim Rugova idi ve Milošević yönetimi boyunca pasif bir yönetim tarzı belirlemişti. Savaştan sonra UÇK'dan yeni partiler türemişti. Bunlardan en büyüğü Haşim Taçi'nin liderliğindeki Kosova Demokratik Partisi (PDK) idi. Diğerleri ise daha küçük olmasına rağmen eski UÇK grubundan olan Kosova'nın Geleceği İçin Müttefiklik Partisi (AAK) idi. Kosova'nın savaş sonrası ilk seçim süreci Ekim 2000'de belediye seçimleriyle başlamıştır. Kosova çapında yüzde elli sekizlik oy

başarısı ile LDK birinci parti olmuştu. PDK yüzde yirmi yedi ve AAK ise yüzde sekizlik oy oranı yakalayabilmişti (Kim; Woehrel, 2008: 5).

Mayıs 2001’de UNMİK geçici hükümetin anayasal çerçevesini yayınladı. Buna göre yüz yirmi sandalyeli yasama organı kurulacak ve meclis, meclis başbakan ve cumhurbaşkanını seçecekti. Yirmi sandalye ise etnik azınlıkların temsili için ayrılmıştı. UNMİK bir çok alanda denetim ve gözetim görevi için faaliyetine devam edecekti. UNMİK, hukuksal uygulamalar, toplumun haklarının korunması, para ve bütçe politikaları, gümrükler, devlet malları ve yatırımları ve dış ilişkilerden sorumlu olarak görevine devam etmektedir. Eğer parlamento Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararı ile çelişen bir yasa geçirirse UNMİK bu yasaları geçersiz kılabilirdi. KFOR ise Kosova’nın güvenliğinden sorumlu tutulmuştu.

Kosova’da savaş sonrası ilk genel seçimler Kasım 2001’de gerçekleştirildi. İlimli LDK kırk yedi sandalye, PDK yirmi altı sandalye, AAK ise sekiz sandalye kazandı. Dört küçük Arnavut partisinin her biri birer sandalye kazanmıştı ve diğer on üç sandalye ise Boşnaklar’ın, Türkler’in ve Romlar’ın temsilcileri tarafından kazanılmıştı. 2000 yılında yapılan yerel seçimleri boykot eden Sırp lar bu sefer bu seçimlere büyük bir katılım sağladılar ve Povratak isimli Sırp koalisyon partisi ile yirmi iki sandalye kazandılar (Kim; Woehrel, 2008: 5). Aylarca süren siyasi mücadele ve müzakereler sonrası Mart 2002’de meclis bir cumhurbaşkanı ve hükümet seçti. LDK lideri İbrahim Rugova cumhurbaşkanı seçildi ve PDK’dan Bajram Rexhepi başbakan olarak seçildi. Hükümet ise LDK, PDK ve AAK üyelerinden seçildi.

Kosova Meclisi’nin kurulmuş olması ve tüm azınlıkların meclis bünyesinde temsil ediliyor olması Kosova’da demokrasinin başarılı bir şekilde işlediği anlamına gelmiyordu. Her ne kadar 2001 yılı genel seçimlerine Sırp lar katılmış olsa da 2004 yılı seçimlerini toplu olarak boykot etmişlerdi çünkü seçimlerin Arnavutlar için olduğunu söyleyip güvenliklerinin garanti altında olmadığını iddia ediyorlardı (Jansen, 2006: 80).

Kosova bağımsızlığını ilan ettikten sonra 8 Nisan 2008’de yeni anayasası kabul edilmiştir. Yürürlükteki bu anayasaya göre hukukun üstünlüğüne dayalı çok

etnik yapılı bir toplum tanımlanmış ve güçler ayrılığı benimsenmiştir. Devlet üniter yapıda olup İngilizce, Arnavutça ve Sırpça resmi dil olarak kabul edilmiştir. Buradaki önemli maddelerin birisi de Kosova'nın diğer devletlerle birleşmesi yasaklanmıştır. Burada kast edilen Arnavutluk olduğu anlaşılmaktadır. Kosova Meclisi tek meclisli ve yukarıda da bahsedildiği gibi yüz yirmi sandalyeden teşekkül olmaktadır. Bunun yirmisi etnik azınlıklara tahsis edilmiştir. Bunlardan onu Sırp için diğer onu da diğer etnik gruplara (bir Romlara, bir Aşkalilere, bir Mısırlılara, bir Aşkali, Rom ve Mısırlılardan fazla oy alana ilave, bir Gorallılara, iki Türklere ve üç de Boşnaklara) ayrılmıştır (Kosova Assembly, 2013).

4.5. KOSOVA'NIN STATÜSÜNÜN BELİRLENMESİ VE BAĞIMSIZLIK İLANI

Mart 2004'te etnik Sırp'ların en yoğun olarak yaşadığı Mitroviça şehrinde iki Arnavut çocuğun Sırp'lar tarafından nehirde boğularak öldürüldüğü iddiaları Sırp bölgelerine saldırılara neden olmuştu. Bu saldırılar sonucu Sırp'lara ait evler ve kiliseler zarar gördü. Bu olaylar üzerine KFOR, Sırp'ları bazı bölgelerden daha güvenli bölgelere taşımıştır. Olaylar Kosova'da durulmadı ve 17-18 Mart 2004'te iki gün süren etnik çatışmalarda uluslararası görevliler de dahil olmak üzere on dokuz kişi ölmüş ve dokuz yüzden fazla kişi de yaralanmıştı. Özellikle Sırp'lara ait evler, kiliseler ve manastırlar tahrip edilmişti (Kim; Woehrel, 2008: 8). Kosova'da Sırp ve Arnavut halkların çatışması hiç bir zaman tamamen ortadan kalkmamış zaman zaman tekrar meydana gelir bir hâl almıştı. Özellikle Kosova'nın kuzey bölgeleri yani Mitroviça şehrini de içine alan Sırbistan sınırının olduğu bölge Sırp nüfusunun en yoğun olduğu bölgedir. Ancak burası sadece Sırp'lar tarafından ikamet edilmiyordu. Arnavutlarla paylaşıldığından dolayı çatışmaların en yoğun olarak yaşandığı bölge konumundaydı. Gelişmeler Kosova'da Sırp ve Arnavut birlikteliğinin sağlanacağını göstermiyordu.

Balkanların geleceği sonraki on yıl içerisinde bölgenin Avrupa-Atlantik entegrasyonuna bağlı olacağından Bush yönetimi Sırp ve Kosovalılar'ın kabul edilebilir bir çözüme ulaşması için AB'nin ekonomik teşviklerini desteklemeliydi. Kosova'nın nihai statüsü Balkan ülkelerine NATO'nun kapısını açacak ve

Kosova'daki ABD askerlerinin bölgeye nihai olarak yerleşmesini sağlayacaktı (Dale; Hulsman, 2005: 5)). Sonuçta bölgenin istikrarlaşması ABD ve AB için çok önemliydi ve Avrupa-Atlantik Bölgesi'nin güvenliği Balkanların istikrarına bağlıydı.

BM Genel Sekreteri 23 Mayıs 2005'te işleyen süreçte atılması gereken adımların gerçekleşmesi için durum değerlendirmesi önerisini getirdi ve Büyükelçi Kai Eide'yi Kosova'da geniş çaplı bir durum değerlendirmesi için atamıştır. Eide Kosova'da uygulanan standartların düzensiz olmasına rağmen Kosova'nın nihai statüsü ile ilgili görüşme sürecinin başlama zamanının olgunlaştığı kanaatindeydi. Eide'nin görüşleri BM Güvenlik Konseyi'nde kabul edildi. Böylece Ekim 2005'te Kosova'nın statüsünün belirlenmesi için siyasi süreç başlatıldı.

Önceleri Kosova'ya yönelik çözüm önerilerini Sırbistan'ın iç işleri olarak gören fakat durumun zamanla kendileri aleyhine işlediğini ve Kosova'nın gittikçe bağımsızlığını kazanmaya yaklaştığını fark eden Sırp yönetimi Kosova'ya “*özerklikten fazla, bağımsızlıktan az*” bir statü tanınması yönünde tezlerini savunmaya başlamıştır. Buna göre Kosova'nın yasama, yürütme ve yargı erki olacak ancak maliye ve para politikaları, gümrükler, dışişleri ve savunma bakanlığı yönünden Sırbistan'a bağlı kalacaktı. AB ve ABD bu tezi desteklemediler. Kosovalılar'ın tezi ise “*Bağımsız Kosova*” idi. Kosovalı siyasetçiler hem egemenliklerini hem de bağımsızlıklarını kazanacaklarını, halkının yüzde doksanının bağımsızlık yönünde taleplerinin olduğunu iddia edip, bunun haricinde başka hiçbir statüyü kabullenemeyeceklerini belirtiyorlardı.

İtalya Başbakanı Amato, Kosova'nın bağımsızlığı haricinde başka bir formül bölgedeki çatışmayı durdurmayacağını, Arnavutlar bağımsızlıkları için sonuna kadar direneceklerini ve bağımsızlığın da gerçekleşmeden Balkanlar'da huzurun ve istikrarın sağlanamayacağını söyleyerek, Kosova'nın bağımsız bir devlet olacağını ve bunu herkesin kabul etmesi gerektiğini ifade etmişti.

Kosova'nın statüsü hakkında görüşmeler 2005'te başladığında müzakerelerin sonucu hakkında belirsizlikler hâlâ devam ediyordu. Herhangi bir konsensusa ulaşılabilmesi için daha alınacak çok yol olduğu belliydi.

Kosova'nın durumu ile ilgili Sırbistan'da bir referanduma gidilirse Kosova hâlâ Sırbistan'ın bir parçasıydı ve mevcut durum korunmalıydı yani BM'nin 1244 sayılı kararına göre Kosova Sırbistan'ın parçası olmaya devam ediyordu. Ya da Sırplar için en kötü senaryo Kosova bölünmeliydi. Ancak Kosova'da bir referendum yapılırsa Kosova'nın tam bağımsızlığı ile sonuçlanacağı biliniyordu fakat Kosova bağımsızlığını kazanması Balkanlar'da bazı çatışmaları yeniden tetikleyeceği ve kaos ortamın geri döneceği kaygısı vardı. Kosova'nın bağımsızlığı Makedonya'nın batısındaki Arnavutları harekete geçirerek Kosova ile birleşme gayretlerine veya kendi bağımsızlık mücadelesi için Makedonya'yı da karışıklık içine sokabileceği ihtimali mevcuttu. Buna ilaveten Bosna-Hersek'te bulunan Sırplar ayaklanarak Sırbistan ile birleşme veya Kosova'nın bağımsızlık emsaline dayanarak bağımsızlık mücadelesine girişip, tekrar Balkanlar savaş ortamına sürüklenebilirdi. Bir taraftan da ABD ve Almanya Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılması fikrine sıcak bakıyorlardı. Doğu Avrupa'da Slav blokunun delinmesi Rusya'nın bölgede gücünün zayıflaması anlamına gelmekteydi. Böylece Rusya'nın Adriyatik'te etkinliği kırılacaktı. Diğer taraftan Kosova'nın bağımsızlığını kazanmasına, uluslararası hukukun prensiplerinden olan sınırların değişmezliği ilkesi ciddi engel oluşturuyordu. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden Rusya'nın Çeçenistan ve Çin'in ise Doğu Türkistan sorunları vardı. Bu sebepten Rusya ve Çin'in veto yetkileri Kosova'nın bağımsızlığına ciddi engel oluşturuyordu (Taşkiran, 2009: 278).

Genel sekreterin özel temsilcisi olarak Kosova'nın nihai statüsünü belirlemek için Martti Ahtisaari seçildi. 14 Kasım 2005'te Ahtisaari resmi olarak atandı ve hemen danışma ve görüş alış verişi programlarına başladı (D'asprenmont, 2007: 651). Kosovalı etnik Arnavutlar ve Sırplar arasında bir kaç kez Kosova Hükümeti'nin desentrilizasyonu üzerine Viyana'da görüşmeler tertiplendi. Bu arada Ahtisaari başkanlığında özel heyet ilgili üyelerle ve bölgesel örgütlerle danışma faaliyetlerine devam etmekteydi. Ahtisaari basına verdiği bir demeçte *“Belgrad bağımsızlık dışında hemen hemen herşeyi kabül edecekti. Ancak Priştina ise bağımsızlık dışında hiçbir şeyi kabül etmeyecekti”* diye açıklamada bulunmuştu (Jansen, 2006: 83).

Heyet 2 Şubat 2007'de mevcut Denetimli Bağımsız Kosova (Supervised Independance Kosovo) için geniş kapsamlı bir rapor hazırladı. UNMİK'in standart

politikaları istenen sonucu vermediğiyle ilgili görüşler belirtilmişti ve bu doğrultuda raporlar gönderilmişti. Ayrıca Kosova'nın belirsiz statüsü ekonomik çöküşe ve siyasi istikrarsızlığa neden oluyordu. Devam eden uluslararası yönetim sürdürülebilir değildi ve tam bağımsızlığın tek mantıklı çözüm olduğu önerilmişti. Ahtisaari Kontak Grubu'nun iradesine uygun olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne planını sunmaya karar verdi. Bir daimi üyenin veto oyu kullanma riskine rağmen 15 Mart'ta Özel Temsilciler Başkan Yardımcısı Albert Rohan BM Genel Sekreteri'ne Kosova'nın Statüsü anlaşması için son kapsamlı önerisini sundu. 26 Mart'ta genel sekreter de tam desteklediği öneriyi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyelerine dağıttı (D'aspremont, 2007: 652).

Kosova'nın statüsünü belirlemek için Ahtisaari planına göre yeni yerel ve genel seçim yapılması gerekiyordu. UNMIK 17 Kasım 2007'de iki seçimin de yapılmasına karar verdi. Muhalefette bulunan PDK oyların çoğunluğunu alarak yüzde otuz dört ile birinci parti gelirken, yüzde yirmi iki ile LDK ikinci parti olmuştur. PDK lideri Haşim Taçi başbakan oldu (Kim; Woehrel, 2008: 9). Kosovalı Sırp'lar yine Belgrad'ın direktifleri doğrultusunda seçimi boykot etmişlerdi. Ancak yine de on sandalye Sırp temsilciler için ayrılmıştı.

ABD, AB ve Rusya'dan oluşan "Troika" tarafından 2006'dan beri yürütülen arabuluculuk görüşmeleri de sonuç vermemişti (Ball, 2009: 14). BM'nin Kosova Temsilcisi Ahtisaari Ocak 2007'de Kosova'ya gözetim altında bağımsızlık verilmesini öngören planını açıkladı. Rusya bu planı Nisan 2007'de yapılan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında reddetti. ABD Başkanı George Bush Kosova'nın daha fazla gecikmeden bağımsız olması gerektiğini söyledi. Kosova, 2007 Temmuz'da BM'nin yürüttüğü Kosova'nın Statüsü ile ilgili süreçte başarısız olduğunu ve bağımsızlığını ilan edeceğini açıkladı. 17 Şubat 2008'de özel gündemle olağanüstü olarak toplanan Kosova Meclisi'nde bağımsızlık bildirisi okundu. Başbakan Taçi "*Kosova'yı egemen ve bağımsız bir devlet olarak ilan ediyoruz*" diyerek, bu bildiri halkın arzusunu yansıttığını söylemiştir. Bağımsızlık ilanı meclis tarafından oy birliği ile kabul edildi ve 17 Şubat 2008'de Kosova resmen bağımsızlığını ilan etmiş oldu (Dursun, 2009: 2).

4.6. BAĞIMSIZLIK SONRASI GELİŞMELER VE MEVCUT DURUM

Kosova'nın statüsünün belirlenmesi aşamasında bir sonuca varılamayınca Kosova tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmişti. Bu bölümde bu aşamadan sonraki gelişmeler işlenmiştir.

4.6.1. Bağımsızlık Sonrası Gelişmeler

Kosova'nın bağımsızlık ilanına tepkiler gecikmemiştir. İlk olarak Sırbistan bağımsızlığa şiddetle karşı çıkmıştır. Binlerce Sırp Belgrad'ta toplanarak karara karşı protesto gösterileri yapmıştır. Sırplar, BM'nin 1244 sayılı kararına dayanarak Kosova Sırbistan'ın özerk bir bölgesidir olduğunu ve bu yüzden bağımsızlık ilanı geçersiz ve hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir.

Kosova'nın 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Sırbistan bu duruma hemen karşı çıkmış ve hukuksal olarak mücadele vermiştir. Ancak bu konuda başarılı olduğu söylenemez. Sırbistan Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia ederek Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'na başvurmuş, ancak UAD 22 Temmuz 2012'da açıkladığı kararında Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka aykırı olmadığını kararını vermiştir. Sırbistan'ın mücadelesine önemli bir darbe de diplomasi alanında vurulmuştur. Kosova'nın ilan ettiği bağımsızlığı geçersiz kılmak ve Kosova'nın statüsünü yeniden müzarekeye açmak için Temmuz 2010'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bünyesinde başlattığı girişim Sırbistan'ın aleyhine sonuçlanmıştır (Akgün, 2012: 272).

Çin Kosova'nın bağımsızlığından derin endişe duyduğunu açıklamıştır. Çin'de Tibet, Sincan Uygur ve Tayvan gibi Çin'den ayrılmak isteyen unsurlar bulunmaktaydı. Kosova'nın bağımsızlığı, uluslararası hukuk bağlamında meşruiyet sağlaması Çin'i kaygılandırmaktaydı.

Arnavutluk doğal olarak bağımsızlık ilanını hemen kabul etmiştir. ABD de desteklediği bağımsızlık ilanını hemen tanımıştır. Kosova'nın bağımsız bir devlet olmasında şüphesiz ki ABD'nin yeri tartışmasız en öndedir. ABD, Arnavutlar'ı Sırp

baskısından kurtarmak için NATO hareketini başlatma inisiyatifini almış ve Yugoslavya, Kosova'daki Sırp yönetimini ve Yugoslav birliklerini geri çekmişti. ABD sonra da Kosova'nın bağımsızlığını kazanmasında öncülük etmiştir. Bunun farkında olan Arnavutlar özellikle zamanının ABD Başkanı Bill Clinton'a karşı derin bir sevgi beslemişlerdir. Bunu da somutlaştırmak için de Priştine'ye Clinton'ın heykelini dikmişlerdir. Hâlâ Kosova caddelerinde, duvarlarında, araçlarında ABD sevgisini göstermek için ABD bayrakları ve ABD lehinde slogan ve sembollere rastlanmaktadır.

AB'de durum biraz farklılık arz etmektedir. İngiltere, İtalya, Fransa ve Almanya Kosova'nın bağımsızlığını tanırken, İspanya, Romanya, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesmi Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkmıştır. Kosova'nın bağımsızlık ilanının ardından Romanya'da bulunan Macarlar bağımsızlık istiyoruz diyerek gösteri yapmışlardır (Taşkiran, 2009: 282).

Rusya'nın ve Türkiye'nin Kosova davasına yönelik politikaları, güvenlik kaygıları ve iç gelişmelerin ışığında belli bir menfaat çizgisinde olduğu görülmektedir. Bu iki ülkenin Kosova'ya ilişkin yaklaşımı paralellik taşımaktadır. Bunlar Çeçenistan, Kıbrıs ve Kürt meselesi bağlamındaki paralelliktir. Ancak Kosova sorunu kendisine has bazı özellikler ihtiva etmektedir. Kosova sorunu Yugoslavya'nın dağılmasıyla ve bu sürecin iyi yönetilememesi ile ilgiliydi. Çatışma boyunca UNHCR, sekiz yüz elli bin kişinin evinden edildiğini belirtilmişti ve Kosova'da sistematik toplu katliamlar söz konusuydu. Sırp lar ülke güvenliğini insan hakları ihlalleri yaparak ve toplumu topyekün dağıtarak çözmeye çalışması Sırp lar'ın ve Arnavutlar'ın artık bir arada yaşama şansını ortadan kaldırdı. Bu da Kosovalı Arnavutlar'ı özgürlük ve bağımsızlık arayışına itti (Abazi, 2008: 3).

Rusya tarihsel olarak Balkanlar'da dominant bir rol üstlenmeye çalıştı ve Sırbistan'a tarihsel ve dinsel olarak yakınlığından dolayı Sırbistan'ın yanında olmak zorunda kaldı. Ayrıca Sırbistan'ın stratejik petrol endüstrisinden de faydalanmak istiyordu. Rusya, Kosova'nın Amerika ve Batılı ülkelerce bağımsızlığının tanınmasına tepki göstermiştir. Rusya eskisi gibi Balkanlar'da güçlü ve etkin bir devlet olma isteği batılı devletlerin aklından geçmiyor değildi. Putin Kosova

Meclisi'nin ilan ettiği bağımsızlık bildirisini yasadışı, kötü niyetli ve ahlaksızlık olarak düşünmekteydi. Eğer batılı devletlerin Kosova'yı tanıması halinde, kendilerinin de Kosova'nın bir benzeri olan Gürcistan'dan Abazya ve Güney Osetya'yı bağımsız devlet olarak tanımak zorunda kalacaklarını bildirmiştir (Abazi, 2008: 4). Bununla beraber Rusya AB ülkeleri ve ABD'yi Kosova'yı tanıyıp KKTC'yi tanımamakla çifte standart uyguladıklarını ifade etmiştir.

Kosova'yı tanımayı reddeden ülkeler, genelde kendi içersinde Kosova benzeri ayrılıkçı unsurların var olması ve Kosova'nın bağımsızlığı uluslararası hukuk alanında meşruiyet kazanması ve bu ayrılıkçı unsurlara emsal teşkil etmesinden kaygılanmaktadır. Kosova'yı tanımamalarının nedeni bu sebeplerden dolayıdır.

4.6.2. Mevcut Durum

Kosova'nın bağımsızlığını ilanından sonra yaşadığı en büyük sorun içerisindeki Sırp nüfusunda yaşamaktadır. Sırlar çoğunlukla Kosova'nın yaşadığı kuzey bölgelerinde özellikle Mitroviça şehrini kesen İbar Nehri'nin kuzeyinde yaşamaktadırlar, güneyinde ise ağırlıklı olarak Arnavutlar yaşamaktadır. Bu bölge Kosova'nın çatışma alanı olarak devam etmektedir. Kuzey Mitroviça, Novo Birdo, Strpce, Klokot, Parteş, Ranilug ve Graçenitsa Belediyeleri Kosova hükümeti tarafından tanınmamaktadır. İçinde belli miktarda Arnavut azınlık nüfusunu da barındıran bu gayri resmi belediyeler kurdukları paralel kurumlar aracılığıyla halen Sırbistan tarafından idare edilmektedir. Okul, hastane, su, elektrik ve telekomünikasyon gibi kurumlar ile belediye hizmetleri Sırbistan tarafından finanse edilmektedir. Halk Sırbistan'dan kopmamış ve kopmak da istememektedir. Bu paralel kurumlar aracılığı ile Sırbistan ile bağları canlı kalmaktadır. Burada Kosova Hükümeti'nin kurduğu kurumlar Sırlar tarafından tanınmayıp yıkılmaktadır. Sırlar seçimleri boykot etmekte ve Kosova hükümeti bu bölgelerde anayasal yetkilerini uygulayamamaktadır. Kosova Hükümeti'nden bağımsız olarak hareket eden Kosova'nın kuzeyindeki Sırlar, Kosova gibi self-determinasyon ilkesine dayanarak bağımsızlık istemektedirler. Buna istinaden AB'nin de isteği ile Kosova Hükümeti bölgedeki kontrolü EULEX ve yerel Sırp polisine bırakmıştır. Sırp halkı Sırbistan'ın da desteği ile kendine özgü idareler, mahkemeler ve okullar kurmayı hak olarak

görmektedirler. Kosova hükümeti de topraklarının bir bütün olduğunu ve ayrılıkçı hareketlerin kabul görmeyeceğini deklare etmiştir. Bu bölgede sadece Sırlar ile hükümet arasında bir mücadele olmayıp Arnavut halkla da Sırlar'ın zaman zaman çatışma anları meydana gelmektedir. KFOR güç merkezini bu bölgede yoğunlaştırırsa da bazen çatışma anlarında zorluk yaşamaktadır. Hâlâ çatışma ihtimalinin varlığı KFOR'un bölgeden çekilmesini engellemektedir. KFOR'un çekilmesi ile çatışmanın tekrar artacağı yönündeki tahminler KFOR'un Kosova'daki varlığını gerekli kılmaktadır. KFOR elbette 1999'da konuşlandığı gücünden çok daha azdır fakat etkili ve verimli bir gücü caydırıcı bir varlık olarak Kosova'da tutmaya devam etmektedir.

Kosova henüz tam anlamıyla ülke genelinde devlet kurumlarını inşa edememiştir. Uluslararası toplum tarafından bu sorunun üstesinden gelinememesi ülkenin geleceği konusunda spekülasyonların yapılmasına neden olmaktadır. Kosova'nın bağımsızlığının Sırbistan tarafından kabul edilmesi karşılığında Kosova'nın bölünmesine onay verilebileceği konuşulmaktadır. Ancak bugüne kadar Balkan coğrafyasında parçalanmalar ve sınırlar etnik temele göre yapılmamıştı. Eğer Kosova'da böyle bir bölünme etnik temele göre gerçekleşirse Balkan ülkeleri için bu bir emsal niteliğini taşıyabileceği ve diğer Balkan ülkelerinde çalkantıya neden olabileceği çekincelerini de içinde barındırmaktadır. ABD'nin bu konudaki görüşleri Kosova'nın kuzey bölgelerini de denetim altına alması gerektiği doğrultusunda olurken, AB ise Kosova'nın kuzey bölgelerinde tek taraflı olarak eylemde bulunmaktan uzak tutmaktadır. AB, kuzeyde siyasi ve hukuki boşluğun fiilen yeni bir bölünmeyle yeni bir devletin doğacağı endişesi taşımaktadır. Bunu önlemek için yoğun bir diplomasi ve arabuluculuk faaliyetini sürdürmektedir (ISIS Europe, 2008).

Kosova'da dikkate değer en önemli sorunlardan biri de Arnavut milliyetçiliğidir. Bu, ülke genelinde barışı ve ortak bir kurumsal devletin varlığını da tehdit etmektedir. Arnavut milliyetçiliği zaman zaman Kosova'nın etnik ve dini mozaiki açısından endişe verici gerginliklere neden olabilmektedir. Arnavut halkın Kosova'da çoğunlukta olmasından dolayı ülkenin her yerinde Arnavutça konuşulması ve Arnavut kökenlilerin resmi dairelere yerleşmesi konusunda baskı yapılmaktadır. Sırp milliyetçiliği de bunun karşısına konulduğunda devlet

kurumlarının temel olarak oluşturulması, güvenin tesis edilmesi ve yeniden yapılandırma sekteye uğramaktadır.

Haziran 2012 itibariyle BM'e üye 192 ülke içersinden 89'u Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak tanımaktadır. 27 üyeli Avrupa Birliği üyelerinden 22'si de Kosova'yı bağımsız bir ülke olarak tanımaktadır (UNMİK, 2012).

Kosova'yı henüz tanımayan ülkelerin hepsi Kosova karşıtı olmasından kaynaklanmamaktadır. Konuya karşı henüz bir politika üretemediklerinden veya ilgisiz kalmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak eski Yugoslavya cumhuriyetlerinden Makedonya, Hırvatistan ve hatta Karadağ bile Kosova'yı tanıyan ülkeler arasındadır. Uluslararası hukukta bağımsızlık için diğer devletlerce tanınma şartı olmamakla birlikte egemenlik haklarının kullanmasında önemli olduğu açıktır.

Kosova bugün bağımsızlığını ilan etmiş bir ülke olmasına rağmen sorunlarını aşamamış bir ülkedir. Ülke fiilen kuzeyde Sırp, güneyde Arnavut bölgesine bölünmüş vaziyettedir. UNMİK ve EULEX şimdiye kadar bu bölünmüşlüğün üstesinden gelememiştir. Düşük ekonomik gelişim, artan bütçe açıkları, yüksek işsizlik ve yolsuzluk ülkeyi felakete sürüklemektedir. Bugüne kadar AB, Kosova'nın AB'ye entegrasyonu ile ilgili somut bir adım atmamıştır ve bu yönde verilen cılız sözler Kosova'da gelişimi sağlamamaktadır (Dizhici; Kramer, 2009: 5).

AB bir süredir iki ülke arasındaki sorunların çözümü için diplomatik arabulucu rolünü üstlenmişti ve bu görevini hâlâ sürdürmektedir. 20 Nisan 2013 tarihinde The Economist'in haberine göre Kosova ve Sırbistan AB Dış Politika Şefi Baroness Ashton'ın gözetiminde anlaşmaya varıldığı bildirilmiştir. Anlaşmaya göre, Sırbistan, Kosova'yı bir devlet olarak tanımıyor, ancak tüm Kosova topraklarında Kosova'nın yasal otoritesini kabul ediyordu. Bunun karşılığında Kosovalı yetkililer de Kosova'nın kuzeyindeki Sırp kontrolünde olan dört bölgenin bir seviyeye kadar otonomisine razı oluyordu. Kuzeyde bir birlik kurulacak ve bu birlik eğitim, sağlık ve diğer konularda yetkili olacaktı.

4.7. ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN SORUNUN İRDELENMESİ

Uluslararası hukukun temel kaynaklardan en önemlilerinden birisi sözleşmelerdir. Bunlardan birisi 1978 Berlin Anlaşması, ikincisi de 1995 yılında imzalanan Yugoslavya'nın dağılma aşamasındaki Dayton Anlaşmasıdır. Bugün artık BM sözleşmesi ve kararları da uluslararası hukukunun en temel kaynaklarından birisi haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi sözleşmede verilen yetkiler ile sadece hukukun uygulayıcısı değil, çok yönlü hukuk üreten bir varlık halinede gelmiştir. BM Sözleşmesi'nin yedinci bölümünün, kırk, kırk bir ve kırk ikinci maddeleri bu yetki ve sorumlulukları açıklamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi barışın tehdit edildiğinde ve bozulduğunda uluslararası barışın ve güvenliğin yeniden muhafazası için tavsiyelerde bulunur. Uluslararası barışın yeniden sağlanması için ekonomik yaptırımların yanı sıra, her türlü taşıma ve telekomünikasyon faaliyetleri üzerine ve diplomatik ilişkilerin sonlandırılması vasıtasıyla sorunlu ülke ve bölgelere yaptırım kararı alabilir. Bu önlemlerle de sorunun çözülmemesi üzerine milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için hava, deniz ve kara kuvvetleri vasıtasıyla gerekli gördüğü her türlü teşebbüse geçebilmektedir (BM Sözleşmesi, 1945). Bu bağlamda BM, Kosovalı Arnavular'a karşı Sırp katliamının son bulması için NATO müdahalesinden sonra 1244 sayılı kararı ile NATO hareketini meşrulaştırarak BM yönetimindeki UNMİK'i Kosova'da barışın ve güvenliğin tesisi için görevlendirmiştir. Sözleşme, sabit olan uluslararası hukukun verdiği yetki ile Sırbistan'ın Kosova'daki hakimiyetine son vermiştir.

Başka uluslararası hukuk kurallarından birisi de “*Teamüli Hukuk Kuralı*”dır. Yapılageliş veya teamül (örf, adet) kuralları olarak adlandırılan kurallar, devletin aynı konuda aynı şekilde davranışları şeklinde olur. Bu bakımdan yeni bağımsızlığını ilan eden devleti tanıyanların sayısı, açıkça reddedenlerden fazla ise sözkonusu bağımsızlık ilanı için teamüli hukuk desteği oluşturmaktadır (Yalçınkaya, 2009: 263).

Azınlık hakları çeşitli uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmaya çalışılmıştır. 1966 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşmesi'nin yirmi yedinci maddesi etnik azınlıkların kültür, din ve dil bakımından haklarını güvence altına almıştır. Bahsi geçen sözleşmenin ilk maddesi “*Bütün halklar, kaderini tayin etme hakkına sahiptirler*” demektedir. Sırbistan'ın, Kosova'nın özerklik veya federe haklarına bırakın uymayı insan hakları konusunda ağır ihlalleri dış müdahaleyi gerekli kılmıştır.

BM Genel Kurulu'nun 1960'da kabul ettiği Sömürge İdaresi Altında Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri ile öncelikle Afrika olmak üzere birçok ülke self-determinasyon ilkesi gereğince sömürgeci ülkenin yönetiminden kurtulmuştur. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin birinci maddesinde “*Milletler arasında, halkların eşit hakları ve kendi geleceklerini kendilerinin karar vermesi ilkesine saygı esasına dayalı dostane ilişkiler geliştirilmesi*” hükmü vardır. Yine aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre “*İnsan haklarına ve temel özgürlüklerine saygıyı geliştirme ve teşvik etme*” hükmü vardır. Sırbistan Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ilgili maddelerine uygun davranışlarda bulunmamış, BM'in aldığı kararlara ve yaptırımlara rağmen Kosova'da insan hakları ihlallerine devam etmiştir. Milletlerarası hukukta self-determinasyon hakkı sömürge halkları için sözkonusu olmuş, Afrika'da birçok sömürge ülkeleri bu ilke gereği sömürgeci ülkelere karşı ayaklanarak bağımsızlıklarını uluslararası anlamda kazanmışlardır. Ancak self-determinasyon ilkesi Avrupa için geçerli olmamıştır. Örneğin, sömürge ülkeleri self-determinasyona başvurarak bağımsızlıklarını kazanırken, böyle bir hak Bask ve Kuzey İrlanda içinsöz konusu olmamıştır. Kosova'daki Arnavutların isyanı bağımsızlık bağlamında self-determinasyon hakkı olarak görülmemiş, ancak yaşanan gelişmelerin bu bakımdan da anlamı bulunmaktadır (Yalçınkaya, 2009: 267).

Self-determinasyonun iki farklı uygulaması vardır. Bunlardan birisi “*İç Self-Determinasyon*” olmaktadır. Azınlık grup kendi dilini konuşma, kendi kültürünü uygulayabilme ve etkin bir şekilde siyasi bir topluluğa katılma hakkına sahipse bu durumda iç self-determinasyon sözkonusudur ve self-determinasyonun diğer bir türü olan “*Dış Self-Determinasyona*” gerek kalmamaktadır. Etnografik anlamda dış self-determinasyonun gerçekleşmesi için en az üç şartın olması gerekmektedir. Bunlar:

Ayrılıkçı gurupların insan olması, yaşadıkları devlet içersinde ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalmaları ve iç hukuk ve uluslararası hukuk yollarının tükenmesidir (Borgen, 2008).

Yugoslavya'nın kuruluşunda eşit haklara sahip altı federe devletin sonuncusu olan Karadağ'ın da 2006'da Yugoslavya'dan, daha sonra adı Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti olarak değişmiştir, ayrılmasıyla Sırbistan tek başına kalmıştır. Yugoslavya'nın kuruluşu ile federasyonun bir parçası olarak özek haklara sahip olan Kosova'nın Yugoslavya'nın tamamen dağılmasıyla kendisinin de ayrılma hakkına sahip olabileceği fikri açıktır.

Söz konusu insan hakları ihlalleri olduğunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları ve sözleşmeler insan hakları ihlallerini ülkelerin iç sorunu olmaktan çıkarmıştır. İhlaller ağırlaştıkça diğer devletlerin daha fazla müdahale etme hakkı tanınmıştır. Hatta bağımsız devletlerin bile egemenlik hakları bu konuda anlamını yitirmiştir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin bir devlet başkanının tutuklama kararı bu konunun ciddiyetini yansıtmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ikinci maddesinin yedinci benti, hiçbir ülkeye ve BM'ye her hangi bir ülkenin iç işlerine karışma yetkisi vermemiştir. Ancak burada yukarıda da belirtildiği (BM Sözleşmesi'nin kırk, kırk bir ve kırk ikinci maddeleri) gibi barışın ve güvenliğin bozulduğu durumlar istisna olarak belirtilmiştir. 1990'larda Yugoslavya'nın parçalanmasında başta Bosna-Hersek'in birçok bölgesinde olmak üzere ve Kosova'da Boşnak ve Arnavutlara karşı etnik temizlik ve katliam sonucunda insan hakları ihlalleri ile ilgili onlarca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararı bulunmaktadır.

Kosova'nın bağımsızlık ilanında UAD (2010: 141)' ın vermiş olduğu karar Kosova lehinde olması, BM kararları ve sözleşmesine uygunluğunun yanı sıra 89 BM üyesi devletin Kosova'yı tanıması Kosova'nın bir devlet olarak meşruiyetini sağlamlaştırmıştır. Ancak bunlara rağmen Sırbistan'ın Kosova'nın bağımsızlığını reddetmesi ve diğer birçok BM üyesi ülkelerin Kosova'yı tanımamasından dolayı Kosova hâlâ BM'de yerini alamamıştır.

5.GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Balkanlar'daki çatışma sadece güç dengesi bakımından değerlendirilmemelidir. Özellikle uluslararası sistemin ve dünyadaki büyük oyuncuların çatışmalara karşı takındığı tavır güç ve politik çıkar mücadelesi bağlamında değerlendirmek meselenin etraflıca açıklanmasında yetersiz kalabilir. Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması tezi ile Batılı devletler Balkanlar'ı yeni bir medeniyetler çatışma alanı olarak görmüşler. Sırplar'ın Bosna ve Kosova'da işlediği katliamlara çoğu zaman sessiz kalarak çifte standartlarını sergilemişlerdir. Sırplar'a tekrar tekrar tanınan süreler caydırıcılığı zayıflatmış ve bu gibi süreçlerle aslında Sırplar dolaylı olarak kollanmışlardır. Sırplar bu politikaları çok iyi kullanarak büyük güçlerle aynı dinin üyeleri olması dolayısıyla onları yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Ayrıca kendileri gibi içlerinde ayrılıkçı grupların bulunduğu ülkeleri de kendi taraflarına çekme gayretleri içerisine girmişlerdir. Ancak olayların Bosna'da ve Kosova'da durdurulamaması ve şiddetin tırmanarak tüm bölgeye yayılma endişesi bir müdahaleyi zorunlu kılmıştır. Müdahaleyi de yaparken olaya çıkar meselesi tarafından yaklaşmıştır.

Uluslararası toplum ilk başlarda Kosova'nın bağımsızlığını desteklememiştir çünkü bölge haritasının yeniden çizilmesi bölgede çatışmaları tekrar tetikleyeceği endişesi duyulmaktaydı. Mart 1998'de Clinton'un özel elçisi Robert Gelbard daha önce batılı yetkililerce defalarca dile getirilen şu görüşü ifade etmiştir: “*Rugova şimdiye kadar öğrenmeliydi ki bağımsızlık tek seçenek değildir.*” 2 Mart 1998'de ABD Dışişleri Bakanlığı yayınladığı bildiride Sırbistan'ın Kosova'da kuvvet kullanmasını kınamıştır. Ancak ABD temsilcisi Robert Gelbard Balkanlar'da yaptığı ziyaretler esnasında UÇK'yı bir terör örgüt olarak açıkça suçlamıştır. Buradan da net bir şekilde anlaşılacağı gibi uluslararası konjenktür Sırbistan'ın lehindeyken, Rusya'nın, bazı Avrupalı güçlerin ve ABD'nin desteği Sırbistan'ın arkasındayken Sırbistan daha katı bir milliyetçi tavrıla Kosova'ya yaklaşmıştır. Amaçları Sırp milliyetçiliğinden aldıkları güçle Kosova'daki Arnavutlar'a şiddet uygulayıp yurtlarını terk etmelerini sağlamaktır. Kalanları ise sindirerek Sırplar'a boyun eğmelerini beklemektir. Kosova'da özerk bir yapının kurulmasını dahi

kabullenemiyorlardı. Sırbistan'a göre Kosova tamamen bir Sırp toprağıydı ve hiçbir şekilde özerklik de dahil bundan taviz verilemezdi. Sırp'ın bu düşüncesindeki temel dayanak Sırp milliyetçiliğıydi çünkü Ortaçağ Sırp Krallığı'nın ve Sırp Ortodoks Kilisesi'nin merkezini Kosova olarak görüyorlardı. Bu yüzden bu kutsal topraklar asla Müslüman Arnavutlar'a bırakılmamalıydı. Sırp'lar bu uğurda milliyetçilikten güç alarak Arnavut halka karşı etnik temizlik uyguluyorlardı. Bunun sonucunda Kosova'da Sırp milliyetçiliğinin karşıt kutbu olan Arnavut milliyetçiliğini uyandırmış ve dolaylı olarak UÇK'nın kurulmasını sağlamıştır. UÇK'nın kurulması şiddeti çift taraflı ve giderek artan boyuta taşımıştır. Böylece Kosova dünyanın gündemine oturmuştur. Diğer taraftan Arnavut yöneticiler gerçekte gönüllerinden tam bağımsızlığı geçirseler de uluslararası toplumun desteğini alamadıklarından dolayı güçlü bir özerk Kosova'ya razı olacaklardı. Zaten Rugova'nın politikaları bu yöndeydi ve bunun en önemli göstergesi de Rambouillet görüşmelerinde Kosova'nın Sırbistan'a bağlı özerk bir yönetime kavuşacağı şeklindeki anlaşmayı Arnavut tarafı kabul etmişti. Ancak Sırbistan Rambouillet kararlarına karşı çıkarak bu müzakerelerden çıkan anlaşamaya imza koymamıştı. Miloseviç'in izlediğı milliyetçi politika ABD Dışışleri Bakanı Albright'ın eleştirisine uğramıştır. Emiroğlu (2006: 344) Albright'ın görüşlerini şöyle aktarmıştır:

Eğer Miloseviç zeki olsaydı bir yandan UÇK'nın ikmal hatlarını kesmeyi, UÇK üyelerini tutuklamayı, sivilleri korumayı ve saldırılara karşılık vermeyi amaçlayan disiplinli güvenlik hareketleri gerçekleştirirken, bir yandan da Kosovalıları kendi özerk kurumlarının kontrolünü kendi ellerine alma isteklerini kabul ederek, dünyayı gerillanın aleyhine çevirebilirdi. Uluslararası toplum, bu yola karşı çıkmazdı, hatta bir yandan insani haklarını korurken bir yandan da şehre özerklik kazandıran bir anlaşmayı alkışlardık. Ne yazık ki Miloseviç Kosova'yı çözülmesi gereken politik ve diplomatik bir sorun olarak görececek kapasitede değildi. Tek gördüğü ezilmesi gereken bir muhalefetti. Arnavutların haklarını umursamadığından, bizim de umursamayacağımızı düşündü.

Görüldüğü gibi ileri görüşlülükten yoksun milliyetçi Sırp devlet adamı Miloseviç'in başkan olması Kosova'nın bağımsızlığını kazanmasında çok önemli bir etken olmuştur.

Kosova örneğinde, milliyetçilik - bağımsızlık ilişkisi doğru orantılı olarak gerçekleştiğı görülmektedir. Ancak burada bağımsızlığını kazanan tarafın

milliyetçiliği değil karşı tarafın yani Sırp milliyetçiliğinin etkisi çok daha fazla olduğu söylenebilir. Sırp milliyetçiliği Arnavut milliyetçiliğinin kaynağı olmuş ve ondan beslenmiştir. Kosova sorununda gerçekleşen bu olay “*Tepki Milliyetçiliğinin Bağımsızlığı*” (*Independence of Rebound Nationalism*) olarak adlandırılabilir.

Sırp yönetiminin Bosna’da giriştikleri etnik temizlik hareketi sonrasında dünyadaki Sırp karşıtı rüzgârı çok iyi bir şekilde arkasına alan UÇK, uluslararası destekten de yoksun değildi. UÇK’nın düzenlediği baskınlar ve yer yer sivilleri de hedef alan cinayetler dünya basını ve siyasetçiler tarafından görmezden gelindi. Bosna’daki yaşanan gelişmeler, Kosova sorununun çözümünde Arnavutlar lehinde adımların atılmasına yol açtığı da bir başka gerçektir. BM ve NATO’nun Bosna’daki gelişmelere geç müdahale etmesi binlerce masum Boşnak’ın katledilmesine yol açmıştı. Aynı gelişmelerin Kosova’da da yaşanabilmesi bakımından uluslararası toplumun ve kurumların daha dikkatli ve çabuk karar vermesini gerekli kılıyordu.

Kosova’ya NATO müdahalesinde öncülüğü ABD çekmiştir. ABD “*İnsani Müdahale*” kavramını ortaya atarak uluslararası konjenktörü kendi lehinde kullanmayı başarmış ve neredeyse tüm dünyadan önemli ölçüde destek sağlayabilmiştir. Uluslararası kamuoyu böyle bir operasyonun gerekli olduğuna inanarak ABD ve NATO’yu desteklemiş, ABD ve NATO herhangi maddi çıkar için değil, insanlık adına harekete geçen aktörler olarak kabul edilmiştir. ABD dünyadaki insan hakları ihlallerine izin vermeyeceği ve gerekirse Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin yetkilendirmesi olmaksızın barış ve istikrarı tesis etmekten kaçınmayacağını gösterilmiştir. Dolayısıyla, ahlaki bir üstünlük kazanan ABD’nin bu pozisyonu, ABD liderliğinin uluslararası düzlemde meşruiyetini artırmıştır.

Küreselleşme ile birlikte, devlet egemenliğinin fiilen azalması ve sınırlanmasının bir yansıması burada görülmektedir. İnsan hakları ihlalleri uluslararası toplumun vicdanını yaralamaktadır. Toplumların artık insani değerlere daha duyarlı kaldığı görülmektedir. İnsani müdahale 1990’larda giderek öne çıkarılan insani güvenlik ve insan haklarının devlet egemenliğinden daha yüce ve önemli olduğu yönündeki değerlendirmeler, Kosova müdahalesi ile yaygın hale gelmiştir. Ancak her ne kadar dünyada böyle bir bilinç uyansa da uluslararası

aktörler gelişen olaylara hala reelpolitik bağlamda baktıkları son zamanlarda Arap coğrafyasında yaşanan olaylardan anlaşılmaktadır. İnsani müdahalenin uluslararası hukukun temellerini yıkan bir eylem olduğu görüşü reddedilmektedir. Buna göre uluslararası hukuk, insan hakları ihlalleri durumunda bir müdahale mekanizması oluşturamazsa sarsılacaktır. İnsani müdahale için mümkünse Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden, olmuyorsa Genel Kurul'dan yetki alınması gerektiği, bunlar da olmuyorsa, bölgesel bir örgüt ya da bir grup devletin müdahale edebileceği bir mekanizmanın kabul edilmesi uluslararası barışa hizmet edecek ve insan hakları ihlallerinin önüne geçebilecektir. Ancak buna da birçok devletin karşı çıkacağı gerçektir.

Balkan coğrafyasındaki yaşanan çatışmalarda özellikle Bosna ve Kosova Savaşı'nın sonlandırılmasında ABD'nin almış olduğu inisiyatif diğer batılı ülkeler alamamıştır. Özellikle Bosna'da Boşnaklara yapılan Sırp katliamında batı hareketsiz bir tavır takınmıştır. Ancak ABD devreye girerek soruna bir şekilde çözüm getirmiştir. Bu, batı nezninde ve tüm dünyada ABD'nin gücünü pekiştirmiş ve liderliği tartışılmaz bir hâl almıştır. Ayrıca Avrupa'nın ABD'siz hareket edemeyeceği Bosna ve Kosova Savaşları'nda net bir şekilde anlaşılmıştır.

Kosova'ya NATO operasyonu sayesinde, Soğuk Savaş sonrası varlık nedeni bir süredir sorgulanır hale gelen NATO'ya yeni görevler verilmesi sağlanmıştır. Böylece, Batı ile siyasal bağlantıyı sağlayan ve ortak değerlerin savunucusu konumundaki başlıca örgüt olarak NATO'nun varlığı korunmuştur. Ayrıca, BM'yi aşarak eylem yapabilme kapasitesine ulaşması NATO'yu Avrupa güvenliğinin vazgeçilmez kurumu haline getirmiştir. Örgütün alan dışı etkinlikleri ve caydırıcı bir varlık olarak belirmesi onu önemli bir noktaya taşımıştır. NATO'nun Balkanlar'a müdahalesi görev ve sorumluluklarında değişiklikler meydana getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler yayılımcılığına karşı Avrupa'yı korumak için kurulan ittifak şimdi barışı sağlama ve koruma, caydırıcı varlık olarak bulunma, terör ve organizasyonlarına karşı mücadele etme ve karışıklıktan yeni çıkan ülkelerin ordularını eğitme ve altyapı inşa etme süreçlerine katkı sağlama gibi sorumluluklar üstlenmiştir.

NATO operasyonu Rusya'nın muhalefetine karşın gerçekleştirilmiş olması, Rusya bakımından büyük bir itibar kaybıdır. Rusya'nın ne BM içinde çözüm getirebilecek ne de NATO'yu caydırabilecek kadar güçlü bir ülke olmadığı görülmüştür. Bunun yanısıra insan katliamlarının baş sorumlusu Miloşević gibi bir lideri desteklemesi nedeniyle Rusya'nın uluslararası camia nezdindeki imajı bozulmuştur. Rusya stratejik anlamda Balkanlar'da da büyük bir kayıp yaşamıştır. En büyük stratejik ortağı, dini ve tarihsel olarak bağ kurduğu Sırbistan'ın toprak ve güç kaybı Rusya'nın da bölgede güç kaybı anlamına gelmektedir.

Kosova Savaşı Sırbistan'a çok pahalıya mal olmuştur. NATO, saldırılarında Karadağ'ı da hedef alması, savaşlar nedeni ile ekonomik çöküntü ve Miloşević'in yanlış politikalarının yarattığı öfke sonucu çoğunluğu kendisini Sırp olarak görmesine rağmen Karadağlılar bile Sırbistan'dan ayrılık kararı vermişlerdir. Sırbistan - Karadağ Cumhuriyeti'nden 2006 yılında Karadağ'ın referandumda verdiği ayrılma kararı ile Sırbistan, Büyük Sırbistan'ı yaratmak şöyle düşün Adriyatik ile bağı kesilmiş ve tamamen bir kara devleti haline dönüşmüştür. Sırbistan'da, yaşanan Bosna ve Kosova savaşlarının neden olduğu savaş ekonomisi nedeni ile halk fakirlik içine batmıştır. Müdahale sonrası ekonomik tribölans ve toplumsal kargaşa oluşmuştur. 1990'ların başındaki Sırbistan ekonomisi 1999'un sonunda yarıyarıya gerilemiştir. Halk Miloşević'in uyguladığı milliyetçilik temelli bu politikalara tepki olarak ilk seçimde onu görevden uzaklaştırmıştır. Diğer taraftan Kosova bağımsızlığını kazanmıştır, ancak Kosova'nın ızdırabı başka mecrada devam etmektedir. Kosova halkı işsizlikten ve fakirlikten müzdarip olmaktadır. Demokrasisini ve ulusal kurumlarını tam olarak yerleştiremediğinden organ kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, yolsuzluk, rüşvet gibi suç şebekelerinin hakim olduğu bir Kosova mevcuttur.

Kosova ve Sırbistan arasındaki anlaşmazlık hâlâ devam etmektedir. Kosova'nın kuzeyinde ağırlıklı olarak Sırp yaşamaktadır ve buradaki Sırp kendilerini Kosova vatandaşı olarak görmemektedir. Kendi kurdukları paralel kurumları ile kendi kendilerini yönetmeye çalışmaktadırlar. Kosova bir taraftan bu

durumun üstesinden gelmeye çalışırken diğer taraftan da Sırbistan Kosova'yı hâlâ tanımamaktadır. Ancak AB, Sırbistan ve Kosova'yı bir şekilde anlaşmaya zorlamaktadır. AB bir anlaşmanın gerçekleşmesi durumunda Sırbistan'ın AB ile tam üyelik müzakerelerine başlayacağı yönde yeşil ışık yakmaktadır. Sırbistan'ın ekonomik ve siyasi yönden AB'ye ihtiyacı vardır ve yakın gelecekte Kosova sorununda bir çözüme ulaşılabacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABAZI, Enika (2008), “Kosovo Independance; An Albanian Persrective”, SETA, Brief Policy, S.11.
- AKGÜN, Sibel (2012), “Kosova’da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamında Bugünkü Durumu” Akademik Bakış, Cilt: 5, S. 10, s. 259-270.
- AKMAN, Halil (2006), Paylaşılamayan Balkanlar, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- ANDERSON, Benedict (2006), Imagined Communities, London: Verso.
- BALCER, Adam (2006), Kosovo, the Question of Final Status, CES Studies.
- BALL, Laurie (2009), “United States Diplomacy In Kosovo Final Status Talks” The Conduct of International Diplomacy, May 2009.
- BALLA, Shefqet (2008), Yeni Bir Kosova’nın Doğuşu, İzmir: Zeus Kitapevi.
- BERBEROGLU, Berch (2005), Nationalism and Ethnic Conflict in The Age of Globalization, Reno: University of Nevada.
- BIEBER, Florian (2002), “Nationalist Mobilization and Stories of Serb Suffering, The Kosovo Myth from 600th Anniversary To The Present” Rethinking History, S. 6.
- BORGEN, Christopher j. (2008), “Kosovo’s Decleration of Independence: Self-Determination, Secession and Recognition”, American Society of International Law: Asil Insight
- BORCAN, Adina (2010) ,“ I Am From Balkans – Proud or Ashamed?”, Perceptions, Spring-Summer 2010.
- BOZBORA, Nuray (1997), Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk, Arnavut Ulusçuluğun Gelişimi, İstanbul: Boyut Yayıncılık.

BOZBORA, Nuray (2000), “The Policy of Abdulhamit II Regarding The Prizren League”, Foundation For Middle East and Balkan Studies, 2000.

BRUBAKER, William R. (1990), Immigration, Citizenship and The National State In France and Germany: A Comparative Historical Analysis, Vol.5, pp. 379-407, Dec. 1990.

CALHOUN, Craig (2007), Milliyetçilik, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

DALE Helle C. , John C. Hulsman (2005), “A New Perspective On Kosovo’s Final Status”, Background, No: 1857, Haziran 2005.

D’ASPREMONT, Jean (2007), “Regulating Statehood; The Kosovo Status Settlement” Leiden Journal of International Law, 2007, S. 20, s. 649-668.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001), Stratejik Derinlik, İstanbul: Küre Yayınları.

DORICH, William (1992), Kosovo, Kosovo Charity Fund: Alhambra.

DURSUN, Oya (2009), “Rebulding Kosovo: Cooperation or Competition Between The EU and NATO?” EUSO Eleventh Biennial International Conference L.A, Apr, 2009.

DZIHIC VERDAN; Helmut Kramer (2009), “Kosovo After Independence” Friedrich Ebert Stiftung, July, 2009.

EMİROĞLU, Hüseyin (2006), Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, Ankara: Orient

ERKAL, Mustafa E. (2001), Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine, Türkiye ve Siyaset.

ERÖZDEN, Ozan (2008), Ulus-Devlet, İstanbul: On iki Levha.

ETTY, John (2009), “Serbian Nationalism and the Great War”, History Review, S.63, s.40-43.

GELLNER, Ernest (1998), Milliyetçiliğe Bakmak, (çev. S. Coşar; S.Özertürk; N.Soyarık), İstanbul: İletişim Yayıncılık.

GELLNER, Ernest (2008), Uluslar Ve Ulusçuluk, (çev. B. Ersanlı; G.Özdoğan), İstanbul: Hil Yayınları.

GLASSMAN, J. (1999), State Power Beyond The Territorial Trap, The Internationalization of The State, London: Political Geography.

HEGEL, G.W. F. (1986), Seçilmiş Parçalar, İstanbul: Remzi Kitabevi.

HEYWOOD, Anderw (2007), Siyaset, Ankara: Aders.

HOBBSBAWM, E. J. (2006), Nations and Nationalism Since 1780 Programme, Myth, Reality, Cambridge: Cambridge University Press.

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE (2010), Accordance With International Law Of The Unilateral Declaration Of Independence In Respect Of Kosovo. July 2010, No:141.

ISIS EUROPE (2008), “The Prospect For A Future Kosovo: The Role of Security Sector Reform” May 2008, N.38

JANSEN, Suzanna (2006), “The Kosovo Status Negotiations in 2006: The Importance of The Role of Self-Determination, Minority Right and Human Right In The Political History of Kosova From 1878 Until The Present”, Opleiding Europese Studies, Universiteit Van Amsterdam. 2006.

JESSOP, B. (1994), “Post-Fordism and The State”, A. Amin (der.), Post-Fordism, Oxford: A Reader Blackwell.

KARPAT, Kemal H. (2006), Osmanlı’da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma, (çev. D. Özdemir), Ankara: İmge Kitabevi.

KARPAT, Kemal H. (2012), Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik, İstanbul: Timaş.

KERESTECİOĞLU, Özkan İ. (2007), “Uyuyan Güzeli Uyandıran Prensten Frankeyştayn’ın Canavarına”, Birsen Örs (der.), Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul: Bilgi Yayınları.

KER-LINDSAY, James (2009), “From Autonomy to Independance: The Evolution of International Thinking On Kosovo,1998-2005” Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Jun 2009, 11: 2, 141-156.

KIM, Julie, S.WOERHEL (2008), “ Kosovo and U.S. Policy: Background to Independance” CRS Report For Congress, 2008.

KOBRIN, S. J. (1997),“The Architecture of Globalization: State Sovereignty in A Networked Global Economy”, J. H. Dunning (der.), Governments, Globalization, and International Business, Oxford University Press.

NOI, Aylin Ü. (2007), Avrupa’da Yükselen Milliyetçilik, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

ORTAKOVSKI, T. Vlademir (2007), “Greater Serbian, Greater Albanian Nationalism and Kosovo’’, International Studies Association 48th Annual ISA Convention, Feb28-Mar3, Chicago, Illinois.

ÖZKIRIMLI, Umut (2008), Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış, Ankara: Doğubatı.

ÖZFATURA, Necati M. (1998), Hedefteki Ülke Kosova, İstanbul: İzci Yayın

ÖZTOPRAK, S.M, S.H. AKILLI (2004), “Etnisite Kavramları ve Eleştirisi”, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2004, Cilt: 24, No:1.

POGGI, Gianfranco (2002), Modern Devletin Gelişimi; Sosyolojik Bir Yaklaşım, (çev. S. Kut, B. Torak), İstanbul: Bilgi.

POPPER, Karl, (1989), Açık Toplum Düşmanları, İstanbul: Remzi Kitabevi.

PSILOS, Christophoros (2006), Albanian Nationalism and Unionist Ottomanization, 1908-1912, *Mediterranean Quarterly* 7: 3.

RICHARD, N. A. (1981), "Globalisation and Nationalism, The New Deal?" *The Dynamics of Societal Diversity American Ethnologist*, S.8, No: 1, s.66-72.

ROBINSON, W. I. (2002), *Capitalist Globalization and The Transnationalization of The State*, London: Historical Materialism and Globalization Routledge.

SCOTT, J. (1998), *Seeing Like A State: How Certain Schemes To Improve The Human Condition Have Failed*, New Haven: Yale University Press. CT.

SMITH, A. D. (2010), *Nationalism*, Cambridge: Polity Press.

SMITH, A. D. (1995), *Nation and Nationalism in a Global Era*, Cambridge: Wiley.

SMITH, A. D. (2002) *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, (çev. D. Kömürcü), İstanbul: Everest Yayıncılık.

STRANGE, S. (1996), *The Retreat of The State: The Diffusion of Power in The World Economy*, New York: Cambridge University Press.

SULLIVAN, Thomas (2005), *Sociology: Concepts and Applications in a Diverse World*, Boston: Allyn and Bacon.

SYNEDER, L. L. (1968), *The Meaning of Nationalism*, Connecticut: Greenwood Press.

TAŞKIRAN, Cemalettin (2009), "Kosova'nın Bağımsızlık İlanı ve Sonrasındaki Gelişmeler" , I. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi Bildiri Kitabı, Priştine, Kosova, 2009.

TEKİN, Cemile H. (2011), *Bosna-Hersek Devleti*, Konya: Çizgi.

TODOROVA, Maria (2003), "Balkanlar'daki Osmanlı Mirası", L.Carl Brown (der.) (2003), *İmparatorluk Mirası, Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, İstanbul: İletişim Yayınları.

ÜLGER, İrfan K. (2003), *Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası*, Ankara: Seçkin

VIERECK, George, S. (1929), "What means to Einstein: An Interview by George S. Viereck", *The Saturday Evening Post*, 26.10.1929.

WARBRICK, Colin; Dominic McGoldrick (2008) "Current Developments, Kosovo: The Declaration of Independance" *Cambridge Journals*, July 2008, Vol.57, pp.675-690.

YALÇINKAYA, Aleaddin (2009), "Milletlerarası Hukuk açısından Özerklik, Federasyon ve Bağımsız Kosova", *I. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi Bildiri Kitabı*, Priştine, Kosova.

YERASIMOS, Stefanos (2000), *Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu*, İstanbul: İletişim Yayınları.

YETİM, Fahri (2011)," Osmanlı İmparatorluğun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler", *Selçuk Üniversitesi Dergisi*, S. 25, s. 287

YİĞİT, Yücel (2009), "Milliyetçilik Çağında Prizren İttihat Cemiyeti", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sonbahar 2009, s. 4-8.

EUROPEAN COUNCIL (Rapor), (1991), *Ethnic and Community Relations in Europe*, Lahey, s. 43.

ANABRİTANNİCA Genel Kültür Ansiklopedisi,(2004), *Makedonya*, Cilt:15, s.207-209.

ANABRİTANNİCA Genel Kültür Ansiklopedisi, (2004), *Karadağ*, Cilt:12, s.584-585.

ANABRİTANNİCAGenel Kültür Ansiklopedisi, (2004), *Sırbistan*, Cilt:19, s.367-374.

ANABRİTANNİCA Genel Kültür Ansiklopedisi, (2004), Arnavutluk, Cilt:2, s.375-380.

TÜRK Dil KURUMU, Güncel Türkçe Sözlük
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50d8ac23cfbea1.35748055, Erişim Tarihi: 17.12.2012

UNMİK Official Web Site, <http://www.Unmikonline.org./pages/A244.aspx>, Erişim Tarihi: 02.01.2013

EULEX official web Site, <http://www.Eulex-kosovo.eu/en/front>, Erişim Tarihi: 02.01.2013

KOSOVA ASSEMBLY, <http://www.assembly-kosova.org/common/docs>, Erişim Tarihi: 02.01.1013

CIA, The World factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, Erişim Tarihi: 02.01.2013

THE ECONOMİST (2013), “A Breakthrough At Last” <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2013/04/serbia-and-kosovo-0>, Erişim Tarihi: 20.04.2013

NATO Home Page, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52129.htm?selectedLocale=en, Erişim Tarihi: 03. 01. 2013

Uluslararası Hukuk ve Dış İlişiler Genel Müdürlüğü, “BM Sözleşmesi” ,
<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm1.html>, Erişim Tarihi: 02.01.2013